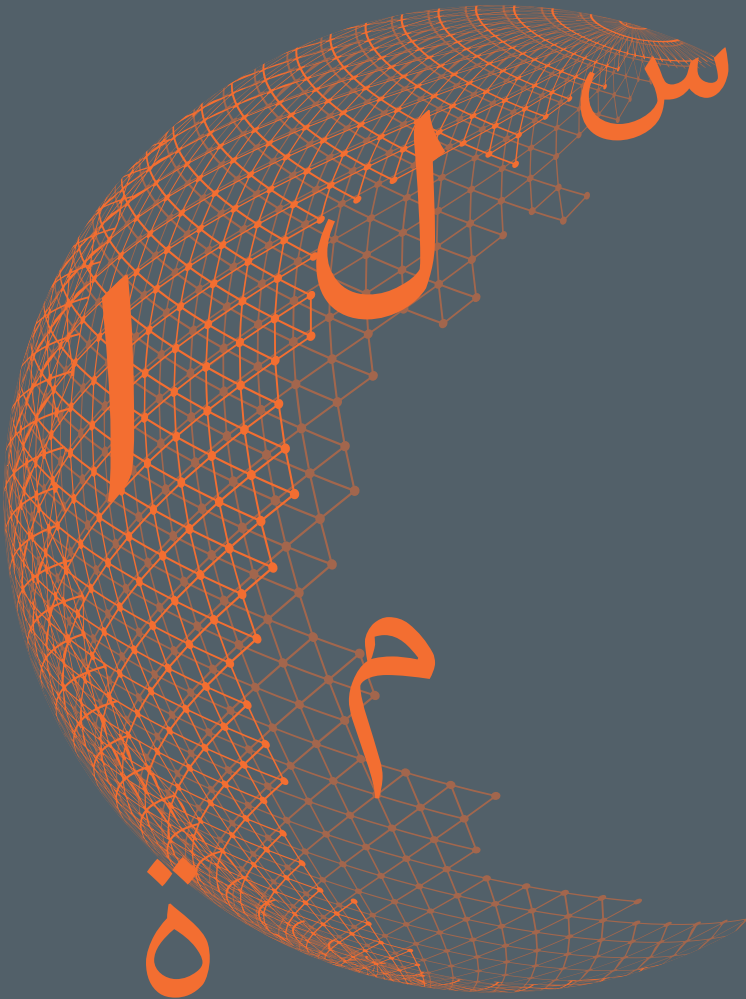

Razumijevanje antimuslimanskih krivičnih djela počinjenih iz mržnje

Uvažavanje sigurnosnih potreba
muslimanskih zajednica

Praktični priručnik

Razumijevanje antimuslimanskih krivičnih djela počinjenih iz mržnje

Uvažavanje sigurnosnih potreba muslimanskih zajednica

Praktični priručnik

Izdavač:

OSCE-ov Ured za demokratske institucije i ljudska prava (ODIHR)

Ul. Miodowa 10,
00-251 Varšava, Poljska
www.osce.org/odihr

© OSCE/ODIHR 2023

Sva prava pridržana. Sadržaj ove publikacije može se slobodno koristiti i kopirati u obrazovne i druge nekomercijalne svrhe, pod uslovom da svaku takvu reprodukciju prati navođenje OSCE-a/ODIHR-a kao izvora.

ISBN 978-92-9271-108-5

Dizajn: Homework

Sadržaj

Predgovor	v
Izvršni sažetak	vii
Uvod	1
PRVI DIO: Razumijevanje problema	7
I. ANTIMUSLIMANSKA KRIVIČNA DJELA POČINJENA IZ MRŽNJE U OSCE REGIJI: KONTEKST	8
II. ANTIMUSLIMANSKA KRIVIČNA DJELA POČINJENA IZ MRŽNJE U OSCE REGIJI: KLJUČNE KARAKTERISTIKE	12
1. Indikatori predrasude	13
2. Vrste antimuslimanskih krivičnih djela počinjenih iz mržnje	17
III. ANTIMUSLIMANSKA KRIVIČNA DJELA POČINJENA IZ MRŽNJE U OSCE REGIJI: UTJECAJ	23
DRUGI DIO: Međunarodni standardi o netoleranciji prema muslimanima/kama	31
I. POLITIČKE I PRAVNE MEĐUNARODNE OBAVEZE	32
II. KLJUČNI PRINCIPI	40
1. Zasnovan na ljudskim pravima	40
2. Usmjeren na žrtve	41
3. Nediskriminatoran	43
4. Participatoran	44
5. Zajednički	45
6. Kolaborativan	45
7. Empatičan	46
8. Rodno osjetljiv	46
9. Transparentan	47
10. Holističan	48

TREĆI DIO:

Odgovor na antimuslimanska krivična djela počinjena iz mržnje i sigurnosne izazove muslimanskih zajednica 51

PRAKTIČNI KORACI	52
1. Priznavanje problema	52
2. Podizanje svijesti	55
3. Prepoznavanje i evidentiranje antimuslimanskih krivičnih djela počinjenih iz mržnje	57
4. Obezbeđivanje dokaza o sigurnosnim potrebama muslimanskih zajednica putem saradnje sa njima na prikupljanju podataka o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje	63
5. Izgradnja povjerenja između vlasti i muslimanskih zajednica	65
6. Procjenjivanje sigurnosnih rizika i preveniranje napada	68
7. Pružanje podrške muslimanskim zajednicama i islamskim objektima, uključujući i tokom posebnih događaja	73
8. Saradnja sa muslimanskim zajednicama na uspostavljanju sistema za upravljanje kriznim situacijama	74
9. Umirivanje zajednice u slučaju napada	76
10. Obezbeđenje podrške za žrtve nakon antimuslimanskog napada	78

Aneksi 81

Aneks 1: Studije slučaja	82
Aneks 2: Koraci koje mogu poduzimati ključni akteri	84
Aneks 3: Islam i muslimani: Šta sve policajci/ke trebaju znati	89
Aneks 4: Definiranje terminologije	95

Predgovor

Krivična djela motivirana predrasudom ili pristrasnošću, također poznata i kao krivična djela počinjena iz mržnje, su djela koja šalju poruku. To je poruka cijeloj zajednici, i njenim članovima i članicama o njihovoj nepoželjnosti i neprihvatljivosti, kao i poruka o tome da su prijetnje i nasilje uvijek tu negdje u njihovoj blizini.

Antimuslimanska krivična djela su svakodnevno prisutna u mnogim državama OSCE-a. Napadi i diskriminacija takvog tipa otežavaju muslimanima i muslimankama mogućnost neometanog ispoljavanja svog identiteta i vode ka kreiranju osjećaja straha i nesigurnosti u muslimanskim zajednicama. Takva djela targetiraju muslimane i muslimanke pojedinačno, imovinu, ili prosto ljude koji su percipirani kao muslimani. Antimuslimanska krivična djela počinjena iz mržnje uključuju napade na ljude, džamije, islamske centre i obrazovne ustanove širom regije OSCE-a, te lokalitete od historijskog i religijskog značaja.

Podrška državama članicama u njihovim nastojanjima da suzbiju antimuslimansku netoleranciju jedan je od ključnih elemenata našeg mandata u OSCE-ovom Uredu za demokratske institucije i ljudska prava (ODIHR). Izradom ovog Priručnika, ODIHR nastoji da ponudi preporuke koje će biti od pomoći državama članicama kako bi one obaveze koje su preuzele na sebe pretočile i u praktično djelovanje. Ovim putem želimo zahvaliti članovima i članicama zajednica, službenicima i službenicama, stručnjacima i stručnjakinjama, savjetnicima i savjetnicama, te aktivistima i aktivistkinjama, koji su saradivali sa nama tokom izrade ovog Priručnika, ne samo na njihovoj saradnji već svesrdnoj posvećenosti.

Ovim putem ohrabrujemo države članice da ovaj Priručnik koriste u vidu inicijalnih smjernica koje će im pomoći da započnu izradu jedne otvorene i promišljene procjene svih pitanja koja se dotiču antimuslimanske netolerancije, te razmatranja strategija i mjera za njeno suzbijanje. Ova publikacija uvažava potrebu da se odgovori na specifične izazove koji nastaju uslijed antimuslimanske netolerancije, a kroz pristup koji je čvrsto utemeljen u međunarodnom okviru ljudskih prava i obavezama koje su države članice OSCE-a preuzele na sebe.

Uz prethodno objavljeni priručnik *Razumijevanje antisemitskih krivičnih djela počinjenih iz mržnje i rješavanje bezbjednosnih potreba jevrejskih zajednica*, nadamo se da će se i ova publikacija koristiti i primijeniti kako bi se odgovorilo na sigurnosne potrebe i iskustva i drugih zajednica koje su meta krivičnih djela počinjenih iz mržnje.

Ovdje nije moguće spomenuti sve one koji su doprinijeli izradi ovog Priručnika. Ovim putem se želimo zahvaliti svima koji su na bilo koji način dali svoj doprinos u njegovoj izradi i pomogli nam da ova konačna verzija ugleda svjetlo dana. To uključuje državne službenike i službenice, predstavnike i predstavnice policijskih snaga, predstavnike i predstavnice zajednica, osobe aktivne u promociji ljudskih prava, aktiviste i aktivistkinje,

i mnoge druge, a među kojima su i osobe koji su i same bile žrtve krivičnih djela počinjenih iz mržnje.

Predrasude i mržnja koji vode ka krivičnim djelima počinjenim iz mržnje su rijetko usmjereni samo na jednu grupu, i stoga je toliko važno djelovati ka općenito većoj toleranciji prema svima. Sigurnost postoji samo u društvima koja se zasnivaju na uzajamnom poštovanju i jednakosti.

Ingibjörg Sólrún Gísladóttir
Direktorica ODIHR-a

Izvršni sažetak

O kakvim izazovima je riječ?

Antimuslimansko nasilje, mržnja i diskriminacija usmjereni su na muslimanke, muslimane, dječake i djevojčice, ili jednostavno osobe koje bivaju percipirane kao muslimani/ke, ili se povezuju sa muslimanima/kama i islamom, diljem regije koju obuhvata Organizacija za sigurnost i saradnju u Evropi (OSCE). Muslimanske i islamske institucije, što uključuje i džamije, molitvene prostore (mesdžide), škole i groblja metom su nasilja i vandalizma.

Krivična djela počinjena iz mržnje, incidenti i prijetnje motivirane netolerancijom prema muslimanima/kama dubinski pogađaju ne samo žrtve tog konkretnog napada, već svakodnevni život pojedinačnih muslimana/ki i njihovih zajednica na brojne načine. Neki od fizičkih, emotivnih i psiholoških efekata uključuju:

- strah od prisustvovanja vjerskim obredima, posjete džamijama ili nošenja specifične tradicionalne odjeće ili simbola negativno utječe na pravo pojedinaca/ki i zajednica da iskazuju svoju vjeru ili uvjerenje;
- potrebu da se suzdrže od javnog iznošenja činjenice da su muslimani/ke, izražavanja svog kulturnog i vjerskog identiteta ili posjećivanja vjerskih, kulturnih ili drugih događaja čime bivaju isključeni iz javnog života. Na primjer poznati su slučajevi da se pojedine osobe ne kandidiraju za javne funkcije zbog straha da će biti podvrgnute napadima zbog svog imena, ili drugih karakteristika koje se mogu povezati sa činjenicom da su muslimani/ke; i
- osjećaj da je potrebno da se auto-cenzuriraju u školi, na radnom mjestu, u nekom drugom društvenom kontekstu ili na društvenim medijima, što bi moglo dovesti do toga da se suzdržavaju da izraze suosjećanje ili podršku za zemlje sa većinskim muslimanskim stanovništvom kako bi izbjegli/e stigmatizaciju. Dešava se čak da i mala djeca odrastaju sa osjećajem straha i svijesću o vlastitoj ranjivosti zbog navedenog.

Netolerancija prema muslimanima/kama utječe na povećanje straha među muslimanskim zajednicama na području OSCE-a.¹ Muslimanske institucije, poput džamija ili drugih centara, sve više se sekuritiziraju zbog povećanog osjećaja straha i percepcija o mogućim napadima od strane antimuslimanskih grupa — bilo desničarskih, agresivno nacionalističkih ili drugih. U svakom slučaju, potreba da provode sigurnosne mjere predstavlja finansijski teret za muslimanske institucije koje tako troše sredstva koja bi u protivnom išla na vjerske, kulturne i obrazovne aktivnosti.

1 Vidi ODIHR-ov izvještaj o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje, segment o "Netoleranciji prema muslimanima", <<https://hatecrime.osce.org/anti-muslim-hate-crime>>; i "European Islamophobia Report 2016", Enes Bayrakli i Farid Hafez za SETA Fondacija za politička, ekonomska i društvena istraživanja, 2017, <https://www.islamophobiareport.com/EIR_2017.pdf>.

Antimuslimansko nasilje i prijetnja od takvog nasilja ugrožavaju fizičku sigurnost muslimanskih zajednica, unose osjećaj straha i nesigurnosti u zajednice, i istovremeno ih sprječavaju da sprovede aktivnosti koje pospješuju vjerski i kulturni život njihove zajednice.

Zašto bi ova tema trebala biti važna državama članicama?

Države članice OSCE-a preuzele su na sebe obavezu da će prepoznati, bilježiti i izvještavati o antimuslimanskim krivičnim djelima počinjenim iz mržnje, te su dale svoju podršku nastojanjima institucija OSCE-a za osmišljavanje djelotvornih i sveobuhvatnih odgovora na krivična djela počinjena iz mržnje.

Prema međunarodnom okviru ljudskih prava države imaju obavezu da zakonom zabrane svako pozivanje na vjersku mržnju koje predstavlja podsticanje na diskriminaciju, neprijateljstvo ili nasilje.² Odluka Ministarskog vijeća o Slobodi misli, savjesti, vjere ili uvjerenja iz Kijeva poziva vlade država članica OSCE-a da “poduzmu djelotvorne mjere kako bi se prevenirala i eliminirala diskriminacija pojedinaca ili zajednica a na osnovu vjere ili uvjerenja, uključujući i protiv onih koji nisu vjernici/ce, a čine je državni službenici/ce u toku provođenja svojih javnih dužnosti” te da se “usvoje strateške politike kojima se promovira poštovanje i zaštita od vandalizma i oštećenja onih mjesta na kojima se provode vjerski obredi, lokaliteta od vjerskog značaja, vjerskih spomenika, grobalja i hramova.”³ Nekoliko je odluka Ministarskog vijeća koje više puta podcrtavaju značaj koji krivična djela počinjena iz mržnje predstavljaju po sigurnost pojedinaca/ki i društvenu koheziju, kao i potencijal koji sadrže za mogućnost daljeg eskaliranja u konflikt, i pojavu nasilja na jednom širem nivou.⁴

Šta mogu učiniti vlade pojedinačnih država?

Vlade mogu sprovoditi brojne mjere koje služe kao odgovor na postojeći problem netolerancije prema muslimanima/kama. Vlade mogu:

- **Priznati da** predrasude i netolerancija prema muslimanima/kama predstavljaju prijetnju po sigurnost i stabilnost i da je potrebno da se vlade aktivno bave tim problemima na institucionalnom i sistemskom nivou; da bi ih trebalo posmatrati kao stalne prijetnje društvenoj koheziji u zajednicama, i kao prepreke za uključenost ljudi u život u širem društvu;

2 Generalna skupština UN-a, Rezolucija 2200A (XXI), “Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima”, 16. decembar, 1966., stupila na snagu 23. marta, 1976., član 20.2, <<https://unmik.unmissions.org/sites/default/files/regulations/05bosniak/BIIntCovCivilPoliticalRights.pdf>>.

3 Ministarsko vijeće OSCE-a, Odluka br. 3/13, “Sloboda misli, savjesti, vjere ili uvjerenja”, 6 decembar, 2013, Kijev, <<https://www.osce.org/mc/109339?download=true>>.

4 Vidi npr. Odluka Ministarskog vijeća iz Porta, 2002. “6/02 o toleranciji i nediskriminaciji”; Sofije, 2004. “12/04 o toleranciji i nediskriminaciji”; Ljubljane, 2005. “10/05 o toleranciji i nediskriminaciji: Promocija uzajamnog poštovanja i razumijevanja”; Brisela, 2006. “13/06 o suzbijanju netolerancije i diskriminacije, i promociji uzajamnog poštovanja i razumijevanja”; Madrida, 2007. “10/07 o toleranciji i nediskriminaciji: Promocija uzajamnog poštovanja i razumijevanja”.

- **Ocijenjivati rizik i prevenirati napade** tako što će poboljšati saradnju između policijskih agencija i muslimanskih zajednica kroz uspostavu i održavanje formalne komunikacije, transparentnosti, zajedničkog planiranja i djelovanja, što uključuje i redovne sastanke sa predstavnicima/cama džamija i islamskih institucija. Ovim se osigurava da različiti nivoi policijskih struktura razmatraju i prioritiziraju sigurnost ovih zajednica;
- **Podizati svijest** o samom postojanju antimuslimanske mržnje i njenim negativnim i sistemskim posljedicama tako što će se kroz aktivnosti na izgradnji kapaciteta zalagati za to da politički lideri/ke, državni službenici/ce, osobe u sistemu krivičnog pravosuđa, tijelima za ravnopravnost, građanskom društvu, i široj javnosti znaju kako dugoročno raditi na jačanju društvene kohezije i kako promovirati vrijednosti koje se zasnivaju na poštovanju ljudskih prava svih;
- **Graditi povjerenje** tako što će razvijati i institucionalizirati radna partnerstva sa muslimanskim zajednicama, organizacijama građanskog društva, i pojedinačnim osobama. To može uključivati sporazum prema kome policijske snage dijele informacije koje posjeduju sa organizacijama ili zajednicama kako bi se ustanovilo bolje razumijevanje učestalosti i tipova uspostavljenih slučajeva, te kako bi se bolje razumjeli problem vezani za antimuslimanske incidente i krivična djela počinjena iz mržnje;
- **Poboljšavati zaštitu** prema muslimanskim zajednicama, institucijama i lokalitetima, uključujući pojačane policijske patrole i finansijsku podršku za poboljšanje sigurnosnih mjera. Pojačane policijske patrole se mogu na primjer organizirati tokom nekog od vjerskih praznika — poput ramazanskog (Eid-ul-Fitr) ili kurban-bajrama (Eid-ul-Adha) bajrama, tokom džuma namaza petkom i tokom mjeseca ramazana, u nekim muslimanskim zajednicama tokom mevluda t.j. obilježavanja dana rođenja poslanika Muhameda — dakle tamo, gdje je povećana koncentracija muslimana/ki koji posjećuju džamije i islamske centre.⁵ Također, potrebno je povećati pažnju i tokom datuma koje slave ili obilježavaju neke od neprijateljskih ili mržilačkih grupa počinitelja;
- **Uzimati u obzir i uključiti ekspertsko znanje prisutno u samim muslimanskim zajednicama kada rade procjenu potencijalne prijetnje, sigurnosnog planiranja i/ili razrade sistema upravljanja kriznim situacijama** kako bi osigurala da je osmišljen najbolji mogući zajednički plan i odgovor na krizne situacije. Kada se konsultiraju eksperti/ce važno je uzeti u obzir raznolikost te muslimanske zajednice, uključujući i to da se osigura da se konsultiraju i muškarci i žene, a kako bi se ostvario pristup koji je zasnovan na autentičnim potrebama;
- **Prepoznavati i bilježiti** svaki antimuslimanski predrasudni motiv tokom istrage i procesuiranja krivičnih djela ili senzibilizirati policijske snage za specifične karakteristike antimuslimanskih krivičnih djela počinjenih iz mržnje, uključujući situacije za koje su relevantni lokalni, državni ili međunarodni okidači. Na primjer ustanovljeno

5 Za više informacija o praznicima i ostalim važnim datumima vidi Aneks 3 ovog Priručnika.

je da agresivne nacionalističke demonstracije ili teroristički incidenti služe kao okidači za počinjenje antimuslimanskih incidenata ili krivičnih djela počinjenih iz mržnje.⁶ Važno je imati na umu, da preklapanje etniciteta, roda, porijekla i religije (između ostalih faktora) može značiti to da policijske snage nisu zabilježile motiv antimuslimanske predrasude ili pristrasnosti kao takav, posebno tamo gdje sistemi evidentiranja ne ostavljaju mogućnost prepoznavanja više različitih predrasudnih motiva niti omogućavaju adekvatnu kategorizaciju podataka;

- **Obezbijediti dokaze o sigurnosnim potrebama** muslimanskih zajednica tako što će saradivati sa njima, kao i sa lokalnim organizacijama građanskog društva kako bi putem redovnih kontakata, i uspostavljanjem jasnih i transparentnih sporazuma o razmjeni podataka razmjenjivali kategorizirane podatke o incidentima počinjenim iz mržnje, uključujući prema kategorijama spola i roda, i informacije o prijetnjama te antimuslimanskim krivičnim djelima počinjenim iz mržnje;
- **Uvjeravati** muslimanske zajednice u to da je država opredijeljena za pružanje zaštite svim zajednicama, demonstriranjem solidarnosti i okupljanjem različitih zajednica u slučaju napada i/ili prijetnje;
- **Nakon napada pružati podršku žrtvama i pomagati zajednicama da se vrate svojim svakodnevnim životima.** To uključuje pružanje fizičke, psihološke i emotivne podrške žrtvama antimuslimanskih napada i njihovim širim zajednicama. Iako primarna odgovornost za osiguranje vjere i povjerenja u javne servise leži na državi, i privatne organizacije ili organizacije građanskog društva također mogu pružiti pomoć u ovom smislu. Zagovarački rad sa lokalnim vlastima, policijskim agencijama ili privatnim kompanijama, može pomoći da se postigne značajna dobrobit za žrtve netolerancije prema muslimanima/ka i može povećati povjerenje manjinskih zajednica u vladine servise i agencije;
- **Pružiti podršku istraživanjima u okviru akademske zajednice i organizacija građanskog društva** o narativima i ideologijama mrzilačkih grupa i pojedinaca koji promoviraju netolerantnu retoriku, koja targetira muslimane i druge zajednice u nekoj zemlji ili regiji. Ova istraživanja također mogu biti od koristi i pomoći da se identificiraju trendovi koji mogu biti od koristi policijskim snagama i vladinim organizacijama u nastojanjima da bolje odgovore na antimuslimanska krivična djela počinjena iz mržnje; i
- **Osiguravati da se u okviru komuniciranja sa javnošću** prenese poruka da krivično djelo počinjeno iz mržnje ne predstavlja samo prijetnju po dostojanstvo i integritet jedne pojedinačne osobe, nego također i cijele zajednice. Poruka prema široj javnosti bi morala osuditi krivično djelo počinjeno iz mržnje, netoleranciju i diskriminaciju

6 *Godišnji izvještaj programa Tell MAMA za 2016. godinu: Konstruirana prijetnja: Identitet, netolerancija i efekat antimuslimanske mržnje*, (London: 2017, Organizacija Faith Matters), <<https://tellmama.org/wp-content/uploads/2017/11/A-Constructed-Threat-Identity-Intolerance-and-the-Impact-of-Anti-Muslim-Hatred-Web.pdf>>, str. 56.

prema bilo kojoj grupi ili pojedincu. Države mogu razmotriti i to da kod ovakvih obraćanja javnosti uključe i osudu svake nasilne retorike koja je potencijalno dovela do povećanja antimuslimanskih incidenata iz mržnje u nekom konkretnom trenutku. Ovakve poruke mogu se slati i zajedno sa predstavnicima konkretnih zajednica, organizacija i grupa, a u svrhu osuđivanja mržnje i zagovaranja tolerancije.

Uvod

Historijski pregled

Ministarsko vijeće OSCE-a u svojim odlukama smatra suzbijanje netolerancije prema muslimanima/kama ključnim za borbu protiv svih oblika diskriminacije, te se obavezalo na poduzimanje konkretnih mjera u tom smislu.

U Portu je 2002. godine Ministarsko vijeće OSCE-a osudilo povećan broj slučajeva anti-muslimanske diskriminacije i nasilja na prostoru OSCE-a i čvrsto je odbilo identificiranje terorizma i ekstremizma sa bilo kojom religijom ili kulturom.⁷ Nadalje u Sofiji 2004. godine su države članice stavile u zadatak ODIHR-u obavezu prikupljanja pouzdanih podataka i praćenja, u suradnji sa drugim institucijama OSCE-a kao i drugim relevantnim međunarodnim institucijama i organizacijama civilnog društva, incidenata motiviranih rasizmom, ksenofobijom ili srodnim oblicima netolerancije, uključujući antimuslimansku netoleranciju i antisemitizam na prostoru OSCE-a. Tim dokumentom također ohrabruje se podrška građanskom društvu, te uspostavljanje partnerstava za zajedničko adresiranje ovih problema.⁸

Godine 2007. Ministarsko vijeće je u Madridu posebno naglasilo činjenicu da primarna odgovornost za rješavanje slučajeva netolerancije i diskriminacije leži na državama članicama, što uključuje i njihove političke predstavnike.⁹ Ta odluka je također prepoznala da manifestacije netolerancije i diskriminacije mogu potkopavati napore ka zaštiti prava pojedinaca, uključujući migrante/ice, izbjeglice, osobe koje pripadaju nacionalnim manjinama ili osobe bez državljanstva. Tom odlukom se prepoznaju različiti oblici netolerancije, dok se istovremeno prepoznaje važnost zauzimanja jednog sveobuhvatnog pristupa i tretiranja preklapajućih tema kako bi se efikasno tretirali svi oblici mržnje i diskriminacije.

2011. godine su OSCE, UNESCO i Vijeće Evrope objavili zajedničke *Smjernice za nastavno osoblje za suprotstavljanje netoleranciji i diskriminaciji: Adresiranje islamofobije kroz obrazovanje*.¹⁰ Taj priručnik koji obuhvata i osnovne i srednje škole dostupan je na šest jezika i usmjeren je na osobe koje usvajaju strateške politike i službena lica angažirana u obrazovanju te nastavno osoblje, uprave škola, i relevantne organizacije građanskog društva. Netolerancija prema muslimanima/kama, poput drugih oblika netolerancije i predrasuda, direktno utječe na zajednice, uključujući i njihovo prisustvo u školskim

7 Ministarsko vijeće OSCE-a, Odluka br. 6/02, "Tolerancija i nediskriminacija", Porto, 7 decembar, 2002., <<https://www.osce.org/mc/40521>>.

8 Ministarsko vijeće OSCE-a, Odluka br. 12/04, "Tolerancija i nediskriminacija", Sofija, 7 decembar, 2004., <<https://www.osce.org/mc/23133?download=true>>. Vidi također, Stalno vijeće, Odluka br. 621, "Tolerancija i borba protiv rasizma, ksenofobije i diskriminacije", Sofija, 29 juli, 2004., <<https://www.osce.org/pc/35610>>.

9 Ministarsko vijeće OSCE-a, Odluka br. 10/07, "Tolerancija i nediskriminacija: Promocija uzajamnog poštovanja i razumijevanja", Madrid, 30 novembar, 2007., <<https://www.osce.org/mc/29452?download=true>>.

10 Smjernice za nastavno osoblje za suprotstavljanje netoleranciji i diskriminaciji: Adresiranje islamofobije kroz obrazovanje, Varšava: ODIHR, Vijeće Evrope, UNESCO, 2011., <<https://www.osce.org/odih/84495>>.

i obrazovnim ustanovama. Nastojanje da se umanju ovaj vid netolerancije među djecom i mladima u obrazovanju ključno je za propitivanje i suzbijanje takvog ponašanja u odrasloj dobi.

Ministarsko vijeće je 2013. godine u Kijevu pozvalo vlade država članica OSCE-a da ulože napore ka eliminaciji diskriminacije ljudi na osnovu njihove vjere ili uvjerenja. Države članice su također pozvane da usvoje strateške politike kojima se štite mjesta za molitvu i mjesta od religijskog značaja, vjerski spomenici, groblja i hramovi.¹¹

Prepoznavanje incidenata počinjenih iz mržnje

Nedavno je tokom redovnog godišnjeg simpozija o Implementaciji OSCE obaveza preuzetih u okviru ljudske dimenzije (HDMI) naglašena važnost ovog problema kao i hitna potreba da se zajednice zaštite od nasilja i diskriminacije.¹² Godine 2018. lični predstavnik predsjedavajućeg OSCE-a, profesor Bülent Şenay naglasio je neke od zabrinjavajućih trendova u antimuslimanskoj retorici, naglasio urgentnu potrebu da se radi na suzbijanju demonizacije muslimana/ki i rastućih antimuslimanskih trendova u Evropi koji su uslijedili nakon humanitarne krize 2015. godine, te naveo da je jedan od izuzetno važnih problema taj da se antimuslimanska krivična djela počinjena iz mržnje nedovoljno prijavljuju i neadekvatno evidentiraju.¹³

Zašto je ovaj Priručnik potreban?

Netolerancija prema muslimanima/kama u svakom svom obliku — kao nasilje, diskriminacija, uznemiravanje ili online napad — ima štetan utjecaj na živote muslimana/ki, kao i na njihove zajednice. Ovaj Priručnik osmišljen je tako da pomogne vlastima u njihovim nastojanjima da preveniraju i suzbijaju krivična djela počinjena iz mržnje izmeđuostaloga i analizom sigurnosnih rizika te drugim potrebnim i adekvatnim aktivnostima, a sa ciljem poboljšanja kapaciteta policijskih snaga i drugih institucija da zadovolje sigurnosne potrebe muslimanskih zajednica i pojedinaca/ki. Priručnik također obrađuje i druge komplementarne teme poput nedovoljnog prijavljivanja ovih krivičnih djela, te njihovog neadekvatnog evidentiranja. Uz to, nudimo i praktične korake koje vlade mogu poduzeti kako bi pokazale da uzimaju za ozbiljno sigurnosne potrebe muslimanskih zajednica time što usko sa njima saraduju.

Vlade imaju primarnu odgovornost da obezbijede sigurnost zajednicama i pojedincima/kama, naročito kada je riječ o manjinskim zajednicama koje često nemaju sredstva za osiguravanje potrebnog nivoa sigurnosti. Agencije za sprovođenje zakona, poput policijskih snaga, imaju odgovornost za suzbijanje krivičnih manifestacija netolerancije protiv

11 Ministarsko vijeće OSCE-a, Odluka br. 3/13, Kijev, *op. cit.*, bilješka 3.

12 HDIM 2016, Konsolidirani sažetak, Varšava, septembar, 2016., <<https://www.osce.org/odihr/274416?download=true>>; 2017 HDIM, Konsolidirani sažetak, Varšava, septembar, 2017., <<https://www.osce.org/odihr/365486>>; 2018 HDIM, Konsolidirani sažetak, Varšava, septembar, 2018., <<https://www.osce.org/odihr/398840?download=true>>.

13 2018 HDIM; *Ibid.*

pojedinaca/ki ili zajednica, što uključuje i antimuslimanka krivična djela počinjena iz mržnje. Izostanak djelovanja, a naročito saučesništvo u takvim djelima, narušavaju društvenu koheziju i u nekim rjeđim slučajevima mogu voditi ka nasilnom ekstremizmu, nasilju i konfliktnim stavovima nekih od pripadnika/ca same targetirane zajednice.¹⁴

Ovaj Priručnik također prepoznaje činjenicu da neke grupe mogu biti meta netolerancije i predrasuda i unutar samih muslimanskih zajednica.

“Ono što trenutno vidimo jeste zabrinjavajuće premještanje manifestacija antimuslimanske mržnje – kako pojedinačne tako i institucionalne – sa margina u sami centar društva. Zamjetan je zabrinjavajući nedostatak političke hrabrosti i liderstva u vezi sa ovim pitanjima. Zajedno se moramo suprotstaviti ovom problem koji je prijetnja našom mirnom suživotu.” – Bülent Şenay, lični predstavnik predsjedavajućeg OSCE-a za borbu protiv netolerancije i diskriminacije prema muslimanima.¹⁵

Ovaj Priručnik ima za cilj za potakne i ohrabri širu analizu i istraživanje, te angažman vladinih i nevladinih institucija kako bi se umanjili i suzbili antimuslimanski stavovi i mržnja, a što predstavlja stalni izazov državama članicama u OSCE regionu.

Koji je opseg i svrha ovog Priručnika?

Ova publikacija se naročito fokusira na to šta mogu uraditi osobe koje su odgovorne za rješavanje antimuslimanskih krivičnih djela počinjenih iz mržnje i zadovoljavanje sigurnosnih potreba muslimanskih zajednica. ODIHR već radi na suzbijanju antimuslimanske mržnje i predrasuda posebno kroz bavljenje antimuslimanskim krivičnim djelima počinjenim iz mržnje, te kroz podršku nastavnom osoblju u borbi protiv netolerancije prema muslimanima/kama i u tom smislu ovaj Priručnik se naslanja na taj već postojeći rad.¹⁶

Ovaj Priručnik usmjeren je na predstavljanje onih praktičnih mjera koje mogu provoditi osobe odgovorne za rješavanje antimuslimanskih krivičnih djela i incidenata počinjenih iz mržnje, te zaštitu muslimanskih zajednica. To su prije svih zvaničnici/ce i politički/e predstavnici/e, ali i sektor građanskog društva te šira javnost. Priručnik ima za cilj:

- **podići svijest** o sigurnosnim izazovima sa kojima se suočavaju muslimanske zajednice, oblicima netolerancije prema muslimanima/kama u stvarnom životu i u online svijetu, uključujući i specifične rodne implikacije u tom smislu;

14 Joel Busher i Graham Macklin, *Razumijevanje “Kumulativnog ekstremizma”: Jedan okvir za bolju konceptualnu jasnoću*, Udruženje za istraživanje terorizma, 7. godišnja konferencija, 27-28 juni, 2013, London, <<http://eprints.hud.ac.uk/id/eprint/19406/>>.

15 2016 HDIM, Konsolidirani sažetak, *op. cit.*, 17.

16 Vidi ODIHR-ovu web stranicu sa izvještajem o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje <<http://hatecrime.osce.org/>> i *Smjernice za nastavno osoblje za suprotstavljanje netoleranciji i diskriminaciji: Adresiranje islamofobije kroz obrazovanje*, *op. cit.*, bilješka 14.

- **nadograditi kapacitet vladinih zvaničnika/ca** (i osoba koje donose strateške politike, te državnih službenika/ca koji su svakodnevno u kontaktu sa ljudima poput policijskih ili sudskih službenih lica) da bi razumjeli posebne odlike antimuslimanskih krivičnih djela počinjenih iz mržnje i identificirali praktične korake za rješavanje sigurnosnih potreba muslimanskih zajednica. Npr. ustanovljeno je da je važno da vlasti i policija obrate pažnju na sigurnost zajednice posebno tokom vjerskih praznika, značajnih datuma ili događaja, te zajedničkih grupnih namaza (molitvi);
- **pomoći policijskim službenicima/cama** u njihovim nastojanjima da adekvatno prepoznaju, evidentiraju i reagiraju na antimuslimanska krivična djela počinjena iz mržnje;
- **olakšati razmjenu najboljih praksi** iz različitih država članica OSCE-a o najboljim načinima reakcije na antimuslimanska krivična djela i od strane policijskih snaga i od strane zajednica;
- **promovirati komunikaciju** i saradnju između lokalnih policijskih struktura i članova/ica muslimanskih zajednica, uključujući aktiviste/kinje iz zajednica, profesionalno osoblje iz sigurnosnog sektora i volontere/ke, i predstaviti svima praktična rješenja za zajedničku saradnju u borbi protiv netolerancije prema muslimanima/kama; i
- **podržati zagovaračke napore koji dolaze iz građanskog društva** time što će im se ponuditi smjernice i omogućiti uvid u relevantne obaveze koje ima vlada u ovom smislu i time olakšati pozivanje vlade na odgovornost u smislu postupanja u vezi sa sigurnosnim potrebama koje se javljaju zbog antimuslimanske netolerancije.

Kako je ovaj priručnik izrađen?

Ovaj Priručnik se zasniva na uporednoj publikaciji koju je ODIHR ranije izdao sa fokusom na antisemitizam pod nazivom *Razumijevanje antisemitskih krivičnih djela počinjenih iz mržnje i rješavanje bezbjednosnih potreba jevrejskih zajednica*.¹⁷ Nakon što je izrađen prvi nacrt za ovaj Priručnik organizirane su ekstenzivne konsultacije sa članovima/cama muslimanskih zajednica, organizacija građanskog društva, policijskim agencijama, tijelima za ravnopravnost, akademskom zajednicom i drugim zainteresiranim stranama. Također su organizirana dva velika konsultativna sastanka i to jedan u Sjevernoj Makedoniji uz podršku OSCE Misije u Skopju, i drugi u Frankfurtu, u Njemačkoj u saradnji sa Akademijom za islam u nauci i društvu Goethe Univerziteta.¹⁸ Finalni konsultativni ekspertski sastanak organiziran je u Oslu, u saradnji sa Muslimanskom mrežom za dijalog. Primjeri korišteni u ovom Priručniku prikupljeni su od država članica, te partnera

17 *Razumijevanje antisemitskih krivičnih djela počinjenih iz mržnje i rješavanje bezbjednosnih potreba jevrejskih zajednica*, (Varšava: OSCE/ODIHR, 2017), < <https://www.osce.org/odihr/317166> >.

18 “U organizaciji ODIHR-a održane konsultacije u Frankfurtu u vezi strategija za poboljšanje sigurnosti muslimanskih zajednica i smanjenja učestalosti krivičnih djela počinjenih iz mržnje”, ODIHR vijest, 26 juni, 2018., <<https://www.osce.org/odihr/385875>>.

iz građanskog društva koji su odgovorili na ODIHR-ove upite o sigurnosnim potrebama muslimanskih zajednica, te primjerima dobre prakse.

Koja je struktura Priručnika?

Prvi dio pruža pregled različitih okolnosti pod kojima se širom regije OSCE-a događaju krivična djela motivirana netolerancijom prema muslimanima/kama, te donosi ključne karakteristike takvih krivičnih djela počinjenih iz mržnje. U ovom dijelu se također opisuje utjecaj koji takva krivična djela i prateći sigurnosni izazovi imaju na svakodnevni život muslimana/ki, njihovih zajednica i institucija.

Drugi dio pojašnjava kako bi vlade trebale reagirati na antimuslimanska krivična djela počinjena iz mržnje i kako mogu efikasno rješavati sigurnosne probleme sa kojima se u tom smislu muslimanske zajednice suočavaju. Pozivajući se na obaveze koje su vlade preuzele u okviru OSCE-a, te druge međunarodne standarde ljudskih prava, u ovom dijelu se navode obaveze koje vlade imaju u tom smislu te se predstavljaju principi koji bi trebali da služe kao osnov za takve vladine strateške politike i inicijative.

U trećem dijelu nudi se deset praktičnih koraka koje vlade mogu poduzeti kako bi adekvatno reagovale na antimuslimanska krivična djela počinjena iz mržnje i sigurnosne potrebe muslimanskih zajednica.

U aneksima se nalaze dodatne informacije koje bi trebale da pomognu vladinim zvaničnicima/cama, te ostalima koji se bave suzbijanjem antimuslimanskih napada. **U aneksu 1** nalaze se studije slučaja koje se mogu koristiti za analizu i poboljšanje kapaciteta vladinih zvaničnika/ca kako bi znali/le prepoznati antimuslimanska krivična djela počinjena iz mržnje, održavati saradnju sa muslimanskim zajednicama u vezi sa sigurnosnim pitanjima, i osmišljavati odgovore koji su zasnovani na poštivanju standarda i preuzetih obaveza u oblasti ljudskih prava za sve. **Aneks 2** donosi tabelu sa predloženim aktivnostima koje mogu poduzimati svi različiti akteri u procesu. Tabela može poslužiti kao korisna alatka za podizanje svijesti o ovom fenomenu u radu sa različitim grupama poput parlamentara/ki, vjerskih lidera/ki, te državnih službenika/ca na temama vezanim za sigurnosne izazove sa kojima se suočavaju muslimanske zajednice. **Aneks 3** je kratki uvod u islam koji je pogodan za policijske službenike/ce. I **aneks 4** nudi pregled terminologije u upotrebi.

PRVI DIO:
Razumijevanje problema

I. ANTIMUSLIMANSKA KRIVIČNA DJELA POČINJENA IZ MRŽNJE U OSCE REGIJI: KONTEKST

Krivična djela počinjena iz mržnje su krivična djela koja su motivirana pristrasnošću ili predrasudom prema određenoj grupi ljudi ili pojedincima. Sva krivična djela počinjena iz mržnje imaju dva odvojena elementa: (1) djela su koja predstavljaju krivično djelo prema krivičnom zakonu i (2) pri izvršenju tog krivičnog djela počinitelj je motiviran predrasudom ili pristrasnošću.¹⁹

Važno je praviti razliku između incidenata počinjenih iz mržnje i krivičnih djela počinjenih iz mržnje. Krivična djela počinjena iz mržnje su *krivična djela* počinjena sa *predrasudnom motivacijom*.²⁰ To znači da počinitelj/ica bira žrtvu ili metu napada zbog jedne ili više zaštićenih karakteristika koje posjeduje — poput specifične religijske pripadnosti, vjere, “rase” ili boje kože, seksualne orijentacije ili invaliditeta, ili njihove povezanosti sa takvim karakteristikama. Incidenti počinjeni iz mržnje s druge strane, iako su počinjeni zbog nečijih zaštićenih karakteristika ili ne prelaze po težini prag koji zahtijeva krivični zakon, ili ne budu prijavljeni kao krivična djela.

Antimuslimanske predrasude ubrajaju se u predrasudne motivacije koje čine da se jedno krivično djelo (t.j. krivično djelo koje je definirano krivičnim zakonom) posmatra kao krivično djelo počinjeno iz mržnje. Antimuslimansko krivično djelo počinjeno iz mržnje postoji ako je moguće dokazati da počinitelj/ica odabira žrtvu ili metu zbog njene islamske vjere ili veze sa islamom. Takva krivična djela se mogu počinuti i prema ljudima koje se percipira kao muslimane/ke ili prema ljudima koji su na neki način povezani sa muslimanima/kama (poput saveznika/ca ili supružnika koji nisu muslimani/ke), te prema drugim ljudima koji nisu muslimani/ke ali često pogrešno bivaju žrtve antimuslimanskih krivičnih djela počinjenih iz mržnje što uključuju na primjer članove/ce sikhške zajednice.²¹

Antimuslimanska krivična djela ne moraju biti počinjena samo prema pojedincima/kama već mogu za svoju metu imati islamski centar, džamiju, ili na primjer organizaciju koja pruža podršku ili obuku za muslimanke ili muslimansku omladinu.

Uz sve ovo, važno je imati na umu da se kod razumijevanja predrasudne ili pristrasne motivacije počinitelja/teljice često nailazi na intersekciju sa drugim pristrasnostima poput seksizma, antimigrantskih ksenofobnih predrasuda, ili onih zasnovanih na nečijoj

19 Za detaljniju raspravu o prirodi krivičnih djela počinjenih iz mržnje vidi: “Preveniranje i osmišljavanje odgovora na krivična djela počinjena iz mržnje”, (Varšava: ODIHR, 2009), <<http://www.osce.org/odihr/39821?download=true>>.

20 Ministarsko vijeće OSCE-a, Odluka br. 9/09, “Borba protiv krivičnih djela počinjenih iz mržnje”, Atina, 2 decembar, 2009, <<https://www.osce.org/cio/40695?download=true>>

21 “Nakon tuče u noćnom klubu Poljska policija Britancu sikhu ‘Šta si očekivao nakon napada u Parizu’”, *The Telegraph*, Matthew Day, Varšava, 2 decembar, 2015., <<https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/poland/12029627/Polish-police-tell-British-Sikh-man-what-do-you-expect-after-Paris-attacks-after-nightclub-beating.html>>

boji kože, percipiranoj ili stvarnoj etničkoj pripadnosti. Jedna studija koja je analizirala viktimizaciju u slučajevima krivičnih djela počinjenih iz mržnje ustanovila je da je 50% žrtava krivičnih djela počinjenih iz mržnje targetirano zbog više od jedne identitarne karakteristike odjednom.²²

Indikatori antimuslimanskih predrasuda i pristrasnosti (indikatori predrasuda) su glavna alatka koja se koristi da bi se olakšala identifikacija slučajeva antimuslimanskih krivičnih djela iz mržnje. U nekim slučajevima, ti indikatori — a time i antimuslimanska motivacija počinitelja/ica — mogu biti veoma jasni (npr. korištenje pogrdnih antimuslimanskih izraza). U drugim slučajevima potrebno je nešto suptilnije razumijevanje antimuslimanskih stereotipa i kodova (npr. specifične poruke, lokaliteti ili datumi) koji se ne mogu odmah veoma jasno uvidjeti.

Antimuslimanske predrasude i narativi

Antimuslimanski sentimente postoje u današnjoj regiji OSCE-a stoljećima. Akademski i istraživački krugovi često ukazuju na to da je vidljivi porast antimuslimanske netolerancije u svijetu nastao nakon napada od 11. septembra u Sjedinjenim Američkim Državama.²³ Teroristički napadi, druga geopolitička dešavanja, porast krajnje desničarskih grupa, kao i onih agresivno nacionalističkih i nativističkih pokreta, te migracijski tokovi često su katalizatori za isplivavanje antimuslimanskih sentimentata širom OSCE regije.

Kategorizacija prisutnih antimuslimanskih “krovnih narativa” uključuje sljedeće narative: *muslimani/ke predstavljaju prijetnju po sigurnost; ne mogu se asimilirati; predstavljaju demografsku prijetnju i skloni su prozelitizmu; nastoje stvoriti teokratiju; predstavljaju prijetnju po naš identitet; zagovaraju rodnu nepravno-pravnost; ontološki su drugačiji; urođeno su nasilni; ne mogu biti potpuni građani/ke i homofobni su.*²⁴

Ova paleta narativa reproducira jednu percepciju po kojoj su “muslimanske vrijednosti” toliko strane od dominantnih “nacionalnih vrijednosti” da se muslimani/ke nikako ne mogu i ne žele integrirati. Prema Pew Research istraživanju o stavovima prema muslimanima/kama, u 9 od 10 uključenih evropskih zemalja najmanje 50 % ispitanika/ca u svakoj od zemalja izjavili su da muslimani preferiraju da budu vjerski drugačiji i da se stoga implicitno ne žele integrirati. Ovakav stav prevalentan je bio u Grčkoj (78 %), Mađarskoj (76 %), Španiji (68 %), Italiji (61 %) i Njemačkoj (61 %). Samo u Poljskoj je ta brojka bila ispod 50%, jer je 45 % odgovora bilo ovog tipa.²⁵

22 N. Chakraborti, “Rekonceptualizacija viktimizacije u slučajevima krivičnih djela počinjenih iz mržnje iz perspektive ranjivosti i razlike”, *Theoretical Criminology* Vol. 16, No. 4, 2012. str. 499-514.

23 Amnesty International, „Izbor i predrasude: diskriminacija muslimana u Evropi“ (London: Amnesty International, 2012).

24 “Set za borbu protiv islamofobije, Dominantni islamofobni narativi – Komparativni izvještaj”, Centar za izučavanje studija rasizma i etniciteta, Univerzitet u Leedsu, juli, 2017., <<https://cik.leeds.ac.uk/wp-content/uploads/sites/36/2017/07/2017.07.26-WS1-Comparative-Final.pdf>>.

25 Evropljani se boje da će val izbjeglica donijeti više terorizma, manje radnih mjesta, 2016., <<https://www.pewresearch.org/global/2016/07/11/europeans-fear-wave-of-refugees-will-mean-more-terrorism-fewer-jobs/>>.

Nadalje, retorika u vezi sa sigurnošću i terorizmom, i takozvanim “ratom protiv terorizma” može doprinijeti klimi u kojoj se zlostavljaju ili napadaju muslimani/ke ili izazvati diskriminaciju — čak od samih institucija i vlasti — putem neprilagođene ili disproporcionalne primjene “procedura za borbu protiv terorizma”.²⁶

Agencija Evropske Unije za osnovna prava (FRA) u svom “Drugom istraživanju o manjinama i diskriminaciji u Evropskoj Uniji” navodi da je skoro svaki/a treći/a ispitanik/ca musliman/ka naveo/la da je iskusio/ila diskriminaciju pri traženju posla. To istraživanje također je ustanovilo da je uznemiravanje zbog svog etničkog ili migrantskog porijekla doživio/jela svaki/a četvrti/a muslimanski/a ispitanik/nica. Nošenje vidljivih vjerskih obilježja, poput tradicionalne ili vjerske odjeće, učinilo je da svaka treća osoba doživi diskriminaciju, uznemiravanje ili zaustavljanje od strane policije. Polovina je navela su zbog imena, boje kože ili fizičkog izgleda doživjeli diskriminaciju pri traženju stana, posla ili zdravstvene usluge.²⁷

Unatoč činjenici da muslimanske zajednice koje žive na području regije OSCE-a nisu monolitne, imaju različita porijekla i identitete, one se nekada posmatraju na jedan redukcionistički način. Na primjer, ODIHR-ov izvještaj “Incidenti motivirani mržnjom usmjereni na migrante/ice, izbjeglice i tražitelje/ice azila u regiji OSCE-a” iz decembra, 2015. upozorava na stalno prisustvo problema stapanja anti-izbjegličkih i antimuslimanskih sentimentata.²⁸ Obzirom da se stanje muslimana razlikuje u zavisnosti od zemlje do zemlje, kompleksni i raznorodni faktori moraju se uzeti u obzir, čime se zahtijeva kontekstualizirani pristup kako bi se razumjele različite okolnosti pod kojima žive muslimani/ke širom OSCE regije. Na nekim mjestima islam je manjinska religija, na nekim se etnička i vjerska pripadnost dijelom preklapaju, na nekima dominantna interpretacija islama postoji uz neke novije ili manjinske interpretacije islama.

Intersekcionalnost

Intersekcionalnost je teorijski metod koji se bavi izučavanjem preklapajućih ili ukrštajućih društvenih identiteta, i za njih vezanih sistema potlačivanja, dominacije ili diskriminacije. Ovaj metod se bavi analizom načina na koji se različite kategorije poput roda, “rase”, etniciteta, klase, invalidnosti, seksualne orijentacije, vjere i dobi susreću na više, često istovremenih, nivoa, pretpostavljajući da su svaki taj indentitarni lični element ili karakteristika neraskidivo vezani za sve ostale.²⁹

26 Patel, Tina. G. *Ne radi se o sigurnosti, nego o rasizmu: strategije borbe protiv terorizma, procesi civiliziranja i post-rasna fikcija*. Palgrave Communications, Tom 3 (2017).

27 “Drugi izvještaj o manjinama i diskriminaciji u Evropskoj Uniji - odabrani nalazi za muslimane/ke”, Agencija za osnovna prava Evropske unije, 2017., <https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2017-eu-minorities-survey-muslims-selected-findings_en.pdf>.

28 “Sastanak oko prikupljanja podataka: Mržnjom motivirani incidenti koji su usmjereni na migrante/ice, izbjeglice i tražioce/teljice azila u regiji OSCE-a”, OSCE/ODIHR, 11. decembar, 2015., <<http://www.osce.org/odihr/235741?download=true>>.

29 Intersekcionalnost predstavlja kvalitativni, analitički okvir putem kojeg se identificira kako preklapajući sistemi moći utječu na one koji su najviše marginalizirani u društvu. Ovaj termin skovala je feministička profesorica crkinja Kimberlé Williams Crenshaw godine 1989. *Zaboravljene žene: Utjecaj islamofobije na muslimanke*,

Istraživanja, uključujući i ono koje provela Evropska mreža za borbu protiv rasizma (ENAR) pokazuju da je razumijevanje interseksionalnosti u odnosu na krivična djela počinjena iz mržnje tek u početnoj fazi kod policijskih snaga u mnogim državama.³⁰ Čini se da je slična situacija i kada je riječ o istraživačima/icama, osoblju organizacija građanskog društva te institucija krivičnog pravosuđa. To je jedan od češćih razloga koji se navode za nepostojanje evidentiranja krivičnih djela koja uključuju višestruke motive pristrasnosti gdje su žrtve targetirane zbog više od jednog motiva ili indikatora pristrasnosti i predrasuda. Neki policijski formulari ili sistemi evidentiranja krivičnih djela počinjenih iz mržnje dozvoljavaju evidentiranje ovakvih višestrukih predrasudnih motiva pristrasnosti ili označavanje više rubrika istovremeno kod evidentiranja indikatora predrasude. Ipak, da bi se krivično djelo počinjeno iz mržnje kategoriziralo korištenjem interseksijskog pristupa, policijske strukture i druge relevantne institucije bi morale zasnivati svoje metode na pristupu koji uključuje razumijevanje činjenice da su identiteti žrtava kompleksni i višestruki te da je stoga potreban višeslojan odgovor. Na primjer, napad za muslimanku može biti krivično djelo počinjeno iz mržnje ako joj neko na silu skine maramu. Motiv za takvo krivično djelo može biti dijelom zbog njene percipirane vjere, ali i zbog njenog spola. Moguće je također i da "rasa" igra ulogu. Takvo krivično djelo počinjeno iz mržnje ne ostavlja iste posljedice na muškarca, ili crnkinju koja ne nosi odjeću koja se na izgled može povezati sa vjerom. Ovaj koncept interseksionalnosti može biti koristan kod razumijevanje viktimizacije kod pojedinaca i može doprinijeti poboljšanju policijskih istraga takvih krivičnih djela.

Evropski sud za ljudska prava, je u svojoj presudi Alković protiv Crne Gore prepoznao da su jednog Roma iz Crne Gore i njegovu porodicu komšije uznemiravale zbog toga što su i Romi i muslimani. Sud je presudio u korist ove porodice i ustanovio da su prije nego su zatražili pomoć bili podvgnuti rasnim i vjerskim uvredama, prijetnjama smrću, grafitima koji su bili ispisani na njihovim vratima, napadima na njihov automobil te pucnjevima usmjerenim ka njihovom stanu. Sud je svoju pažnju usmjerio na dva najstrašnija incidenta. Pažljivom analizom policijskog postupanja Sud je ocijenio policijsko postupanje neadekvatnim. U slučaju jednog od incidenata radilo se o ispaljivanju pucnjeva – što su optuženi negirali da su počinili, ali su priznali da su čuli pucnjeve iz pištolja i da su vidjeli čahure. Sud je smatrao da policijske snage nisu adekvatno reagovale jer nisu prikupili te čahure, niti istražili da li su navodni počinitelji bili u posjedu pištolja. Sud je ustanovio da "žalitelju nije obezbijedena neophodna zaštita njegovog prava na njegov psihološki integritet". U svom pismenom podnesku koji je Sudu dostavio kao treća strana, Evropski centar za prava Roma (ERRC) ukazao je na sveobuhvatnu rasističku klimu u odnosu na Rome koja postoji u crnogorskom društvu.

(Brisel: ENAR – Evropska mreža protiv rasizma, 2016), <<https://www.enar-eu.org/forgotten-women-the-impact-of-islamophobia-on-muslim-women/>>.

30 Rasistička krivična djela i institucionalni rasizam u Evropi, (Brisel: ENAR – Evropska mreža protiv rasizma, 2019), <https://www.enar-eu.org/IMG/pdf/shadowreport2018_final.pdf>; Vidi također Mason-Bish, Hannah i Zempi, Irene, „Mizoginija, rasizam i islamofobija: ulično uznemiravanje na intersekcijama”, 2018, Feministička kriminologija, <<http://sro.sussex.ac.uk/id/eprint/76134/>>.

može biti povezano sa nekim društvenim ili historijskim tenzijama. To se može uključivati tvrdnje da žrtva ne pripada tu ili nema pravo da živi u mjestu koje počinitelj/ica posmatra kao “svoju” teritoriju. Uz to, antimuslimanska krivična djela počinjena iz mržnje mogu biti usmjerena i na zgrade ili institucije. To mogu biti islamske institucije, poslovne prostorije ili stambeni kompleksi koji se povezuju sa muslimanima/kama ili islamom. Devastacija imovine, antimuslimanski grafiti ili ostavljanje svinjskih proizvoda na ili ispred imovine koja pripada žrtvi neke su od čestih metoda koje koriste počinitelji/ice kako bi uzemirili ili uplašili ljude.

ODIHR je u tom smislu kako bi pomogao svim zainteresiranim stranama izdao poseban letak o razumijevanju antimuslimanskih krivičnih djela počinjenih iz mržnje.³⁴

1. INDIKATORI PREDRASUDE

Indikatori predrasude ili pristrasnosti predstavljaju određene činjenice koje sugeriraju da postoji mogućnost da je krivično djelo počinjeno sa predrasudnom motivacijom. Indikatori su objektivni kriteriji na osnovu kojih je moguće pretpostaviti mogući motiv, ali oni ipak neminovno ne dokazuju da je počinitelj/ica djelovao/la sa predrasudnim motivom.

Indikatori predrasude ili pristrasnosti za antimuslimanska krivična djela počinjena iz mržnje uključuju targetiranje pojedinaca radi njihovog stvarnog ili percipiranog muslimanskog identiteta, upotrebu eksplicitnih antimuslimanskih komentara, spominjanje terorističkih aktivnosti ili grupa i/ili terorizma... Policijske strukture bi trebale evidentirati i bilježiti takve motivacije i indikatore predrasude kada ispituju žrtve antimuslimanske netolerancije i saraduju sa njima.³⁵

Indikatori predrasude predstavljaju korisnu alatku koju mogu koristiti policija, tužioci i nevladine organizacije kako bi analizirali da li bi prijavljeno krivično djelo moglo biti krivično djelo počinjeno iz mržnje. Njihova svrha jeste da pokrenu proces pronalaska dokaza putem vještih ispitivačkih metoda ili putem istrage. Indikator predrasude može poslužiti, a ne mora neminovno, kao dokaz pred sudom.

Slijedi lista indikatora predrasude za slučajeve antimuslimanskih krivičnih djela počinjenih iz mržnje. Lista nije konačna ni iscrpna.

Percepcija žrtava, svjedoka ili stručnjaka

Ako žrtva ili svjedok smatraju da je počinitelj/ica bio/la motiviran/a antimuslimanskim predrasudama, takav incident se tokom istrage treba voditi i istraživati kao krivično

34 Krivična dela počinjena iz mržnje prema muslimanima (Varšava: ODIHR, 2018), <<https://www.osce.org/files/f/documents/9/5/496702.pdf>>.

35 Za više informacija vidi: “Poboljšanje registriranja krivičnih djela počinjenih iz mržnje: Ključni principi”, <https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/ec-2017-key-guiding-principles-recording-hate-crime_en.pdf>.

djelo počinjeno iz mržnje. Treća strana, poput nevladine organizacije, ili muslimanske institucije koja evidentira antimuslimanske incidente, ili nezavisni stručnjak/inja također mogu biti ti koji mogu primijetiti motivaciju pristrasnosti koja nije bila očita žrtvi ili svjedocima. Kada se radi o takvoj percepciji i samog policijskog službenika/ice i to je potrebno evidentirati kao indikator predrasude.³⁶

Komentari, pisane izjave, geste ili grafiti

Počinitelji/ice krivičnih djela počinjenih iz mržnje često iznose svoje predrasude prije, tokom ili nakon samog djela. Ključni dokazi kod većine krivičnih djela počinjenih iz mržnje sastoje se od riječi ili simbola koje koriste sami počinitelji/ice. Oni koji čine krivična djela iz mržnje općenito žele da pošalju poruku svojim žrtvama, njihovim zajednicama i društvu. Takve poruke, bilo da su izgovorene uvrede ili grafiti jasan su dokaz predrasudne motivacije. Odgovori na sljedeća pitanja mogu pomoći da se odredi da li je antimuslimanska predrasudna motivacija bila prisutna pri izvršenju djela:

- Da li su osumnjičene osobe navodile komentare ili pismene izjave o muslimanima/kama, islamu i tome da je žrtva član/ica ili čini se da je član/ica muslimanske zajednice ili o tome koji je stvarni ili percipirani etnicitet ili nacionalnost žrtve? U tom smislu potrebno je imati na umu da se antimuslimanske izjave ili slogani mogu krivo interpretirati kao tek kritički stav spram nekih kulturalnih praksi — poput načina odijevanja povezanog sa islamom, prisustva u džamiji, halal mesa ili drugih društvenih pitanja povezanih sa muslimanskim zajednicama. Nadalje, važno je imati na umu da je antimuslimansko uznemiravanje često popraćeno rasističkim i ksenofobnim izjavama i pristrasnim sentimentima, koji mogu biti izraženi kroz rasistički i ksenofoban jezik;
- Da li su na licu mjesta pronađeni crteži, grafiti, karikature ili umjetnička djela koja prikazuju i demoniziraju muslimane/ke, islam ili poslanika Muhameda? Da li su pronađeni nacistički ili desničarski simboli, ili neki simboli koji bi se u kontekstu te konkretne zemlje mogli smatrati mrzilačkim simbolima? Moguće je da su reference koje se odnose na desničarske slogane i simbole čija je namjera širenje mržnje ili straha prema muslimanima/kama i drugim grupama prikrivene. I pored ovoga, desničarska ikonografija nije prisutna kod svakog antimuslimanskog krivičnog djela počinjenog iz mržnje i ta ikonografija — npr. svastika tj. kukasti križ – se često koristi u drugim krivičnim djelima počinjenim iz mržnje sa drugim predrasudnim motivom; i
- Ako je meta djela mjesto koje ima vjerski ili kulturni značaj ili ako je neki predmet koji se smatra uvredljivim za muslimane/ke (npr. svinjsko meso ili krv) ostavljen na licu mjesta? Pored toga što takvi predmeti mogu biti ostavljeni u džamiji, islamskom kulturnom centru ili školi a sa namjerom širenja straha, moguće je da budu

³⁶ Standardi Evropske komisije za borbu protiv rasizma, "Opća preporuka za politiku br. 11 o borbi protiv rasizma i rasne diskriminacije u policiji", usvojena 29 juna, 2007., <<https://www.coe.int/en/web/european-commission-on-against-racism-and-intolerance/recommendation-no.11>>.

ostavljeni i ispred poslovnih prostorija ili stambene zgrade za koje se smatra da pripadaju muslimanima/kama.

Kontekst krivičnog djela

Vjerske ili druge razlike između počinitelja/ke i žrtve nisu same po sebi indikator pristranosti. Ipak, ova pitanja koja slijede mogu pomoći da se bolje razumije kontekst samog krivičnog djela i mogu ponuditi natuknice o tome da li je moguće da je antimuslimanska pristrasnost bila motiv.

- Da li počinitelj/ka podržava rad grupe za koju je poznato da je neprijateljski raspoložena prema muslimanima/kama? Da li dostupni dokazi ukazuju na to da počinitelj/ka podržava neke krajnje desničarske grupe ili da je davao/la podršku antimuslimanskim, rasističkim ili ksenofobnim grupama online?
- Da li je naizgled bilo lako identificirati žrtvu kao muslimana ili muslimanku? Osobe postanu meta antimuslimanskog uznemiravanja jer nose odjeću koja se povezuje sa islamom (na primjer maramu ili galabiju) ili neku drugu vjersku ili kulturalnu odjeću (npr. turban kod sikha ili šalvar kamiz). Uz to, osoba može biti meta antimuslimanskog uznemiravanja zbog svoje boje kože, percipirane nacionalnosti, jezika za koji se smatra da je “povezan sa muslimanima/kama” ili prisustva u vjerskim ustanovama koje se percipiraju kao muslimanske.
- Da li je krivično djelo usmjereno protiv osobe koja je glasno zagovarala za određena prava muslimanske zajednice?
- Da li je u vrijeme incidenta žrtva bila uključena u aktivnosti koje je organizirala muslimanska zajednica, neka organizacija povezana sa muslimanskom zajednicom, ili organizacija koje bi se mogla percipirati kao organizacija koja je povezana sa muslimanskom zajednicom?

Organizirane mrzilačke grupe

Iako sva krivična djela počinjena iz mržnje ne čine organizirane grupe, članovi/ice ili saradnici/ice takvih grupa često jesu uključeni u izvršenje takvih krivičnih djela. Potvrđni odgovori na ova pitanja predstavljali bi indikatore predrasude:

- Da li su na licu mjesta ostavljeni predmeti ili simboli koji sugeriraju da je krivično djelo počinila neonacistička ili neka druga ekstremno nacionalistička organizacija ili međunarodna teroristička organizacija?
- Da li je osumnjičena osoba iskazivala neku podršku ili otvoreno odobravalu djelovanje ili misiju neke terorističke organizacije koja targetira muslimane/ke?

- Da li djela koja je počinila osumnjičena osoba na neki način odslikavaju djela koja čine teroristi koji targetiraju muslimanske zajednice?
- Da li je osumnjičena osoba na društvenim mrežama iskazivala podršku nekoj anti-muslimanskoj grupi?
- Da li postoje dokazi da je takva jedna grupa aktivna na tom lokalitetu (npr. antimuslimanski posteri, grafiti ili leci)?
- Da li je osumnjičena osoba iskazivala ponašanje koje se može povezati sa članstvom u nekoj mrzilačkoj organizaciji poput nacističkog salutiranja, ili drugih gesti koje se povezuju sa desničarskim antimuslimanskim pokretima?
- Da li je osumnjičena osoba nosila odjeću, imala tetovaže ili druge oznake koje se mogu povezati sa nekom ekstremističkom ili mrzilačkom grupom?
- Da li je neka mrzilačka ili neonacistička grupa nedavno iznosila javne prijetnje usmjerene prema muslimanskoj zajednici, npr. na društvenim medijima ili konvencionalnim medijima?
- Da li je osumnjičena osoba koristila neke specifične termine koji mogu ukazivati na predrasude prema muslimanima i terminologiju koja potječe iz krajnje desničarske retorike ili ideologije?

Lokacija i vrijeme

Lokacija i vrijeme krivičnog djela također mogu biti indikator prisustva antimuslimanskih predrasuda. Odgovori na sljedeća pitanja mogu otkriti takve indikatore:

- Da li se incident desio nakon nekog poznatog događaja koji je izazvao javne debate o islamu i muslimanskoj zajednici (npr. međunarodni teroristički napad)?
- Da li se incident desio na neki datum koji ima poseban značaj? Poput:
 - vjerskog praznika (npr. ramazanski ili kurban bajram);
 - datuma koji ima posebno značenje za nacionaliste i na koji ekstremističke i desničarske grupe organiziraju marševe i demonstracije (npr. historijski datumi koji se povezuju sa supremacističkim uverenjima);
 - tokom ramazana u džamiji ili muslimanskoj instituciji; ili
 - na neki drugi značajan datum (npr. neki nacionalni praznik).

Obrasci i učestalost prethodnih krivičnih djela ili incidenata

Krivična djela nekada ne predstavljaju samo jedan događaj već su dio šireg obrasca i niza događaja. Kod analize indikatora predrasude stoga je relevantno postaviti sljedeća pitanja:

- Da li su se na istom području dešavali drugi antimuslimanski incidenti?
- Da li je nedavno zabilježena eskalacija antimuslimanskih incidenata – od blažih oblika uznemiravanja i djela koja ne prelaze prag krivičnog zakona, do ozbiljnijih krivičnih djela, poput vandalizma ili fizičkog napada?
- Da li su žrtva ili muslimanska zajednica ili organizacija sa kojom saraduje žrtva nedavno dobili prijeteće ili doživjeli neki drugi oblik zastrašivanja putem poziva ili pošte?
- Da li se na tom lokalitetu dijelila antimuslimanska ili krajnje desničarska literatura?

Priroda nasilja

Kako krivična djela počinjena iz mržnje imaju tendenciju da predstavljaju poruku široj zajednici, količina i vrsta nasilja, nanesena šteta i brutalnost su često veoma ozbiljne. Odgovori na sljedeća pitanja mogu pomoći da se ustanove indikatori predrasude ili pristrasnosti:

- Da li je napad imao *potpis* koji je tipičan za neku organiziranu mrzilačku grupu ili terorističku organizaciju?
- Da li se čini da je djelo inspirirano ili je nastojalo da replicira neki poznati slučaj antimuslimanskog krivičnog djela?
- Da li je incident uključivao neisprovocirano ekstremno nasilje ili ponižavajući tretman?
- Da li je incident izveden javno ili na način koji bi uključivao javno objelodanjivanje, poput snimanja i postavljanja na internet?
- Da li je korišten poseban jezik usmjeren protiv muslimanskih zajednica koji odražava ideologiju koju promoviraju krajnje desničarske i antimuslimanske grupe?

2. VRSTE ANTIMUSLIMANSKIH KRIVIČNIH DJELA POČINJENIH IZ MRŽNJE

Paleta antimuslimanskih krivičnih djela je široka, od visoko profiliranih napada do manjih incidenata koji – ako se adekvatno ne tretiraju – mogu vremenom eskalirati u veće. Takva djela mogu počiniti pojedinci koji djeluju samostalno ili kao članovi neke organizirane mrzilačke grupe.

Napadi na pojedince/ke

Pojedinci/ke bivaju napadnuti/te zbog raznih povoda. Moguće je da su posebno ranjivi zbog društvenih, političkih, vjerskih ili drugih faktora koji ih čine prepoznatljivima. Na primjer ako:

- nose odjeću koja se povezuje sa islamom poput *marama (hidžaba)* ili *galabije*;
- se javno identificiraju kao predstavnici/ce muslimanske ili islamske organizacije;
- ako se nalaze u blizini džamije, islamske škole, islamskog kulturnog centra, ili halal prodavnice ili restorana;
- učestvuju u nekom muslimanskom javnom događaju;
- slave neki islamski praznik;
- govore jezikom koji bi, u nekom specifičnom kontekstu, mogao potencijalno ukazivati na to da je neko musliman/ka; i
- ako pripadaju nekoj manjinskoj grupi ili etničkoj grupi za koju se pretpostavlja da je čine muslimani/ke.

Krivična djela motivirana netolerancijom prema muslimanima/kama također targetiraju osobe koje bivaju percipirane kao muslimani/ke ili koje su povezane sa muslimanima/kama ili islamom jer kupuju u halal supermarket, posjećuju muslimanske institucije ili imaju prijateljske ili društvene veze sa muslimanima/kama. Antimuslimanski napadi mogu targetirati, bilo online ili u stvarnom životu, aktiviste/ice ili eksperte/ice koji/e se bore protiv netolerancije prema muslimanima/kama ili promoviraju znanje o islamskoj historiji i kulturi, a da nisu sami muslimani/ke.

Na osnovu ODIHR-ovog izvještaja o krivičnim djelima, slijede odabrani primjeri nekih antimuslimanskih krivičnih djela počinjenih iz mržnje prema pojedincima/kama u OSCE regiji.³⁷

a. Ubistvo

Tokom posljednjih godina, dešavala su se ubistva na području OSCE-a gdje su dokazi upućivali na to da je napad motiviran antimuslimanskim predrasudama, na primjer:

Kanada 29. januara 2017. počinitelj je pucao po vjernicima u džamiji u Quebec City-ju te je ubio 6 a ranio 19 ljudi, netom prije obavljanja večernje molitve (namaza). Počinitelj je optužen za ubistvo šest osoba;

Njemačka 2009. godine muslimanka sa maramom (hidžabom) je napadnuta, zbodena i ubijena tokom žalbenog ročišta u sudnici u Dresdenu;

37 Svi primjeri u ovom dijelu su sa web stranice na kojoj se nalazi ODIHR-ov izvještaj o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje. Za više informacija i primjera, vidi: <<http://hatecrime.osce.org/what-hate-crime/bias-against-muslims>>.

Švedska 22. oktobra 2015. dvadesetjednogodišnji počinitelj je ušao u školu sa maskom na licu i ubio troje ljudi mačem u jednom od najokrutnijih napada u školi u švedskoj historiji. Smatralo se da je počinitelj uzeo za metu upravo tu školu zbog prisustva velikog broja imigranata/ica;

Švicarska 19. decembra 2016. dvoje ljudi je ubijeno u Islamskom centru u centru Zuriha kada je jedan muškarac uz povike "*Raus aus unserem land*" (odlazite iz naše zemlje) pucao po ljudima; i

Ujedinjeno Kraljevstvo 29. aprila 2013. stariji muškarac u dobi od 82 godine zboden je na smrt na putu kući iz džamije u Birminghamu. Počinitelj je kasnije naveo da ga je ubio jer je "bio musliman i nije bilo prisutnih svjedoka."

b. Drugi nasilni napadi

I drugi nasilni antimuslimanski napadi često se dešavaju u državama članicama OSCE-a. Takvi fizički napadi uključuju:

- upotrebu različitog oružja, vatrenog oružja, eksplozivnih naprava, noževa, bejzbol palica;
- pokušaj gaženja žrtava automobilom;
- tuče;
- povlačenje ili pokušaj skidanja odjeće sa žrtve;
- hvatanje, guranje, udaranje, pljuvanje ili sličan fizički napad; i
- napadanje grupa ljudi u muslimanskim institucijama, poput džamija, za vrijeme dok su ljudi unutra ili u blizini.

Nasilni antimuslimanski napadi mogu uzrokovati značajne fizičke i psihičke povrede koje nekad rezultiraju potrebom za hospitalizacijom, medicinskim tretmanom ili psihološkim savjetovanjem. Slijede neki primjeri iz regije OSCE-a:

Bosna i Hercegovina 2015. u bh. entitetu Republika Srpska jednog Bošnjaka muslimana povratnika napali su nepoznati počinitelji i urezali mu četiri ćirilčna slova S na stomak;

Kanada 2017. jedan musliman i muslimanka su fizički napadnuti nakon što su se umiješali u jednu situaciju u kojoj su jednoj muslimanki koja nosi maramu izrečene prijetnje smrću u prodajnom centru;

Francuska 11. septembra 2019. jedan muškarac je izbo jednu ženu i skinuo joj veo pred njenim dvjema maloljetnim kćerkama. Nakon napada napadač je glasno pjevao “Ovo je naša kuća” i “Još nije gotovo”;

Irska U maju, 2016. grupa ljudi napala je dva odrasla Afganistanca i jednog tinejdžera koji su pretrpjeli uvrede i fizički napad. Dvojca su ostali bez svijesti; i

Norveška U avgustu, 2019. naoružani muškarac u uniformi i kacigi ušao je u džamiju u predgrađu Osla pucajući kroz zaključana vrata. Nosio je dvije puške i pištolj i otpočeo je paljbu u glavnoj prostoriji za namaz (molitvu). Istovremeno je to sve i prenosio uživo putem interneta. Taj snimak kasnije je skinut sa interneta.

c. Prijetnje

Antimuslimanske prijetnje usmjeravaju se prema pojedincima/kama, liderima/kama zajednice, muslimanskim institucijama i firmama u vlasništvu muslimana/ki. Prijetnje nasiljem mogu uključivati različite oblike zastrašujućeg ponašanja, prijetnje smrću ili prijetnje bombom. Takve prijetnje mogu biti poslane poštom, emailom ili putem društvenih medija, putem telefona, lično, putem grafita na muslimanskim institucijama ili na druge načine. Prijetnje mogu sadržavati antimuslimanske slogane i simbole koji u vidu kratke poruke pozivaju na nasilje, ubistvo i uništenje muslimana.

Antimuslimanske prijetnje također mogu biti u formi premeta, na primjer:

- svinjska glava ostavljena ispred imovine koja je u vlasništvu muslimana/ke ili institucije;
- slanina ostavljena na drškama od vrata na muslimanskoj instituciji, islamskom centru ili kući, ili autu muslimanske porodice;
- krajnje desničarski ekstremistički materijal ostavljen u poštanskom sandučiću i u džamijama; i
- bijeli prah poslan direktno na džamiju.

Slijede neki od stvarnih primjera iz regije OSCE:

Austrija 2017. godine jedna Tunižanka je opetovano bila podvrgavana antimuslimanskim uvredama i pismene prijetnje su ostavljane u njeno poštansko sanduče;

Kanada 2017. godine jedan advokat, i borac za ljudska prava, musliman, dobio je putem društvenih medija uvrede, i prijetnje smrću;

Republika Češka U junu, 2016. godine jedan ambasador je dobio prijetnje zbog činjenice da je musliman;

Francuska U februaru, 2016. godine jedna muslimanka sa maramom je verbalno napadnuta i zapriječeno joj je nožem pred školom njene djece;

Gruzija U jednom malom gradu 2014. godine, demonstratori su protestovali na lokaciji na kojoj je planiralo otvorenje lokalne islamske škole. Demonstratori su zaklali svinju na toj lokaciji, a njenu glavu zakovali na ulazna vrata te zgrade;

Grčka U martu, 2016. godine svinjska glava je bačena na autobus u kome su bile izbjeglice;

Nizozemska Svinjska glava je ostavljena pored džamije ili u džamiji sedam puta tokom 2018. godine; u februaru, 2016. u džamiju su pristigla prijeteća pisma koja su sadržavala zapaljene stranice iz Kur'ana; i

Sjedinjene Američke Države U februaru, 2016. jednoj muslimanskoj porodici je zapriječeno vatrenim oružjem dok su razgledali kuću koja je bila na prodaju.

Napadi na imovinu

Svaki slučaj u kome se antimuslimanski slogani ili simboli koriste kako bi se oštetila ili vandalizirala imovina mogu se smatrati antimuslimanskim incidentima, bez obzira na to da li je da konkretna imovina povezana sa muslimanskom zajednicom, muslimanskom institucijom ili pojedincem/kom. Na primjer napadi koji se dešavaju na sikhske gurdware ili druga mjesta bogoslužja onda kada počinitelji/ke misle da su to muslimanske institucije.

Česte mete napada na imovinu uključuju:

- džamije;
- islamske škole ili vrtiće;
- muslimanske (dobrotvorne) organizacije;
- muslimanska groblja;
- islamske kulturne centre ili istraživačke institucije;
- prodavnice halal hrane, halal restorane ili druge firme koje posjeduju ili posjećuju muslimani/ke;
- privatne kuće ili automobili u muslimanskom vlasništvu;
- komemorativna mjesta ili aktivnosti (npr. komemorativni događaji ili lokacije vezane za Srebrenicu); i

- muslimanski arefakti.

Antimuslimanski napadi na imovinu se mogu javiti u raznim oblicima:

- paljidba;
- bacanje zapaljivih i eksplozivnih naprava (npr. Molotovljev koktel);
- bacanje kamenja kroz prozore;
- ispisivanje grafiti na zidovima, vratima ili nadgrobnim spomenicima;
- demoliranje džamije, groblja ili komemorativnih lokaliteta;
- postavljanje antimuslimanskih postera i naljepnica na imovinu za koju se smatra da pripada muslimanima/kama; i
- rušenje nadgrobnih spomenika ili sknavljenje groblja na drugi način.

Slijede stvarni primjeri napada na imovinu iz regije OSCE-a:

Bosna i Hercegovina U septembru, 2016. godine jedna džamija je vandalizirana i na njoj su ispisani agresivni nacionalistički grafiti;

Bugarska Godine 2018. muslimansko groblje u Dobrichu je oskrnavljeno. Nadgrobnih spomenici sa blizu 40 grobnih mjesta su porušeni i oštećeni;

Estonija 2018. godine anti-islamski slogan ispisan je na fasadi islamskog centra u Talinu. Slogan je sadržavao sljedeću poruku “Bombardiraj! Izolirani islam, ne sjećaju se svojih grijeha? U Boga vjerujemo. Zašto?”;

Grčka 2017. godine prozori jedne muslimanske obrazovne i kulturne asocijacije su oštećeni kamenjem, dan nakon otvaranja;

Poljska U novembru, 2017. godine grupa vandala napala je muslimanski kulturni centar i džamiju i polomila 12 prozora;

Rusija U septembru, 2016. godine muslimansko groblje je vandalizirano i 100 nadgrobnih spomenika oštećeno; i

Sjedinjene Američke Države U januaru, 2016. godine džamiju je vandalizirala jedna grupa koja je glasno izgovarala rasističke uvrede, bacala flaše od alkohola i drugo smeće na parking ispred džamije.

III. ANTIMUSLIMANSKA KRIVIČNA DJELA POČINJENA IZ MRŽNJE U OSCE REGIJI: UTJECAJ

Svako antimuslimansko krivično djelo je podsjetnik na postojanje i prisutnost antimuslimanske mržnje i predrasuda u nekom društvu. Obzirom da je svako antimuslimansko krivično djelo motivirano predrasadama i pristrasnošću svaki napad stoga krši principe ljudskih prava na nediskriminaciju i poštovanje dostojanstva svakog čovjeka. Prihvatanje, odobravanje ili ignoriranje manifestacija netolerancije prema muslimanima/kama je stoga u suprotnosti sa standardnim obavezama o toleranciji i nediskriminaciji koje su države članice OSCE-a preuzele.

Svaki antimuslimanski incident šalje poruku mržnje i izopćenosti muslimanima/kama i njihovim zajednicama. Antimuslimanska krivična djela također povećavaju osjećaj straha i nesigurnosti i na pojedinačnom, i na kolektivnom nivou. Antimuslimanski incidenti počinjeni iz mržnje koji targetiraju džamije i islamske institucije šalju širu poruku netolerancije i neprihvatanja svim članovima/cama te zajednice, kao i drugih manjinskih zajednica. Stoga policijske snage trebaju stalno informirati žrtve incidenata i krivičnih djela počinjenih iz mržnje o toku istrage jer to predstavlja jedan od načina izgradnje povjerenja sa lokalnim zajednicama.

Antimuslimanska krivična djela počinjena iz mržnje, u kombinaciji sa ostalim faktorima, poput nedostatka vladine podrške ili nedostatka adekvatnih fondova za sigurnosne mjere, mogu kreirati veće sigurnosne izazove za muslimanske zajednice. Muslimani/ke koji prosto žele da žive svoj svakodnevni život — idu u školu, na posao, na odmor — i vjernici/ce koji/e žele da slobodno praktikuju svoju vjeru — noseći specifičnu odjeću, odlaskom u džamiju, proslavom islamskih praznika, zabrinuti su zbog antimuslimanskih krivičnih djela i sigurnosnih izazova koje za njih stvara netolerancija prema muslimanima/kama.

Takvi strahovi i nesigurnosti mogu dovesti i do polarizovanog stava prema nemuslimanskim zajednicama, mogu potencijalno utjecati na stvaranje podjela među ljudima, naštetiti društvenoj koheziji i izolirati određene zajednice, te nekada izazvati i osvetu i dalju eskalaciju nasilja.

Primjer koji slijedi to ilustruje:

*“Nakon posjete lokalnoj brijajnici, napustio sam radnju i susreo grupu tinejdžera crnaca koji su okružili jednog bijelca. Svađali su se. Umiješao sam se i rekao momcima da ga ostave na miru, usmjeravajući ih u jednom pravcu, a vukući tog čovjeka u drugom. Kako sam udaljjavao čovjeka od tog mjesta on je počeo da psuje prema momcima izgovarajući uvredljive komentare. Pokušao sam da ga smirim ali nije me poslušao i krenuo je iznositi uvredljive antivjerske komentare, npr. ‘J***š Allaha’. Tad sam mu rekao da sam i ja musliman. Onda mi je rekao: ‘Ja imam načine kako da vas sve zbrišem sa lica*

zemlje.' I onda me upitao: 'Hoćeš li da ti pokažem' i udario me je šakom u lice. Ja sam dozvao prolaznike i tražio da pozovu policiju, a držao sam ga za kragnu kako mi ne bi pobjegao. Tada mi je rekao da ima nož i bio sam primoran da ga pustim.

Ovaj događaj me zastrašio i učinio depresivnim. Prije toga, desila mi se slična situacija kada je jedna mušterija izašla ispred McDonald's-a sa grupom prijatelja i započeli su razgovor. Tema razgovora je bila količina mržnje koju su imali prema muslimanima i kako bi oni ubili muslimana ako bi na njega naišli. Ja sam bio tu na dohvat ruke. Osjećao sam se jako neugodno. Prijavio sam to policiji, koja mi je nakon istrage rekla da ne postoje snimci ili dokazi koji bi to potkrijepili. Bilo mi je to čudno jer se događaj desio ispred prometnog McDonald's-a u prometnoj ulici gdje se nalazi 5-6 kamera. Stekao sam dojam da policiji nije bilo stalo, i nažalost tada sam izgubio povjerenje u policiju.

Tako da ovaj posljednji incident nisam ni prijavio policiji i vjerovatno ni neću. Ovaj posljednji događaj me ponovo učinio depresivnim i ne spavam dobro od kako se desio. Nekako nisam svoj jer osjećam da nisam poželjan i da ne pripadam ovdje iako ovdje živim otkad sam bio dijete, sad već skoro 30 godina. Ne razumijem kako neko može govoriti takve uvrede na račun nečije vjere. Ja nikad ne bih ni za šta uvrijedio nečiju vjeru ili vjerovanje ili ih zbog toga diskriminirao, čak i ako bi moja vjera bila potpuno u suprotnosti sa njihovom"³⁸

Utjecaj sigurnosih izazova na vjerski i društveni život zajednice

Neka krivična djela počinjena iz mržnje predstavljaju izoliran fenomen, dok se druga dešavaju u okviru sfere djelovanja organiziranih muslimanskih zajednica. Takvi incidenti predstavljaju sigurnosni izazov ovim zajednicama koji zahtijeva osmišljavanje strateških politika kojima će se prevenirati ovakvi incidenti, te raditi na pripremi i odgovoru na njih. Efekti koje ovakva situacija ostavlja na vjerski i društveni život muslimanskih zajednica su razni, npr.:

- obzirom da su muslimani/ke mete ovakvih napada tokom odlaska u džamiju ili prilikom sretanja u džamiji, strah ili stvarno iskustvo antimuslimanskog krivičnog djela počinjenog iz mržnje utječe na njihov osjećaj sigurnosti kada učestvuju u vjerskim obredima ili događajima;
- strah može dovesti do toga da porodice izbjegavaju odlazak na vjerske obrede ili druženja, naročito sa djecom, zbog visokog sigurnosnog rizika;
- zbog straha od manifestacija mržnje ili napada, lideri/ke u zajednici dolaze u situaciju u kojoj sakrivaju ili javno ne iznose vrijeme i mjesto na kome će se odvijati neki vjerski praznični obred ili događaj, ili neka druga aktivnost;

38 Prijavljeno 2017. godine programu "Tell MAMA", od osobe koja je Britanski musliman, Somalijskog porijekla, u okviru programa monitoringa antimuslimanske mržnje u Velikoj Britaniji.

- zbog straha od napada, muslimani/ke mogu izbjegavati nošenje odjeće koja se povezuje sa islamom, puštanje brade ili neke druge prakse, što utječe na njihovo pravo na manifestaciju svoje vjere. Neke muslimanke, koje oblače različite tipove odjeće koja se povezuje sa islamom, praktikuju auto-cenzuru tako što prilagođavaju svoj izgled na različite načine ili na primjer nose kapu kako bi sakrile svoj vidljivi muslimanski identitet;
- strah od krivičnih djela počinjenih iz mržnje ima značajan utjecaj na mentalno zdravlje i psihološki utjecaj na lični identitet i samopouzdanje, i dovodi do kreiranja osjećaja mentalne i fizičke izolacije ili dovodi do toga da ljudi reduciraju otvoreno praktikovanje svoje vjere. To može dovesti i do toga da muslimani/ke počnu dovođiti u pitanje svoj vjerski identitet, te svoje učešće u muslimanskom vjerskom životu;
- dugoročna izloženost krivičnim djelima i incidentima počinjenim iz mržnje bez adekvatnog odgovora od strane vlasti može dovesti do toga pojedinci/ke ili cijele zajednice razmatraju napuštanje države ili preseljenje iz trenutne lokacije ili države;
- još jedna od potencijalnih reakcija jeste da usljed ovakvih okolnosti zajednica odluči da sebi obezbijedi neku vrstu samo-odbrane, poput kupovine oružja, koju često prati zatvaranje u vlastite krugove i samo-izolacija.

Utjecaj sigurnosnih izazova na iskazivanje muslimanskog identiteta

Muslimani i muslimanke se mogu ustručavati od iskazivanja svog vjerskog identiteta na razne načine u različitim kontekstima. Na primjer neki od njih su:

- situacije u kojima se ne osjećaju sigurno da u razgovoru iznesu da su muslimani/ke ili da vrše neke islamske prakse poput posta ili namaza;
- ne nošenje odjeće koja se povezuje sa islamom, ne puštanje brade, ne nošenje neke stvari koja se povezuje sa islamom;
- odbijanje da se pridruže nekoj muslimanskoj organizaciji;
- izbjegavanje zapošljavanja ili pohađanja pri nekoj obrazovnoj ustanovi u čijem nazivu je vidljivi muslimanski identitet;
- izbjegavanje učešća u islamskim javnim događajima; i
- izbjegavanje govora na arapskom, urdu ili nekom drugom jeziku koji bi mogao razotkriti njihovo muslimansko porijeklo.

Taj strah od toga šta će se desiti ako ih neko prepozna kao muslimane/ke, te potencijalne posljedice koje to može imati na njih navodi ljude da primjenjuju ova izbjegavajuća ponašanja koja su ranije navedena.

Prema *Drugom istraživanju o manjinama i diskriminaciji u Evropskoj Uniji o muslimanima/kama* iz 2017. godine, koji je sprovela Agencija Evropke Unije za osnovna prava (FRA).³⁹

- “Više ispitanika druge generacije imigranata/ica su iskusili/le uznemiravanje motivirano mržnjom u 12 mjeseci koji su prethodili istraživanju (36%) nego ispitanika/ca prve generacije (22%)”;
- “Nekih 39% muslimanki koje u javnosti nose maramu ili nikab navele su da su iskusile, u toku 12 mjeseci koji su prethodili istraživanju, neumjesno buljenje ili uvredljive geste zbog ovakvog vjerskog obilježja; 22% njih iskusile su verbalne uvrede ili uvredljive komentare, a 2% ih je bilo fizički napadnuto.”

Isto istraživanje je također ukazalo na intersekciju između “rasne” i drugih motivacija pristrasnosti navodeći da “sveukupno je svaki četvrti muslimanski/ka ispitanik/ca (27%) prijavio/la da je iskusio/la uznemiravanje zbog svog etničkog ili imigrantskog porijekla najmanje jednom tokom 12 mjeseci koji su prethodili istraživanju. To uključuje presjek od skoro polovine svih muslimanskih ispitanika/ca porijeklom iz subsaharske Afrike u Njemačkoj (48%) i Finskoj (45%), do 13%–14% muslimanskih ispitanika iz subsaharske Afrike u Ujedinjenom Kraljevstvu i Malti.”⁴⁰

Utjecaj sigurnosnih izazova na muslimanske vjerske i kulturne institucije

Zbog ovakvih napada, neke muslimanske službe podrške i vjerske institucije sve više razmatraju usvajanje, a neke već i provode, sigurnosnih mjera. Poznati slučajevi napada na džamije koji su uključivali i eksplozivne naprave uzrokovali su da se ova sigurnosna pitanja stave na vrh liste prioriteta ovih zajednica.

Nakon napada u Christchurchu, na Novom Zelandu, mnoge muslimanske zajednice širom OSCE regije su bile prestravljene i nekima je također obezbijedena privremena policijska zaštita. Na primjer, jednoj džamiji u Mađarskoj je obezbijedena kratkoročna policijska zaštita. Nakon toga je muslimanska zajednica u Mađarskoj odlučila da počne unajmljivati zaštitare kako bi džamija imala stalnu zaštitu.⁴¹

39 “Drugi izvještaj o manjinama i diskriminaciji u Evropskoj Uniji – odabrani nalazi za muslimane/ke”, Agencija za osnovna prava Evropske Unije, 2017., <https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2017-eu-minorities-survey-muslims-selected-findings_en.pdf>.

40 *Ibid.*

41 Odgovor na ODIHR-ov upit o sigurnosnim potrebama muslimanskih zajednica i primjerima dobre prakse, zaprimljen 23 septembra, 2019., od mađarske organizacije za prava muslimana (Magyar Iszlám Jogvédő Egyesület)

Utjecaj sigurnosnih izazova na mlade

Mladi muslimani i muslimanke osjećaju netoleranciju prema njima na sebi svojstven način. Nekada imaju dojam da trebaju da se izvinjavaju za stvari na koje nemaju nikakav utjecaj i osjećaju se isključenim zbog svoje vjere ili kulture. Također, neki smatraju da moraju da šute kada naiđu na antimuslimansku mržnju i da se auto-cenzurišu. To je za njih traumatično u emotivnom smislu i može imati značajan efekat na njihovo mentalno zdravlje.⁴²

U studiji “Islamofobija u Dublinu: Iskustva i kako odgovoriti na nju” mladi ljudi navodili su svoja iskustva osjećaja isključenosti i uznemiravanja, te diskriminativnih praksi od strane nastavnika/ica, predavača/ica te kolega/ica. To se ogledalo u verbalnom uznemiravanju od strane kolega/ica, te osoblja škole; isključujućim praksama u vezi sa neomogućavanjem nošenja marame (hidžaba) onim djevojkama koje to žele; te nepostupanju osoblja u smislu adresiranja problema anti-muslimanskog rasizma u kontekstu učionice.

“Bila sam na francuskom [u blizini profesoricine katedre] ... učenica [koja sjedi pored mene] me pita: ‘Da li je istina da je tvoj tata terorista?’ Ja kažem: ‘Nije, odakle ti to?’ I druga učenica s druge strane se uključuje ... ‘Da, muslimani Arapi su teroristi’ i tako to ... nakon toga... moja profesorica francuskog je i moja razredna ... I ja se njoj obratim, i kažem to i to se desilo. [Ona mi je odgovorila] ‘Žao mi je ja tu ništa ne mogu [??]’ ... Šta??!! Tada sam napustila tu školu, i otišla u privatnu školu... I tamo su me mnogo bolje tretirali...“

“Dječak u razredu moga sina je imao na nekoj napravi, telefonu, zvuk eksplozije bombe... I kad je [moj sin] ušao u razred [taj dječak] je namjerno pustio taj zvuk eksplozije bombe, i [moj sin] je otišao razredniku da prijavi takvo rasističko ponašanje a on mu je rekao da to nije rasističko ponašanje.”⁴³

Utjecaj netolerancije ili mržnje prema muslimanima/kama može voditi do toga da mladi muslimani i muslimanke:

- iskuse verbalne napade i antimuslimanske uvrede, bullying u školama, uznemiravanje u stvarnom životu i online svijetu, ili fizičke napade;
- svjedoče antimuslimanskim incidentima i krivičnim djelima počinjenim iz mržnje, te iskuse online netoleranciju prema muslimanima/kama na chat forumima, društvenim medijima i web stranicama;

42 “Kako pomoći učenicima i učenicama da se nose sa traumom izazvanom geopolitičkim nasiljem i islamofobijom: Priručnik za nastavno osoblje”, Udruženje islamske socijalne službe u Kanadi i Kanadsko vijeće za muslimane, <<https://www.toronto.ca/wp-content/uploads/2019/04/97e4-Geopolitical-Violence-and-Islamophobia.pdf>>.

43 James Carr, “Islamofobija u Dublinu: Iskustva i kako na njih odgovoriti”, Imigrantsko vijeće Irske, Dublin, 2016.

- doživljavaju rasističke i seksističke komentare, koje počinitelji/ice koriste kako bi ponizili ili uvrijedili mlade žene ili muškarce stereotipima poput “terorista”, “seksualni predatori” ili “potlačene”;
- svedu svoju fizičku prisutnost i mobilnost samo na određene lokalitete i ograniče se u terminima kada vozare prema poslu ili prodajnim mjestima — naročito ako je riječ o djevojkama ili osobama koje su same (a također može reducirati i njihovu ekonomsku ili društvenu mobilnost);
- prije će iskusiti netoleranciju ili predrasude u javnom prijevozu, na primjer u autobusima i tramvajima, podzemnoj željeznici ili vozovima;
- bit će im teže da private svoj muslimanski identitet nego što je to možda bio slučaj sa prethodnim generacijama, a zbog trenutne geopolitičke klime; i
- se odvoje od šireg društva i drže skupa sa ostalim muslimanima/kama kako bi se osjećali zaštićeno.

Ovo pismo je pronađeno u jednom autobusu u Londonu i opisuje osjećanja jedne muslimanske tinejdžerke nakon terorističkog napada u Westminsteru:

*“Dragi stranče,
Molim te da pročitaš moje pismo.
Od jedne muslimanke*

Dragi Londonu, ja sam londondanka i imam 14 godina, također sam i crnkinja i muslimanka. Sad nakon ovih tragedija koje su se desile prilikom napada u Westminsteru odlučila sam da želim nešto da uradim u vezi sa tim. Prestrašne, prestrašne stvari su se desile u samom srcu Londona, grada kojeg toliko volim. Nakon što sam čula za napad bila sam jako potresena i bojala sam se za građane Londona i žrtve. Dan nakon toga sam se ranije probudila i gledala sam vijesti i tad sam shvatila da trebam ići u školu i da će tamo od mene ljudi očekivati odgovore. Kad sam izlazila na rata u 8.15 ujutro kao i obično, vidjela sam poznata lica koja redovno srećem, i pitala sam se šta li oni sad misle. Trudila sam se koliko sam mogla da nastavim hodati sa osmijehom, nadajući se da će se neko i meni nasmijati. Neki jesu, neki nisu. Ušla sam u razred, i dok smo razgovarali o tome šta se dešava osjećala sam da me svi gledaju. Crvenila sam se u licu i odjednom mi je postalo vruće – skoro da sam se osjećala krivom? Za šta sam ja kriva? Nisam mogla da odredim da li sam bila paranoična ili su sve oči bile uprte u moj čošak učionice. Ušla sam u učionicu u kojoj smo imali prvi čas i jedna učenica me upitala gdje sam bila sinoć. Ja sam se samo nasmijala jer sam znala da se šali, i ljudi to često rade kada ne znaju šta drugo da kažu. Ne morate ništa govoriti niti raditi svojim muslimanskim kolegama ili kolegicama. Mi možda jesmo muslimani ali ne želimo da vas povrijedimo. Mi nismo teroristi. Svake subote prolazim kroz Westminster a ovaj puta

sam morala obratiti posebnu pažnju na to. Bojala sa se da će me neko možda napasti zbog raznih etiketa koje se vezuju uz nošenje marame (hidžaba) ... Odlazim u digresiju, tako da ću se sad usmjeriti na poentu. Ja sam jako vrijedna, i najviše na svijetu želim da završim školovanje i postanem advokatica ali London je moj dom, i ja želim da to bude ovdje. Ponekad se pitam šta će se desiti u budućnosti i da li ću za 10 godina moći naći posao. Nadam se da hoću. Zatrašujuće je biti muslimankom u ovo vrijeme dok se dešavaju ovi strašnih teroristički napadi i nadam se da ću za 50 godina moći i dalje živjeti ovdje i da će moja djeca imati priliku da vide ljepotu Londona i upoznaju sjajne ljude koji ovdje žive. Ovo što osjećam mi je preteško izraziti na papiru i nadam se da sam uspjela da prenesem svoju poruku svakome ko ovo čita. Moja posljednja nada kao nada mnogih drugih jeste da ćemo imati mir. Hvala ti na čitanju. Ja sam odvojila neko vrijeme za pisanje ovog pisma, a na tebi je da odlučiš da li ćeš ga zgužvati, zadržati ili ostaviti nekoj sljedećoj osobi da pročita. Sve što želim jeste da neko nešto spozna nakon čitanja ovog pisma čak i ako je to samo činjenica da imam grozan rukopis.”⁴⁴

Povećana ranjivost muslimanki na krivična djela počinjena iz mržnje

Prema ENAR-ovom projektu Zaboravljene žene, u većini zemalja koje su bile uključene u istraživanje (Belgija, Francuska, Njemačka, Italija, Nizozemska, Švedska i Ujedinjeno Kraljevstvo), muslimanke su podložnije od muslimana muškaraca napadima koji se dešavaju u javnim prostorima. Takvi napadi uključuju verbalne uvrede, govor mržnje, prijetnje i fizičko nasilje. Na primjer, u Nizozemskoj žene su bile te koje su preko 90% bile žrtve antimuslimanskih incidenata prijavljenih organizaciji *Meld Islamofobie* u 2015. godini.⁴⁵ Slično tome, u 2014. godini, 81,5% antimuslimanskog nasilja, koje je registrirala organizacija CCIF - Kolektiv protiv islamofobije u Francuskoj bilo je usmjereno na žene, od kojih je većina nosila odjeću koja se povezuje sa islamom.⁴⁶ Dokazi sugeriraju da počinitelji antimuslimanskog uznemiravanja targetiraju muslimanke zbog odjeće koju nose a koja se povezuje sa islamom, ali također zbog percipirane ranjivosti žena, što ih čini “lakim metama” za napad.

Priroda napada koje doživljavaju muškarci i koje doživljavaju žene također može biti različita. Kako je ranije navedeno kod utjecaja netolerancije ili mržnje na mlade muslimane/ke, korištena retorika može da bude orođena. Na primjer, muškarce muslimane se konstruira upotrebom stereotipa poput “mizogini”, “podložni ekstremizmu” i “seksualno devijantni.”⁴⁷

44 “Dragi stranče, molim te da pročitaš moje pismo. Od jedne muslimanke”, 3 april, 2017., objavljeno na Metro.co.uk, <<https://metro.co.uk/2017/04/03/dear-stranger-please-read-my-letter-from-a-muslim-6551982/?ito=cbs-hare>>.

45 Zaboravljene žene: utjecaj islamofobije na žene, ENAR, 2016, <<https://www.enar-eu.org/forgotten-women-the-impact-of-islamophobia-on-muslim-women>>

46 *Ibid.*; vidi također Abu-Lughod, Lila, “Da li je muslimankama potrebno da ih neko spasi?”, (Cambridge, Mass: Harvard University Press, 2013) str. 336.

47 A. Gil i K. Harrison, Iskorištavanje djece i seksualna eksploatacija: Da li su muškarci južnoazijskog porijekla novi narodni demon za britanske medije?, Međunarodni žurnal za kriminal, 2015.

Ovakvi različiti utjecaji dovoljan su razlog da se insistira na disagregaciji podataka o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje – i to ne samo prema kategorijama motivacije, u smislu antimuslimanske predrasudne motivacije, već i prema spolu i rodu žrtve kako bi se stvorila bolja, tačnija slika ne samo prevalence, nego i trendova u počinjenju krivičnih djela počinjenih iz mržnje. To nažalost još uvijek nije standardna praksa u mnogim državama članicama OSCE-a.

DRUGI DIO:

Međunarodni standardi
o netoleranciji prema
muslimanima/kama

I. POLITIČKE I PRAVNE MEĐUNARODNE OBAVEZE

Političke obaveze iz okvira ljudske dimenzije u OSCE-u

Države članice OSCE-a uzastopno su u svojim dokumentima osuđivale i tražile suzbijanje “totalitarizama, rasne i etničke mržnje, ksenofobije i diskriminacije prema bilo kome, kao i progon na vjerskoj ili ideološkoj osnovi” počevši sa Kopenhagenskim dokumentom sa konferencije o sigurnosti i saradnji u Evropi iz 1990. godine — prije nego što je OSCE ikako bio formalno ustanovljen kao organizacija.⁴⁸

OSCE u svojim dokumentima naglašava značaj monitoringa krivičnih djela počinjenih iz mržnje, uključujući krivična djela motivirana mržnjom prema muslimanima/kama:

- u Matrihtu, 2003. godine su države članice OSCE-a pozvane da: “prikupljaju i prave evidenciju pouzdanih informacija o krivičnim djelima, uključujući i o postojećim oblicima nasilnih manifestacija rasizma, ksenofobije i diskriminacije”;⁴⁹ i
- u Ljubljani, 2005. godine su države članice OSCE-a zadužile Ured za demokratske institucije i ljudska prava da “na njihov zahtjev, pomaže državama članicama da razviju odgovarajuću metodologiju i izgrade potrebne kapacitete za prikupljanje i održavanje pouzdanih informacija i statističkih podataka o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje i nasilnim manifestacijama netolerancije i diskriminacije, a kako bi im se pomoglo da održavaju uporedivu evidenciju statističkih podataka i informacija”.⁵⁰

Ovi pozivi vođeni su potrebom da se vrši monitoring i mjerenje prisutnosti krivičnih djela počinjenih iz mržnje u državama članicama OSCE-a.

U vezi sa tolerancijom i nediskriminacijom usvojene su i dodatne Odluke Ministarskog vijeća i to 2006. i 2007. godine, u kojima se:

- ponovo naglašava “potreba za odrješitošću država članica da se bore protiv svih oblika i manifestacija mržnje, uključujući krivična djela počinjena iz mržnje, prepoznajući da naponi koji su potrebni za njihovo suzbijanje često uključuju jedan zajednički pristup, pri čemu se istovremeno uvažava jedinstvenost manifestacija i historijska uslovljenost svakog specifičnog oblika netolerancije”;⁵¹ i

48 “Dokument sa sastanka u Kopenhagenu tokom konferencije o obavezama iz okvira ljudske dimenzije CSCE-a”, 29 juni, 1990., paragraf 40, <<http://www.osce.org/odihr/elections/14304?download=true>>.

49 Odluka ministarskog vijeća OSCE-a br. 4/03, “Tolerancija i nediskriminacija”, 2. decembar, 2003., Matriht, <<https://www.osce.org/mc/19382?download=true>>.

50 Odluka ministarskog vijeća OSCE-a br. 10/05, “Tolerancija i nediskriminacija: Promocija uzajamnog poštovanja i razumijevanja”, 6. decembar, 2005, Ljubljana, <<https://www.osce.org/mc/17462?download=true>>.

51 Odluka ministarskog vijeća OSCE-a, Odluka br. 13/06, Brisel, op. cit., bilješka 4.

- prepoznaje da “primarna odgovornost za suzbijanje netolerancije i diskriminacije leži na državama članicama, što uključuje i njihove političke predstavnike/ce.”⁵²

Razne odluke Ministarskog vijeća uvažavaju potrebu za osmišljavanjem sveobuhvatnog odgovora na široki spektar krivičnih djela počinjenih iz mržnje, uključujući antimuslimanska krivična djela počinjena iz mržnje.

- Odluka Ministarskog vijeća br. 13/06 poziva “države članice da se posvete adresiranju korijenskih uzroka netolerancije i diskriminacije time što će podržavati razvoj sveobuhvatnih obrazovnih strategija i politika i što će podizati svijest [...] o potrebi prevencije netolerancije i diskriminacije, uključujući prema kršćanima, jevrejima, muslimanima, i pripadnicima drugih religija.”⁵³
- Odluka Ministarskog vijeća br. 10/07 poziva “na stalna nastojanja političkih predstavnika/ca, uključujući parlamentarce/ke, da oštro osude i odbiju manifestacije rasizma, ksenofobije, antisemitizma, diskriminacije i netolerancije, uključujući prema kršćanima, jevrejima, muslimanima, i pripadnicima drugih religija, kao i nasilne manifestacije ekstremizma povezane sa agresivnim nacionalizmom i neonacizmom, pri tom poštujući pravo na slobodu izražavanja”.⁵⁴

Također su se u 2009. godini, države članice obavezale da će:

- “Prikupljati, održavati i učiniti javnim pouzdane i dovoljno detaljne podatke i statističke nalaze o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje i nasilnim manifestacijama netolerancije, uključujući broj slučajeva prijavljenih policiji, broj procesuiranih slučajeva, kao i informacije o izrečenim kaznama;
- Usvojiti, gdje je to prigodno, posebne propise za borbu protiv krivičnih djela počinjenih iz mržnje, što će uključivati i efikasne kazne koje uzimaju u obzir težinu takvih krivičnih djela;
- Provoditi potrebne mjere kako bi ohrabрили žrtve da prijavljuju krivična djela počinjena iz mržnje, prepoznajući pri tom da neprijavlivanje krivičnih djela prevenira državu pri osmišljavanju efikasnih politika u tom smislu. Stoga će, kao komplementarnu mjeru, razmotriti metode olakšavanja sektoru građanskog društva da pruži svoj doprinos u borbi protiv krivičnih djela počinjenih iz mržnje;
- Uvesti ili poboljšati profesionalnu obuku i aktivnosti povećanja kapaciteta policijskih službenika/ca, tužilačkih i sudskih službenika/ca koji se bave krivičnim djelima počinjenim iz mržnje;

52 Ministarsko vijeće OSCE-a, Odluka br. 10/07, Madrid, *op. cit.*, bilješka 9.

53 Ministarsko vijeće OSCE-a, Odluka br. 13/06, Brisel, *op. cit.*, bilješka 4.

54 Ministarsko vijeće OSCE-a, Odluka br. 10/07 Madrid, *op. cit.*, bilješka 9.

- U saradnji sa relevantnim i povjerljivim akterima, istraživati načine na koje je moguće obezbijediti žrtvama krivičnih djela počinjenih iz mržnje pristup savjetodavnim, pravnim i konzularnim uslugama, te efikasan pristup pravdi;
- Urgentno istražiti krivična djela počinjena iz mržnje i osigurati da su motivi počinitelja/ki osuđenih za krivična djela počinjena iz mržnje kao takvi prepoznati i da relevantni predstavnici/ce vlasti i političkog vođstva javno osude takva djela;
- Osigurati saradnju, gdje je to pogodno, na državnim i međunarodnim nivoima, uključujući relevantna međunarodna tijela, između policijskih tijela, kako bi se zajedno borili protiv nasilnih i organizovanih krivičnih djela počinjenih iz mržnje; i
- Provoditi aktivnosti usmjerene ka podizanju svijesti i obrazovanju, naročito sa policijskim zvaničnicima/cama, usmjerene prema zajednicama i relevantnim grupama građanskog društva koje rade na pružanju pomoći žrtvama krivičnih djela počinjenih iz mržnje.”⁵⁵

Godine 2011. OSCE, UNESCO i Vijeće Evrope izdali su *Smjernice za edukatore o suzbijanju netolerancije i diskriminacije muslimana/ki*. Time su potvrdili potrebu da oni koji rade u obrazovnim institucijama i nalaze se na utjecajnim pozicijama trebaju razumjeti manifestacije netolerancije prema muslimanima/kama i koristiti adekvatne metode da umanje i suzbiju netoleranciju kako bi se postigla aktivna pozitivna promjena kojom bi se smanjivao ovaj problem.⁵⁶

Na sastanku Ministarskog vijeća u Kijevu 2013. godine, države članice OSCE-a naglasile su “postojanje povezanosti između sigurnosti i punog poštovanja slobode misli, savjesti i vjere ili uvjerenja” i izrazile svoju duboku zabrinutost za “stalno prisutna djela netolerancije i nasilja prema pojedincima/kama i zajednicama, a na osnovu misli, savjesti i vjere ili uvjerenja širom svijeta.” Ministarsko vijeće pozvalo je države članice da:

- “Nastoje da preveniraju netoleranciju, nasilje i diskriminaciju na osnovu vjere ili uvjerenja, uključujući prema kršćanima, jevrejima, muslimanima i pripadnicima drugih religija, osude nasilje i diskriminaciju na osnovu vjere, i nastoje da preveniraju i štite od napada osobe ili grupe a zbog misli, savjesti, vjere ili uvjerenja;
- Promoviraju dijalog između zajednica vjere ili uvjerenja i vladinih tijela, uključujući tamo gdje je to potrebno, o temama vezanim za upotrebu mjesta za molitvu i vjersku imovinu; i

55 Odluka Ministarskog vijeća OSCE-a br. 9/09, Atina, *op. cit.*, bilješka 20.

56 *Priručnik za nastavno osoblje za suprotstavljanje netoleranciji i diskriminaciji muslimana/ki*, *op. cit.*, bilješka 14.

- Usvoje strateške politike kojima će se promovirati poštovanje i zaštita od vandalizma i uništenja mjesta za molitvu i bogomolja, vjerskih lokaliteta, vjerskih spomenika, i grobalja.⁵⁷

Evropska Unija

Okvirna odluka o borbi protiv rasizma i ksenofobije Evropske Unije (EU)⁵⁸ obavezuje sve države članice da revidiraju svoje propise i osiguraju njihovu usklađenost sa tom odlukom. Namjera odluke jeste da harmonizira krivično zakonodavstvo širem EU i osigura da države usvoje kazne za rasistička i ksenofobna krivična djela a koje će biti efikasne, proporcionalne i prevenirajuće. Iako se veći dio ove odluke odnosi na krivična djela govora mržnje, u članu 4. se navodi da, i kod svih drugih vrsta krivičnih djela, države moraju poduzeti “neophodne mjere kako bi osigurale da se rasistička i ksenofobna motivacija smatra otežavajućom okolnošću, ili, da sudovi takvu motivaciju uzimaju u obzir pri određivanju kazne.” Član 8. zahtijeva da započinjanje istrage ili podizanje optužnice za rasistička i ksenofobna djela ne smije zavisiti od onoga što je sama žrtva prijavila i za što je optužila počinitelje. Stoga, i ako ova odluka ne zahtijeva usvajanje nekog konkretnog propisa, ona zahtijeva od sistema krivičnog pravosuđa prepoznavanje i adekvatno sankcionisanje krivičnih djela počinjenih iz mržnje, stavljajući odgovornost za njih na istražitelje/ljice i tužioce/teljice koji ove slučajeve treba da iznose pred sudove.

U odnosu na žrtve krivičnih djela počinjenih iz mržnje, Direktiva o žrtvama prepoznaje krivična djela kao djela od posebnog rizika za sekundarnu ili ponovljenu viktimizaciju.⁵⁹ “Taj rizik moraju procijeniti policijski službenici/ce u najranijoj fazi krivičnog postupka u okviru njihove individualne procjene svake žrtve. Mjere posebne zaštite koje se spominju u Direktivi o žrtvama treba primjenjivati tamo gdje je to potrebno, uz zaštitu koja se pruža žrtvi u slučaju bilo kojeg krivičnog djela.”⁶⁰

Standardi međunarodnopravne zaštite ljudskih prava, dokumenti Vijeća Evrope i Ujedinjenih Naroda

Univerzalna deklaracija ljudskih prava definira osnovna ljudska prava za koje je neophodna univerzalna zaštita.⁶¹ Različite manifestacije netolerancije prema muslimanima/kama dovode u pitanje, podrivaju ili krše principe osnovnih ljudskih prava sadržanih u Deklaraciji, poput dostojanstva svih ljudskih bića, slobode vjere ili uvjerenja,

57 Odluka Ministarskog vijeća OSCE-a br. 3/13, Kijev, *op. cit.*, bilješka 3.

58 Okvirna odluka Vijeća, “Borba protiv određenih oblika i manifestacija rasizma i ksenofobije putem krivičnog zakona, 28. novembar, 2008., 2008/913/JHA, <https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/combating-discrimination/racism-and-xenophobia/combating-racism-and-xenophobia_en>.

59 Direktiva 2012/29/EU Evropskog parlamenta i Vijeća od 25. oktobra, 2012. o uspostavi minimalnih standarda za prava, podršku i zaštitu žrtava krivičnih djela koja zamjenjuje Okvirnu odluku Vijeća 2001/220/JHA, <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32012L0029>>.

60 *Procesuiranje krivičnih djela počinjenih iz mržnje: Praktični vodič*, (Varšava: OSCE/ODIHR, 2014) <<https://www.osce.org/odihr/prosecutorsguide?download=true>>.

61 Generalna skupština UN-a, “Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima”, 10. decembar, 1948., 217 A (III), <http://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/eng.pdf>.

i nediskriminacije. Prema standardima međunarodnopravne zaštite ljudskih prava, vlade imaju obavezu poštivanja, zaštite i obezbjeđivanja ljudskih prava. Ove obaveze su preuzele ratifikacijom međunarodnih sporazuma o ljudskim pravima poput Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima (ICCPR)⁶² i Evropske konvencije o ljudskim pravima (ECHR).⁶³ Obaveza poštivanja znači da same države ne smiju kršiti ljudska prava. Obaveza zaštite znači da države imaju pozitivnu obavezu zaštite pojedinaca/ki i grupa od kršenja njihovih ljudskih prava. Obaveza obezbjeđivanja znači da vlade moraju poduzimati pozitivne korake kao bi omogućile i osigurale poštivanje ljudskih prava za sve.⁶⁴ Ove obaveze direktno su povezane sa odgovornošću države da se bavi rješavanjem problema netolerancije prema muslimanima/kama i antisemitizma, kao tek dva primjera mržnje prema vjerskim zajednicama.

Međunarodni dokumenti o ljudskim pravima sadrže brojne odredbe koje su posebno relevantne za suzbijanje netolerancije prema muslimanima/kama. Preambula ICCPR-a na primjer, naglašava “urođeno dostojanstvo svakog ljudskog bića” te pravo na “život bez straha”. Oboje biva narušeno pri antimuslimanskom napadu.⁶⁵ I ICCPR i ECHR uključuju princip nediskriminacije, uključujući i posebno prepoznavanje diskriminacije na osnovu vjere, što je ključni preduslov za suzbijanje mržnje usmjerene prema vjerskim zajednicama, poput netolerancije prema muslimanima/kama ili antisemitizma.

I ICCPR (član 6.) i ECHR (član 2.) obavezuju države na zaštitu prava na život. Te odredbe posebno su relevantne u slučajevima najgorih antimuslimanskih napada — oni koji oduzimaju ili prijetе oduzimanjem života.

Države također imaju obavezu prema ICCPR (članovi 18. i 27.) i ECHR (član 9.) da poštuju, štite i obezbjeđuju pravo na slobodu vjere ili uvjerenja za sve. Komitet za ljudska prava UN-a, nadzorno tijelo za ICCPR, je ustanovio da sloboda vjere bez sumnje uključuje široki spektar radnji, uključujući slobodu izgradnje bogomolja, upotrebu ritualnih govora i predmeta, pokazivanje simbola, poštivanje praznika, i nošenje specifične odjeće ili pokrivala za glavu.⁶⁶ Ove obaveze koje ima država u smislu obezbjeđenja ovih prava naravno odnose se na islam, kao i na sve druge religije.

Deklaracija UN-a o eliminaciji svih oblika netolerancije i diskriminacije zasnovane na vjeri ili uvjerenju navodi da bi države trebale “poduzeti sve odgovarajuće mjere kako bi

62 Generalna skupština UN-a, “Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima”, 16. decembar, 1966., <<http://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/ccpr.aspx>>.

63 Vijeće Evrope, “Evropska konvencija o zaštiti ljudskih prava i fundamentalnih sloboda”, 4. novembar, 1950., <[64 Ured Visokog komesara UN-a za ljudska prava, “Međunarodni pravni okvir ljudskih prava”, ohchr.org, <<http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/InternationalLaw.aspx>>.](https://www.coe.int/en/web/human-rights-convention#:~:text=A%20Convention%20to%20protect%20your,entered%20into%20force%20in%201953.>>.</p></div><div data-bbox=)

65 Generalna skupština UN-a, “Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima”.

66 Komitet za ljudska prava UN-a, “Opći komentar br. 22, član 18. (48. sjednica, 1993.)”, umn.edu, <<http://hrlibrary.umn.edu/gencomm/hrcom22.htm>>.

se borile protiv netolerancije na osnovu vjere ili drugih uvjerenja”, što uključuje i odgovornost za borbu protiv netolerancije prema muslimanima/kama.⁶⁷

Prema međunarodnom pravu, pravo na slobodu vjere ili uvjerenja ni pravo na slobodu izražavanja ne omogućavaju pravo zagovaranja za ona uvjerenja koja potiču na diskriminaciju, mržnju ili nasilje prema drugima. Član 19(2) u ICCPR navodi da korištenje prava na slobodu izražavanja “nosi sa sobom posebne obaveze i odgovornosti” i pod time navodi prava ili ugled drugih i zaštitu državne sigurnosti, javnog reda, ili javnog zdravlja i morala kao legitimne osnove za njegovo ograničenje. Na slobodu izražavanja se također odnosi i član 20(2) kojim se zahtijeva od država potpisnica da zabrane zagovaranje nacionalne, rasne ili vjerske mržnje koja predstavlja poticanje na diskriminaciju, mržnju ili nasilje.” Međunarodni standardi dakle ne zabranjuju svako zagovaranje mržnje. Član 4(a) Međunarodne konvencije o eliminaciji svih oblika rasne diskriminacije (CERD) i član 20(2) ICCPR stavljaju obavezu na države da suzbiju zagovaranje mržnje koja potiče na diskriminaciju, agresivnost ili nasilje. Nadalje, član 4(a) CERD-a također zabranjuje i samo “širenje ideja zasnovanih na rasnoj superiornosti ili mržnji” bez spominjanja poticanja.⁶⁸

Komiteet za ljudska prava je u svom Općem komentaru br. 22 na ICCPR naveo da ovaj član 20(2) predstavlja značajnu zaštitu protiv kršenja prava vjerskih manjina, i protiv djela nasilja ili progona usmjerenih prema tim grupama.⁶⁹ Specijalni izvjestitelj UN-a za slobodu vjere ili uvjerenja navodi da “države imaju obavezu prema međunarodnom pravu i sudskoj praksi ... da garantiraju pravo manjinama na slobodu vjere i praktikovanje vjere u okviru međunarodno dogovorenih granica. Država je ta koja je odgovorna čak i kada kršenje prava manjina vrše nedržavna tijela poput ekstremističkih grupa. Država je također odgovorna za stvaranje uslova za promociju identiteta, uključujući i vjerski identitet, manjina.”⁷⁰

“Rabat plan djelovanja o zabrani zagovaranja nacionalne, rasne ili vjerske mržnje koja predstavlja poticanje na diskriminaciju, netrpeljivost ili nasilje, je pravno neobavezujući tekst koji je bez obzira na to dobio široku podršku međunarodne zajednice”.⁷¹ Ovaj plan navodi šest faktora kroz koje je moguće odrediti da li neki govorni čin “potiče na diskriminaciju, netrpeljivost ili nasilje”, te da li je dovoljno ozbiljan da bi ga se trebalo ograničiti restriktivnim pravnim mjerama.

67 Generalna skupština UN-a, Rezolucija 36/55, “UN-ova Deklaracija o eliminaciji svih oblika netolerancije i diskriminacije zasnovane na vjeri ili uvjerenju” paragraf 4, 25. novembar, 1981., < <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/declaration-elimination-all-forms-intolerance-and-discrimination#:~:text=Article%204-.1.,political%2C%20social%20and%20cultural%20life.>>. Rezolucije Generalne skupštine nisu pravno obavezujuće za države, ali se njima ipak uspostavlja jedan međunarodni standard po kome je potrebno djelovati.

68 *Sloboda vjere ili uvjerenja i sigurnost: Smjernice za izradu politika*, (Varšava: OSCE/ODIHR, 2019.) <<https://www.osce.org/files/f/documents/c/a/508808.pdf>>.

69 Komitet za ljudska prava UN-a, “Opći komentar 22., član 18. (48. sjednica, 1993.)”, <<http://hrlibrary.umn.edu/gencomm/hrcom22.htm>>.

70 Specijalni izvjestitelj o slobodi vjere ili uvjerenja UN-a, “Prijelazni izvještaj Specijalnog izvjestioca Komisije za ljudska prava o eliminaciji svih oblika netolerancije i diskriminacije zasnovane na vjeri ili uvjerenju”, 8. septembar, 2000., paragraf 138, str. 29.

71 *Sloboda vjere ili uvjerenja i sigurnost: Smjernice za izradu politika*, op. cit., bilješka 69.

Tih šest kriterija su: kontekst, govornik (uključujući poziciju koju ima ta osoba ili poziciju organizacije), namjera, sadržaj ili forma, raširenost govora, i vjerovatnoću nastanka štete ili povrede (uključujući neposrednost).⁷²

Pravo na imanje mišljenja i pravo na imanje ili prihvatanje vjere ili uvjerenja ne smije biti podvgnuto bilo kakvim ograničenjima. Manifestacija vjerskog ili drugog uvjerenja može biti podložna državnim ograničenjima, ali samo onda kada ta ograničenja imaju legitimni cilj, npr. zaštita javne bezbjednosti, reda, zdravlja ili morala, ili prava i sloboda drugih. Ovakva ograničenja ne smiju biti usmjerena prema nekoj partikularnoj religiji.⁷³ “Kriterij ‘legitimnog cilja’ znači da se ograničenje može primjenjivati samo u svrhe za koje je propisano u odnosu na slobodu vjere ili uvjerenja, te nije dozvoljeno po osnovu nečega što nije navedeno u međunarodnim instrumentima, čak i kada je taj isti osnov dozvoljen za ograničenje nekih drugih ljudskih prava i osnovnih sloboda. U vezi sa tim, ‘sigurnost’ ili ‘državna sigurnost’ nisu prepoznate unutar međunarodnog prava kao legitimni osnov za ograničenje manifestacija slobode vjere ili uvjerenja”.⁷⁴

Prema članu 2.3. ICCPR-a i članu 13. ECHR-a države imaju obavezu da osiguraju dostupnost efikasnog pravnog lijeka osobama čija su ljudska prava prekršena. Deklaracija UN-a o osnovnim principima pravde za žrtve krivičnih djela i zloupotrebe moći navodi da žrtve krivičnih djela, što uključuje i antimuslimanska krivična djela počinjena iz mržnje, trebaju:

- biti tretirane sa suosjećanjem i poštovanjem njihovog dostojanstva;
- imati pravo na pristup mehanizmu pravde i dobiti brzo rješenje koje predviđaju državni propisi, za štetu ili povredu koju je osoba pretrpjela; i
- dobiti odgovarajuću podršku tokom trajanja cijelog pravnog procesa.⁷⁵

Uz to, ova Deklaracija navodi da bi žrtve trebale dobiti naknadu. Kada naknada nije dostupna u svojoj cjelosti od strane počinitelja/ice ili drugog izvora, država bi trebala nastojati da obezbjedi finansijsku naknadu žrtvama i njihovim porodicama. Ova Deklaracija uključuje odredbe koje su relevantne za suzbijanje antimuslimanskih napada, navodeći da:

- policija, sudstvo, zdravstvo, socijalna služba i ostali uključeni akteri bi trebali imati obezbijedenu obuku koja će ih senzibilizirati za potrebe žrtava, te smjernice o tome kako osigurati adekvatnu i brzu podršku; i

72 *Ibid.*

73 Sprječavanje terorizma i suzbijanje nasilnog ekstremizma i radikalizacije koji vode ka terorizmu: Pristup kroz rad policije u zajednici, (Varšava: OSCE/ODIHR, 2014) <<https://www.osce.org/files/f/documents/2/b/119226.pdf>>.

74 *Ibid.*

75 Generalna skupština UN-a, Rezolucija 40/34, “Deklaracija o osnovnim principima pravde za žrtve krivičnih djela i zloupotrebe moći”, 29. novembar, 1985, <<http://www.un-documents.net/a40r34.htm>>.

- kod pružanja usluga i pomoći žrtvama, pažnja treba biti data onima koji imaju posebne potrebe zbog prirode izvršenog djela, posebno kada je glavni dio njihovog identita kao ličnosti meta krivičnog djela počinjenog iz mržnje.

Države imaju i određene odgovornosti koje su vezane za preveniranje krivičnih djela, iako većina tih obaveza nisu sadržane u međunarodnim sporazumima o ljudskim pravima. Smjernice UN-a za preveniranje krivičnih djela nude preporuke u vezi sa efikasnom prevenciju krivičnih djela:

- “Odgovornost je svih nivoa vlasti da stvaraju, održavaju i promoviraju kontekst unutar kojeg će relevantne vladine institucije i svi segmenti građanskog društva igrati bolju ulogu u preveniranju krivičnih djela;
- “Preveniranje krivičnih djela” uključuje adresiranje i strahova od krivičnih djela;
- Uključenost zajednice, i saradnja i partnerstva predstavljaju značajne elemente unutar prevencije krivičnih djela;
- Strategije prevencije krivičnih djela morale bi uzeti u obzir posebne potrebe ranjivih članova/ica društva;
- Aktivno učešće zajednica i drugih segmenata građanskog društva predstavlja ključni dio efikasne prevencije krivičnih djela;
- Vladine strukture bi trebale podržavati partnerstva sa nevladinim organizacijama za preveniranje krivičnih djela; i
- Vlade bi trebale promovirati kapacitet samih zajednica da odgovore na svoje potrebe.”⁷⁶

76 ECOSOC Rezolucija 2002/13, “Smjernice UN-a za prevenciju kriminala”, Ekonomsko društveno vijeće, 2002., aneks, <https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/crimeprevention/resolution_2002-13.pdf>.

II. KLJUČNI PRINCIPI

Sljedeći principi bi trebali da budu osnova na kojoj se zasnivaju vladini odgovori na anti-muslimanska krivična djela počinjena iz mržnje i adresiraju rastuće sigurnosne potrebe muslimanskih zajednica. Pristup koji primjenjuju države članice u odnosu na borbu protiv antimuslimanskih krivičnih djela počinjenih iz mržnje i pratećih sigurnosnih izazova trebao bi biti:

1. ZASNOVAN NA LJUDSKIM PRAVIMA

Pristup zasnovan na ljudskim pravima je konceptualni okvir zasnovan na standardima ljudskih prava usmjeren na promociju i zaštitu ljudskih prava.⁷⁷

U odnosu na netoleranciju prema muslimanima/kama, pristup zasnovan na ljudskim pravima je pristup koji prepoznaje da manifestacije poput netolerancije podrivaju ili krše osnovne principe ljudskih prava poput dostojanstva svih ljudi, slobode vjere ili uvjerenja, nediskriminacije i prava na efikasan pravni lijek. Suzbijanje netolerancije prema muslimanima/kama mora biti sastavni dio promocije i zaštite ljudskih prava svih pojedinaca/ki i zajednica.

Pristup zasnovan na ljudskim pravima je također osnovni način na koji je moguće osigurati društvenu koheziju i zajedničku intergraciju svih zajednica, od kojih su neke i muslimanske. Uz to, povezanost između konstantne viktimizacije muslimana/ki i njihove marginalizacije, te otvorenosti za druge grupe može doprinijeti daljim podjelama. Jedna studija koja je nedavno provedena u Francuskoj pokazuje da će oni muslimani/ke koji su bili podvrgnuti diskriminaciji češće mijenjati svoje ponašanje kao odgovor na mjere protiv terorizma. Veća vjerovatnoća da će takvi muslimani/ke promijeniti svoje ponašanje kao odgovor na mjere protiv terorizma nije zbog toga dakle što su oni muslimani/ke, već što su disproportionalno zastupljeni među žrtvama diskriminacije.⁷⁸

Reduciranje broja antimuslimanskih krivičnih djela i urgentna podrška žrtvama pomažu da se smanji negativan utjecaj na društvenu koheziju i, u nekim situacijama, smanjuje prijemčivost za ekstremističku retoriku koja želi da kapitalizira na podjeli ljudi na „nas“ i „njih“, i pronalazi plodno tlo u ranjivosti samih žrtava.

Pristup zasnovan na ljudskim pravima kojim se adresiraju sigurnosni izazovi sa kojima se suočavaju muslimanske zajednice, a u vezi sa antimuslimanskim krivičnim djelima počinjenim iz mržnje trebao bi biti zasnovan na razumijevanju toga da države članice OSCE-a prema brojnim međunarodnim pravnim dokumentima imaju obavezu da štite vjerske zajednice od napada, kako je ranije navedeno. Takav pristup osigurava da su sve

77 Ured Visokog komesara za ljudska prava UN-a, “Često postavljana pitanja o pristupu razvojnoj saradnji koji je zasnovan na ljudskim pravima”, New York i Ženeva, 2006., str. 15, <<http://www.ohchr.org/Documents/Publications/FAQen.pdf>>.

78 Francesco Ragazzi, Stephan Davidshofer, Sarah Perret i Amal Tawfik, *Efekte borbe protiv terorizma i radikalizacije na muslimansku populaciju u Francuskoj: Kvantitativna studija*; (Pariz: CCLS, 2019).

mjere koje su osmišljene za borbu protiv antimuslimanskih napada u potpunosti usklađene sa međunarodnim standardima i normama ljudskih prava.

Važno je napomenuti da vlade i policijske agencije imaju dužnost da štite ljudska prava bilo putem prevencije ili rješavanjem krivičnih djela. Ta osnovna dužnost mora se predložiti službenicima/cama u ključnim institucijama i oni/e je trebaju usvojiti u svakodnevnom radu.

2. USMJEREN NA ŽRTVE

Odluka Ministarskog vijeća br. 9/09 o borbi protiv krivičnih djela počinjenih iz mržnje prepoznaje da žrtve krivičnih djela počinjenih iz mržnje mogu pripadati i manjinskim i većinskim zajednicama i navodi:

U saradnji sa relevantnim akterima, istraživati načine na koje je moguće pružiti žrtvama krivičnih djela počinjenih iz mržnje pristup savjetodavnoj, pravnoj i konzularnoj pomoći te efikasan pristup pravdi, i

sprovoditi aktivnosti usmjerene ka podizanju svijeti i obrazovanju, naročito sa policijskim zvaničnicima/cama, usmjerene prema zajednicama i relevantnim grupama građanskog društva koje rade na pružanju pomoći žrtvama krivičnih djela počinjenih iz mržnje.

Iako su države članice OSCE-a formalno prihvatile pristup koji je prije svega usmjeren na žrtve kada je riječ o borbi protiv krivičnih djela počinjenih iz mržnje i diskriminacije,⁷⁹ još mnogo toga ostaje da se uradi kako bi se ta preuzeta obaveza ostvarila u stvarnosti. Pristup koji je usmjeren na žrtve stavlja žrtvu antimuslimanskog krivičnog djela počinjenog iz mržnje u centar, priznaje percepciju žrtve i njeno iskustvo, dajući poseban značaj pravima i potrebama žrtve. Takav pristup:

- Pomaže ostvarenje veće saradnje sa policijom uz bolji angažman i izgradnju povjerenja sa muslimanskim zajednicama i podizanje svijesti o pravima žrtava;
- Poboljšava odnose između muslimanskih zajednica i drugih zajednica kako bi se ohrabрили da prijavljuju napade policiji;
- Uzima u obzir osjećanja i misli same žrtve i efekat koji krivično djelo ima na žrtvu;
- Osigurava da se “glasovi žrtava” čuju u onim trenucima u kojima se same žrtve osjećaju preplavljeno i zbunjeno, i ohrabruje ih da prijavljuju krivična djela policiji;

79 Odluka Ministarskog vijeća OSCE-a 9/09, Atina, *op. cit.*, bilješka 20.

- Daje žrtvama krivičnih djela počinjenih iz mržnje samopouzdanje da prijave incidente, dok istovremeno dobijaju adekvatnu podršku agencija i grupa iz građanskog društva koje djeluju kao treća strana koja radi na prijavljivanju krivičnih djela počinjenih iz mržnje;
- Olakšava učešće žrtava u krivičnom postupku i osigurava da žrtvama bude ponuđen određeni minimum informacija o pravima i procedurama od trenutka prvog kontakta sa nadležnim vlastima;
- Pruža efikasnu zaštitu žrtvama krivičnih djela počinjenih iz mržnje izbjegavajući sekundarnu viktimizaciju i štiteći dostojanstvo žrtve osiguravajući pravovremenu, individualnu procjenu kako bi se ustanovila potrebna konkretna podrška; i
- Omogućava saradnju sa zvaničnim institucijama kako bi one pružale adekvatne ser-vise podrške koji su usmjereni na potrebe žrtava.

Zakon o pravima žrtava u Kanadi definiše kao žrtvu “osobu koja je pretrpjela fizičku ili emotivnu povredu, uništenje imovine ili ekonomski gubitak zbog počinjenja ili navodnog počinjenja nekog djela”.⁸⁰ On daje svakoj žrtvi pravo na informaciju, zaštitu, učešće i pravo na potražnju naknade. Nakon ustanovljene krivice, žrtve imaju pravo da podnesu sudu izjavu o efektu na žrtvu koju sud treba da uzme u obzir pri odmjera-vanju kazne (odjeljak 722. Krivičnog zakona). Ta izjava o efektu na žrtvu je pismena izjava koju sastavlja žrtva i koja opisuje fizičku ili emotivnu povredu, uništenje imovine ili ekonomski gubitak koji je osoba pretrpjela zbog počinjenog djela. Sud mora uzeti tu izjavu u obzir pri odmjera-vanju kazne počinitelju.⁸¹

Kod pristupa koji je fokusiran na žrtvu naglašava se svijest o efektu koji antimuslimanska krivična djela počinjena iz mržnje imaju na pojedince i zajednice. Čak i ako je meta nekog antimuslimanskog krivičnog djela počinjenog iz mržnje imovina, poruka se tim putem šalje cijeloj zajednici. Ostali stubovi ovog pristupa uključuju sagledavanje potreba koje žrtva ima tokom cijelog krivičnog postupka ili drugih postupaka, kao i uvažavanje predrasudnog motiva od strane relevantnih institucija (npr. pri evidentiranju krivičnog djela, podizanju optužnice, u presudi, u naknadi).

Pristup fokusiran na žrtve ne bi trebao da postoji samo kada se od žrtve uzima izjava ili se sa žrtvom komunicira prvi put. Žrtva bi trebala imati potrebnu pomoć tokom trajanja cijele istrage i trebala bi redovno dobijati ažurirane informacije i podršku, čak i nakon što je slučaj zaključen ili kada ne postoje dokazi, jer pomoć koja se pruža tokom cijelog procesa može pomoći da se ustanove bolji odnosi sa tom zajednicom i učiniti da se žrtva osjeća potpuno podržanom.

80 Kanadski Zakon o pravima žrtava: <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/C-23.7/page-1.html>

81 81Vlada Kanade, Krivični zakon, vidi: <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/c-46/section-722-20150723.html>.

ODIHR-ova publikacija *Žrtve krivičnih djela iz mržnje u sistemu krivičnog pravosuđa: Praktični vodič* nudi opis načina na koji je potrebno pružiti podršku žrtvi krivičnog djela počinjenog iz mržnje tokom cijelog krivičnog postupka. Ovaj vodič se obraća policiji i sudovima, ali i organizacijama građanskog društva koje pružaju pomoć žrtvama ovakvih krivičnih djela. Vodič mapira potrebe žrtava krivičnih djela počinjenih iz mržnje, i uvodi glavne principe koje bi države trebale primjenjivati kada imaju kontakt sa takvim žrtvama. Ovaj vodič ima za cilj osnaživanje žrtava krivičnih djela počinjenih iz mržnje i nastoji da ih učini relevantnim partnerom tužilaštvu, uz poštovanje i zadovoljavanje njihovih potreba za zaštitom i podrškom. ODIHR radi sa državama članicama i građanskim društvom na tome da se preporuke iz ovog vodiča implementiraju širom regije, a sa ciljem postizanja koristi za same žrtve krivičnih djela počinjenih iz mržnje.⁸²

Ujedinjeni Narodi su također prepoznali značaj pristupa koji se fokusira na žrtve u preveniranju kršenja ljudskih prava. Visoki komesar za ljudska prava na primjer preporučuje provedbu mjera koje obezbjeđuju efikasna rješenja za žrtve, naglašavajući važnost uspostave efikasnih mehanizama monitoringa kako bi se mogla pratiti stvarna i potencijalna kršenja.⁸³

Uz to, Direktiva Evropske Unije iz 2012. ustanovljava minimalne standarde za prava, podršku i zaštitu žrtava, uključujući i žrtve krivičnih djela počinjenih iz mržnje, i navodi da je žrtve krivičnih djela potrebno tretirati sa poštovanjem i da moraju dobiti adekvatnu zaštitu, podršku i pristup pravdi.⁸⁴ U samom srcu ove Direktive leži dobrobit same žrtve; ona eksplicitno naglašava da su žrtve krivičnih djela počinjenih iz mržnje izrazito ranjive, navodeći da njihove potrebe trebaju biti procijenjene na individualnoj osnovi i da trebaju efikasno biti upućene na relevantnu specijalističku podršku.

3. NEDISKRIMINATORAN

Prema međunarodnim sporazumima ljudskih prava države imaju obavezu da osiguraju da sve žrtve na njihovoj teritoriji i one koje podliježu njihovoj nadležnosti uživaju svoja ljudska prava bez razlike ili diskriminacije bilo koje vrste.⁸⁵ Država stoga mora osigurati da vladini zvaničnici/ce nisu ti/te koji/e su pristrasni/e ili djeluju diskriminatorno ili isključujuće prema pojedinačnim muslimanima/kama ili njihovim zajednicama. Unutar svojih struktura i institucija država mora ustanoviti kontrolne mehanizme koji osiguravaju da neke od njenih sistemskih politika ili praksi nemaju disproporcionalan efekat na

82 *Žrtve krivičnih djela iz mržnje u sistemu krivičnog pravosuđa: Praktični vodič*, 2020., OSCE/ ODIHR, <<https://www.osce.org/files/f/documents/e/2/468792.pdf>>

83 Visoki komesar za ljudska prava UN-a, "Uloga u prevenciji u promociji i zaštiti ljudskih prava", A/HRC/30/20, 16 juli, 2015., <<https://digitallibrary.un.org/record/801293?ln=en>>.

84 "Direktiva 2012/29/EU Evropskog parlamenta i Vijeća od 25. oktobra, 2012. o uspostavi minimalnih standarda za prava, podršku i zaštitu žrtava krivičnih djela koja zamjenjuje Okvirnu odluku Vijeća 2001/220/JHA", 25. oktobar, 2012., <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32012L0029&from=BG>>.

85 Vidi npr. ICCPR, član 2.1 i ECHR, član 14.

manjine. Protivno je principu nediskriminacije: odbiti zaštitu muslimanskim zajednicama zbog pristrasnih pretpostavki o muslimanima/kama; propustiti prepoznavanje, prijavljivanje i evidentiranje krivičnih djela počinjenih prema muslimanima/kama zbog pristrasnih pretpostavki prema muslimanima/kama; ili dovesti u pitanje kredibilitet žrtve ili svjedoka koji su muslimani/ke a zbog pristrasnih pretpostavki o muslimanima/kama.⁸⁶

ENAR-ov izvještaj iz sjene 2014-2018 o Rasističkim krivičnim djelima i institucionalnom rasizmu u Evropi navodi da postoje višestruke strukturne i institucionalne barijere koje onemogućavaju policiji (i drugim profesionalnim službama u sistemu krivičnog pravosuđa) da ispravno evidentiraju, istražuju i procesuiraju krivična djela počinjena iz mržnje. Glavne teme koje su se opetovano javljale u svim izvještajima za pojedinačne države su: nedostatak resursa, definicije krivičnih djela počinjenih iz mržnje, nedostatak specijaliziranih jedinica, rasističke predrasude i vrlo mala rasna/etnička raznovrsnost u sistemu krivičnog pravosuđa.⁸⁷

4. PARTICIPATORAN

Stvaranje prilika kako bi se mogli čuti glasovi žrtava netolerancije prema muslimanima/kama ključno je kako bi vlada osmislila odgovor na antimuslimanska krivična djela počinjena iz mržnje i mogla ocijeniti sigurnosne potrebe muslimanskih zajednica. Participiranje također osigurava da muslimanske zajednice i institucije budu sastavni dio ovog procesa i da utječu na razvoj saradnje između vlada i lokalnih muslimanskih zajednica.

Glasovi onih koji direktno osjećaju efekat krivičnih djela počinjenih iz mržnje i sigurnosnih prijetnji prema muslimanima/kama trebali bi aktivno pomagati da se razviju i poboljšaju načini dokumentiranja njihovih iskustava. Oni koji su pozvani da participiraju u takvom procesu trebaju odražavati raznolikost i pluralnost muslimanskih zajednica — kako bi svi imali jednako pravo učešća bez obzira na njihov rod, afilijaciju ili dob, i kako bi se sva gledišta sagledala. Neophodno je da participiraju razne muslimanske zajednice, u smislu mišljenja i praktikovanja islama, sa svojom jedinstvenom tradicijom, porijeklom, nacionalnostima i kulturama, kao i da se osigura da se čuju i oni glasovi koji su marginalizirani u samim zajednicama.

Važno je uzeti u obzir i intersekcionalnost. Potrebno je nastojati da se pozovu i žene i muškarci iz zajednica, te oni muslimani/ke koji intersekcijски predstavljaju više različitih zajednica poput muslimana koji se samoidentificiraju kao LGBTI ili žive sa invaliditetom.

⁸⁶ Vidi na primjer presudu Evropskog suda za ljudska prava u ŠEČIĆ protiv HRVATSKE, <[https://hudoc.echr.coe.int/eng-press/2022/fulltext%22:\[%22%C5%A1e%C4%87i%C4%87%22\],%22itemid%22:\[%22003-2012842-2123404%22\]](https://hudoc.echr.coe.int/eng-press/2022/fulltext%22:[%22%C5%A1e%C4%87i%C4%87%22],%22itemid%22:[%22003-2012842-2123404%22])>.

⁸⁷ Rasistička krivična djela i institucionalni rasizam u Evropi, ENAR-ov izvještaj iz sjene 2014-2018, <<https://www.enar-eu.org/shadow-reports-on-racism-in-europe-203/>>.

5. ZAJEDNIČKI

Početa tačka za svaki odgovor – bilo vladin ili iz građanskog društva – na antimuslimanska krivična djela počinjena iz mržnje jeste priznavanje da je ovaj problem jedna zajednička briga. I dok se najveći efekat osjeća u muslimanskim zajednicama, sam problem treba prepoznati i suzbijati cijelo društvo, a ne samo targetirana zajednica. Adresiranje netolerancije prema muslimanima također direktno utječe na društvenu koheziju u samim državama i reducira ekstremističke narative. Moguće je da dođe do širih posljedica ukoliko se antimuslimanska mržnja ne prati, suzbija ili eliminira putem obrazovanja, policijskih napora i drugih metoda.

Borba protiv antimuslimanskih incidenata i krivičnih djela počinjenih iz mržnje u svim svojim manifestacijama u svojoj osnovi je temeljno pitanje ljudskih prava. Izgradnja koalicija među institucijama i grupama građanskog društva može pomoći suzbijanje antimuslimanskih krivičnih djela zajedno sa drugim oblicima rasizma, mržnje i predrasuda. Na primjer, organizacije koje rade na borbi protiv netolerancije prema muslimanima/kama, mogu razmotriti ulazak u partnerstva ili koalicije sa ženskim organizacijama, grupama koje se bore protiv rasizma, antisemitizma ili onim koje rade na pravima za LGBTI osobe ili osobe sa invaliditetom.

Kao primjer može poslužiti projekt koji je 2010. godine započelo Međureligijsko vijeće Bosne i Hercegovine. To je Monitoring napada na vjerske objekte i druga mjesta od značaja za crkve i vjerske zajednice u Bosni i Hercegovini ili zaštita svetih mjesta. Ovaj projekt nastao je u okviru šireg nastojanja da UN usvoji globalnu deklaraciju ili rezoluciju o zaštiti svetih mjesta. Glavni cilj jeste poboljšanje zaštite vjerskih ili drugih svetih mjesta od interesa za vjerske zajednice svih vjera u Bosni i Hercegovini. Projekat evidentira napade na sveta mjesta i analizira informacije o metodama napada, motivima napada, identifikaciji počinitelja, lokacijama napada, itd. Nakon analize napada na vjerske objekte za svaki izvještajni period, projekt se obrati relevantnim vlastima sa prijedlozima o tome kako poboljšati zaštitu vjerskih objekata u nekim konkretnim područjima. Uz to, nakon svakog napada, predstavnici različitih lokalnih vjerskih zajednica zajedno organiziraju konferenciju za medije na kojoj zajedno osude taj napad.⁸⁸

6. KOLABORATIVAN

Partnerstvo je ključna alatka bez koje je nemoguće boriti se protiv predrasda i krivičnih djela počinjenih iz mržnje. Različiti akteri, prije svih predstavnici vlasti i stručnjaci/kinje iz muslimanske zajednice, mogu razviti i ponuditi komplementarnu ekspertizu kako bi se kolektivno adresirao ovaj problem iz različitih perspektiva, a uzimajući u obzir lokalne,

⁸⁸ Monitoring napada na vjerske objekte i druga mjesta od značaja za crkve i vjerske zajednice u Bosni i Hercegovini, <<https://mrv.ba/lat/clanci/vijesti/projekti/monitoring-napada-na-vjerske-objekte>>.

državne i međunarodne faktore. Uspostavljanje kanala komunikacije, koordinacije i saradnje sa građanskim društvom trebalo bi biti neizostavni dio svake vladine strateške politike osmišljene kao odgovor na antimuslimanska krivična djela počinjena iz mržnje i nastojanje da se smire sigurnosne potrebe i brige prisutne u muslimanskoj zajednici.

Policija i institucije zajednice mogu uspostaviti ključna međusobna partnerstva tako što će bolje razumjeti rad ovih drugih. Za ključne aktere također je izuzetno značajno da saraduju na prikupljanju relevantnih istražnih podataka kako bi se razumjelo gdje, kada i kako se dešavaju ova krivična djela. To je moguće jedino ako sve strane kolaborativno dijele informacije koje posjeduju i tako pomažu prikupljanje istražnih informacija koje mogu biti od koristi svim akterima.

7. EMPATIČAN

Empatični odgovor na antimuslimanska krivična djela je odgovor koji uvažava ranjivost pojedinaca/ki i zajednica, priznaje njihova iskustva. Neka ulica koja djeluje bezbjedno nekome ko nije musliman/ka, može iz nekog razloga predstavljati sigurnosni izazov za nekoga koga se percipira kao muslimana/ku.

Empatija je ta koja zahtijeva priznavanje nečijeg iskustva i želju da se razumije osjećaj ranjivosti koji muslimani/ke osjećaju nakon antimuslimanskih napada, naročito osjećanja žena i mladih. Takvi napadi imaju emotivni efekat na žrtve, njihove porodice i zajednice. Stoga, ključne institucije i vladini zvaničnici/ce trebaju uzeti u obzir perspektive žrtava i razumjeti da antimuslimanska krivična djela mogu biti jedan od nekoliko načina na koje se žrtva suočila sa antimuslimanskom netolerancijom i diskriminacijom.

Jedan od alata za učenje o pojedinačnim i kolektivnim utjecajima antimuslimanskih krivičnih djela počinjenih iz mržnje na živote žrtava, su obuka i mjere za podizanje svijesti vladinih zvaničnika/ca. Takve mjere također olakšavaju prikupljanje adekvatnih dokaza u vezi sa utjecajem krivičnog djela na žrtvu a koji se trebaju koristiti tokom procesuiranja. Naravno ta obuka treba biti osmišljena tako da obuhvati informacije i podiže svijest o antimuslimanskim krivičnim djelima počinjenim iz mržnje omogućavajući tako vladinim zvaničnicima/cama bolje razumijevanje raznolikosti u toj zajednici kako bi bolje vršili svoju dužnost.

8. RODNO OSJETLJIV

Vladine mjere za borbu protiv antimuslimanskih krivičnih djela počinjenih iz mržnje i identifikaciju sigurnosnih potreba muslimanskih zajednica moraju biti rodno osvještene i osjetljive. Sa svim krivičnim djelima počinjenim iz mržnje potrebno je postupati jednako na jednak i nediskriminatoran način bez obzira na spol/rod žrtve. Procjena implikacija i adekvatno prilagođavanje vladinih mjera na rodno osjetljiv način će poboljšati odgovor fokusiran na žrtve krivičnih djela počinjenih iz mržnje.

Žrtve krivičnih djela počinjenih iz mržnje, uključujući one iz muslimanskih zajednica, suočavaju se sa brojnim oblicima marginalizacije i pripadaju različitim društvenim grupama. Zbog toga kada razmatra mjere i politike za adresiranje krivičnih djela počinjenih iz mržnje protiv neke zajednice i njenih članova, vlada mora imati na umu da se ljudski identiteti sastoje od različitih elemenata. Dok neka mjera može biti korisna nekome zbog njegove ili njene religije, ona istovremeno može biti štetna zbog rodnog identiteta te osobe. Takve vrste dilema zahtijevaju holističan, interseksijski pristup pri adresiranju nekog krivičnog djela počinjenog iz mržnje.

9. TRANSPARENTAN

Vlade moraju biti transparentne u vezi sa tim kako namjeravaju da se bore protiv netolerancije, diskriminacije i krivičnih djela počinjenih protiv muslimana/ki. Te mjere moraju uzeti u obzir sigurnosne potrebe svih zajednica, uključujući i one muslimanske zajednice koje su meta antimuslimanskih krivičnih djela počinjenih iz mržnje već neko vrijeme.

Na primjer, jedan incident u Ujedinjenom Kraljevstvu uključivao je instaliranje kamera na području na kome žive muslimani:

U tom slučaju 218 kamera instalirano je u aprilu, 2010. godine u jednom području Birminghama u kome dominantno žive muslimani/ke. Te kamere instalirane u Washwood Heath-u i Sparkbrook-u, od kojih su neke bile i sakrivene, plaćene su 3 miliona funti iz vladinog fonda za borbu protiv terorizma. Izrađeni nezavisni izvještaj bio je veoma kritičan prema toj projektnoj šemi projekta Šampion i policiji West Midlands-a.

Policijski izvor je rekao da je ta inicijativa, kodnog imena projekt Šampion prva takve vrste u Ujedinjenom Kraljevstvu i da nastoji da prati djelovanja populacije “u riziku” od ekstremizma.

U decembru je policija pristala na to da ukloni kamere i naveli su da niti jedna od 218 kamera nikada nije bila uključena.⁸⁹

Jedna dobra praksa jeste dijeljene relevantnih državnih, regionalnih i statusnih izvještaja sa targetiranim zajednicama i širom javnošću. Još jedan oblik transparentnosti jeste omogućavanje javnog pristupa podacima o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje.

89 “Špijunske’ kamere uklonjene iz Projekta ‘Šampion’ u Birminghamu”, BBC vijesti: <<https://www.bbc.com/news/uk-england-birmingham-13331161>>; za više pogledati dubinsku analizu: ‘Katastrofičan nedostatak zainteresiranosti: Kritička studija utjecaja i narativa u projektu praćenja “Šampion” u Birminghamu, <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.835.7387&rep=rep1&type=pdf>

Partnerstva koja uključuju redovne konsultacije između policije, drugih agencija i muslimanskih zajednica (na lokalnom nivou) omogućavaju da relevantni akteri i targetirane zajednice budu informirani i osiguravaju da sve aktivnosti budu transparentne. Takvu saradnju moguće je proširiti na dijeljenje relevantnih informacija o procjeni nivoa prijetnje, a i na sporazume o razmjeni podataka.

U Grčkoj, uz podršku ODIHR-a, vlasti su sastavile sporazum o poboljšanju među-agencijske saradnje o evidentiranju i čuvanju podataka o rasističkim krivičnim djelima. Nekoliko institucija je učestvovalo u toj diskusiji uključujući policiju, Ministarstvo za zaštitu građana, Ministarstvo za pomorske i otočke politike, Ministarstvo pravde, transparentnosti i ljudskih prava te Vrhovno sudsko tužilaštvo. Istovremeno, Sporazum o međuagencijskoj saradnji o rješavanju rasističkih krivičnih djela u Grčkoj uključuje i to da koalicija građanskog društva “Mreža za evidentiranje rasističkog nasilja” razmjenjuje svoje podatke o rasističkim krivičnim djelima sa vlastima putem svojih izvještaja i prema svojim pravilima postupanja.⁹⁰

Općenito, konsultacija i saradnja nude akterima i široj javnosti platformu putem koje je moguće dati doprinos i poboljšati odgovor na krivična djela počinjena iz mržnje. Rad na transparentnosti može povećati prijavljivanje krivičnih djela počinjenih iz mržnje, poboljšati povjerenje u javne institucije i razbiti ili opovrgnuti predrasude.

10. HOLISTIČAN

Države članice OSCE-a prepoznale su značaj sveobuhvatnog pristupa borbi protiv netolerancije, uključujući i one prema muslimanima/kama.⁹¹ U tom smislu, adresiranje sigurnosnih potreba muslimanskih zajednica, kao i antimuslimanskih krivičnih djela počinjenih iz mržnje je samo jedan dio rješenja. Netolerancija prema muslimanima je jedan kompleksan problem koji zahtjeva holističan i sveobuhvatan odgovor koji bi trebao biti primjer po kome se trebaju adresirati svi oblici netolerancije, predrasuda i mržnje. Sam fokus na antimuslimanska krivična djela počinjena iz mržnje ne znači da se odustaje od drugih ili privilegira jedna vrsta mržnje; efikasna strateška politika prema ovoj manifestaciji mržnje može također biti primijenjena na druga krivična djela počinjena iz mržnje. Samo kada je cjelokupni vladin odgovor na sva krivična djela počinjena iz mržnje snažan, moguće je imati snažne odgovore na krivična djela počinjena iz mržnje prema različitim kategorijama. Takav holistički pristup treba da obuhvati sve zajedničke odlike koje imaju krivična djela počinjena iz mržnje i da također prepozna i adresira specifičnosti svih različitih kategorija, uključujući antimuslimanska krivična djela.

90 Sporazum o interagencijskoj saradnji o borbi protiv rasističkih krivičnih djela u Grčkoj, <<https://www.osce.org/odihr/402260?download=true>>.

91 Ministarsko vijeće OSCE-a, Odluka br. 10/07, Madrid, *op. cit.*, bilješka 9.

Raznolikost prisutna među stanovništvom treba da bude odražena i među policijskim snagama i to predstavlja jedan važan element borbe protiv antimuslimanskih krivičnih djela. Informacije iz same zajednice i saradnja sa zajednicom važni su ne samo pri rješavanju krivičnih djela počinjenih iz mržnje, već krivičnih djela općenito. Stoga, policijske snage koje odražavaju raznolikost među stanovništvom kojem služe važne su i za povećanje saradnje i razumijevanja između zajednica i policije.

TREĆI DIO:

Odgovor na antimuslimanska
krivična djela počinjena iz mržnje
i sigurnosne izazove muslimanskih
zajednica

U ovom dijelu se nalaze praktična rješenja relevantna za nekoliko povezanih i preklapajućih, ali odvojenih pitanja. Neki od praktičnih koraka koji slijede bit će od koristi kod adresiranja manifestacija netolerancije prema muslimanima/kama, drugi se specifično odnose na krivičnopravne odgovore na krivična djela počinjena iz mržnje, a neki adresiraju sigurnosne izazove na način na koji ih percipiraju i doživljavaju muslimanske zajednice i organizacije.

PRAKTIČNI KORACI

1. PRIZNAVANJE PROBLEMA

Početna tačka za rješavanje antimuslimanskih krivičnih djela jeste prepoznavanje da ovo pitanje predstavlja prijetnju po sigurnost i stabilnost žrtava i ima širi utjecaj po društvenu koheziju te stoga zahtijeva urgentni odgovor. Takvo priznavanje zasniva se na višestrukim načinima na koje se antimuslimanska krivična djela i sigurnosni izazovi manifestiraju. Akademska i istraživačka zajednica ima značajnu ulogu u tome da ponudi ekspertsku mišljenja i savjete o različitim manifestacijama netolerancije prema muslimanima/kama kao i načine borbe protiv njih. Zvanično prepoznavanje ovog problema omogućava vladama da jasno kažu da odgovornost za rješavanje ovog pitanja ne pada samo na pleća onih koji su njime najviše pogođeni. A to bi trebalo da ohrabri muslimanske zajednice da iznesu svoje zabrinosti i probleme.

Preporuka:

Vlade nekada priznaju da problem postoji, ali im nedostaju relevantni podaci. Monitoring i mjerenje nivoa netolerancije prema muslimanima/kama može ponuditi efikasan osnov na kome se mogu razvijati strukture koje će pomoći da se suzbijaju mržnja, netolerancija i predrasude. Takvo suzbijanje netolerancije prema muslimanima/kama jača šira državna nastojanja suprotstavljanja svim oblicima krivičnih djela počinjenih iz mržnje i osigurava efikasne sisteme monitoringa i mjerenja te osigurava državama mogućnost implementacije efikasnih sistema praćenja. To nadalje omogućava državama da budu proaktivne i reaktivne u svojim odgovorima na krivična djela počinjena iz mržnje i njihov monitoring dok se policija i policijske agencije mogu mobilizirati u konkretnim trenucima kada je to potrebno. Obezbeđivanje finansiranja za uspostavu i održavanje državnih sistema za monitoring koji pružaju podršku žrtvama netolerancije prema muslimanima/kama stoga predstavlja ključni dio strategije podrške žrtvama, mjerenja krivičnih djela počinjenih iz mržnje, i dugoročnog smanjenja pojave krivičnih djela počinjenih iz mržnje. Bez centralizirane podrške nije moguće održavati ni efikasan sistem podrške žrtvama ni sistem monitoringa krivičnih djela.

Primjer dobre prakse:

Državni plan švedske vlade za borbu protiv rasizma, srodnih oblika netolerancije i krivičnih djela počinjenih iz mržnje nabraja brojne planirane aktivnosti u odnosu na suzbijanje netolerancije prema muslimanima/kama. One uključuju obrazovni program putem Foruma žive historije koji je namijenjen mladim ljudima i učenju o historiji rasizma te otvaranju dijaloga sa mladim ljudima o njihovim razmišljanjima i uvjerenjima. To je u skladu sa programima švedske državne Agencije za obrazovanje o podizanju svijesti i olakšavanju mladim ljudima da razgovaraju o ovim temama i njima se bave.⁹²

Vlada je obezbijedila finansiranje za projekte koji se bave sa pet strateških područja, a plan djelovanja navodi da će švedska vlada podržati, “više znanja, obrazovanja i istraživanja, bolju koordinaciju i monitoring, sektor građanskog društva: povećanu podršku i dijalog, intenzivniji preventivni rad online i aktivnije pravosuđe.”⁹³

Priznavanje činjenice da antimuslimanska krivična djela počinjena iz mržnje predstavljaju izazov može također poslužiti da se inicira kritička evaluacija i procjena postojećih mehanizama za prevenciju i suzbijanje netolerancije. Mjerenje, monitoring i podrška žrtvama u pristupu pravdi ili kroz uvažavanje njihovog iskustva osigurava da žrtve osjećaju kao da neko čuje njihove glasove i da je njihovo iskustvo prepoznato. To se dešava jedino kada osobe koje su meta netolerancije prema muslimanima/kama mogu dobiti podršku, savjet i pristup servisima za zagovaranje koji također mogu evidentirati i pratiti manifestacije netolerancije prema muslimanima/kama. Obzirom da su policijske agencije te koje istražuju te događaje ključno je da žrtve incidenata i krivičnih djela počinjenih iz mržnje imaju servis koji ih podržava, koji vodi evidenciju i redovno komunicira sa žrtvama. Čak i ako taj incident ne prelazi prag krivičnog zakona u određenim zemljama, žrtve je potrebno informirati čim je to moguće o rezultatima kako bi bile u prilici donijeti dalje odluke u vezi sa tim.

Stoga, važno je naglasiti da suzbijanje netolerancije prema muslimanima/kama, jednako kao suzbijanje antisemitizma ili bilo kojeg drugog sličnog problema, uključuje priznavanje tog problema, zauzimanje pristupa koji se fokusira na žrtvu, ukazivanje na postignute rezultate (uključujući na političkom nivou) i obezbjeđivanje pravnih i društvenih okvira kako bi se takva mržnja i netolerancija suzbijala i zaustavljala gdje god se nalazi. I iako je policijski/a službenik/ica u prvom redu osoba koja prva odgovara na antimuslimanski napad, jedan zaista efikasan, holistički odgovor zahtijeva djelovanje viših zvaničnika/

92 *Sveobuhvatni pristup borbi protiv rasizma i krivičnih djela počinjenih iz mržnje: Nacionalni plan za borbu protiv rasizma, sličnih oblika netrpeljivosti i krivičnih djela počinjenih iz mržnje*, (Štokholm: Ured švedske vlade, 2017), <<https://www.government.se/government-policy/democracy-and-human-rights/measures-against-racism-similar-forms-of-hostility-and-hate-crime/>>.

93 Za više, vidi: *Nacionalni plan za borbu protiv rasizma, sličnih oblika netrpeljivosti i krivičnih djela počinjenih iz mržnje*, <<https://www.regeringen.se/regeringens-politik/samlat-grepp-mot-rasism-och-hatbrott/insatser-mot-rasism-liknande-former-av-fientlighet-och-hatbrott/>>.

ca, javnih službenika/ca i političkih predstavnika/ca koji moraju slati snažne poruke o tome da se mržnja ne smije i neće tolerisati.

U nekim od država članica OSCE-a, parlamentarci/ke su poduzeli prve korake ka tome da se izazovi vezani za netoleranciju prema muslimanima/kama stave na državni plan i program, uključujući i s njima vezane sigurnosne izazove. Jedan broj država su stavile ovo pitanje među svoje prioritete tako što su uspostavile međuvladine radne grupe koje se bave različitim aspektima ovog pitanja, osiguravajući saradnju i izgradnju povjerenja između različitih muslimanskih zajednica, političkih predstavnika/ca i državnih službenika/ca. Neke države uspostavile su forume koji uključuju vladine zvaničnike/ce, sigurnosne službe te predstavnike/ce građanskog društva i samih zajednica, a kako bi identificirali konkretne probleme vezane za netoleranciju prema muslimanima/kama. Svaka ova navedena opcija ima svoje benefite, iako je važno naglasiti da su politička volja i opredjeljenost na državnom nivou ključne za borbu protiv ovog vida mržnje i netolerancije.

Postoje različite metode kako vlade i parlamentarci mogu djelovati kako bi pridonijeli rješavanju izazova vezanih za netoleranciju prema muslimanima/kama. One uključuju:

- Pokazivanje svijesti da se netolerancija prema muslimanima može iskazivati na subtilne i kodne načine te osiguravanje da takve manifestacije budu prepoznate, opisane i osuđene;
- Naručivanje ekspertskih mišljenja i preporuka iz akademske i istraživačke zajednice kako bi se poboljšalo vladino razumijevanje ovog problema, i u online sferi i u stvarnom životu;
- Priznavanje da su muslimanske zajednice meta nasilnih ekstremista ili terorista te uključivanje samih muslimanskih zajednica i institucija na liste potencijalnih meta nasilnih ekstremista ili terorističkih napada;
- Uspostavljanje pravnog okvira koji omogućava vladi da, u saradnji sa muslimanskim zajednicama, efikasno adresira sigurnosne izazove sa kojima se suočavaju muslimanske zajednice unutar šireg okvira pitanja koja pogađaju te zajednice;
- Saradnja sa medijima u borbi protiv pristrasnih narativa i izdavanje oštrih saopćenja koja osuđuju incidente i krivična djela počinjena iz mržnje; i
- Korištenje društvenih medija za slanje jasnih poruka podrške muslimanskoj zajednici, te suzbijanje antimuslimanske mržnje online, upotrebom zvaničnih kanala.

ECRI - Evropska komisija protiv rasizma i netolerancije Vijeća Evrope preporučuje vladama država članica da:

- Osiguraju da ne postoji diskriminacija muslimanskih zajednica u odnosu na to kako su organizirane niti kako praktikuju svoju vjeru;

- Posvete posebnu pažnju muslimankama koje mogu biti žrtve diskriminacije kao žene, i kao muslimanke; i
- Ohrabruju debatu u medijima i među oglašivačkim profesijama, o slikama koje se koriste kada se govori o islamu i muslimanskim zajednicama i njihovoj odgovornosti u izbjegavanju reprodukcije predrasudnih i pristrasnih informacija.⁹⁴

Uključivanje u dijalog sa muslimanskim zajednicama o sigurnosnim prijetnjama i izazovima sa kojima se suočavaju je još jedan način na koji vlade mogu ukazati na svoje prepoznavanje činjenice da su muslimanske institucije i zajednice meta napada i da im je potrebna zaštita.

“Brine me to da je mržnja prema muslimanima jedan globalni fenomen koji postoji i ovdje u Evropskoj Uniji. Agencija za osnovna prava to zna (...) Mi znamo da se svaka treća osoba iz muslimanske zajednice nedavno suočila sa diskriminacijom. Mi znamo da se svaka četvrta osoba nedavno suočila sa nekom vrstom uznemiravanja, ili online ili u stvarnom životu. Također znamo muslimani i muslimanke polažu više povjerenja u državne institucije od opće populacije.” – direktor Agencije za osnovna prava Evropske unije Michael O’Flaherty, 2019.⁹⁵

2. PODIZANJE SVIJEŠTI

Antimuslimanska krivična djela počinjena iz mržnje i sigurnosne potrebe muslimanskih zajednica dugoročno će se moći efikasno rješavati jedino ako se holistički adresiraju korijenski problemi u srži ovih pojava, a to su rasizam i predrasude koje pokreću napade na muslimanske zajednice i njihovu imovinu. To zahtjeva fokus ne samo na efekte anti-muslimanskih predrasuda već i svijest o tome kako počinitelji/ice bivaju izloženi tome i zašto usvajaju netoleranciju prema muslimanima/kama. Podizanje svijesti o podrazumijevajućim mrzilačkim mehanizmima i narativima koji potiču takvo ponašanje je stoga ključni element suzbijanja antimuslimanskih napada.

Podizanje svijesti može imati razne oblike. Obrazovni programi mogu biti usmjereni na mlade, vladine službenike/ce i širu javnost kako bi se učesnicima/cama pomoglo da razumiju, dekonstruiraju i odbace antimuslimanske predrasude. Uz to, sve veće korištenje društvenih mreža među mladim ljudima unutar zajednica znači da se online kampanje kojima se promoviraju važne informacije mogu širiti putem grupa i mreža koje uspostavljaju i vode mladi muslimani/ke. Saradnja sa takvim grupama je ključna kako bi se smanjile društvene tenzije i širenje dezinformacija. Na višem nivou, parlamentarne

94 Revidirana preporuka za opću politiku br. 5: “Preveniranje i suzbijanje antimuslimanskog rasizma i diskriminacije”, Evropska komisija za borbu protiv rasizma (ECRI), <<https://www.coe.int/en/web/european-commission-on-against-racism-and-intolerance/recommendation-no.5>>.

95 Agencija za osnovna prava EU, director Michael O’Flaherty, Direktorov video blog, <<https://youtu.be/7zYMLyt-tjQo>>.

sesije o antimuslimanskoj netoleranciji mogu podići svijest o ovom problemu tako što će se ovo pitanje staviti na dnevni red u okviru državnih prioriteta.

Preporuka:

Osmisliti programe koji su usmjereni ka vladinim službenicima/cama, mladima i općoj populaciji kako bi se podigli svijest i produbilo razumijevanje netolerancije prema muslimanima/kama. To mogu biti programi koji povezuju različite društvene grupe sa muslimanima/kama kako bi zajedno radili na društvenim projektima poboljšanja stanja u oblasti zaštite ljudskih prava, te saradnje sa različitim segmentima društva a putem historijskih lekcija, omladinskih programa i kulturnih projekata.

Primjer dobre prakse:

“Nove komšije” je projekt koji ukazuje na pozitivne društvene i ekonomske doprinose migranata/ica i izbjeglica širom Evrope. Promoviranjem direktnog učešća u medijskoj produkciji i interkulturalnoj dinamici projekt nastoji da promovira toleranciju i prihvatanje migranata/ica i izbjeglica u državama članicama EU. Ovaj projekat implementiraju javni medijski servisi iz devet različitih država EU (Belgija, Hrvatska, Republika Češka, Njemačka, Italija, Portugal, Nizozemska, Slovenija i Španija) zajedno sa lokalnim medijima i organizacijama civilnog društva.⁹⁶

Uspostaviti online resursnu tačku ispred policije ili vlade koja omogućava da se adresira antimuslimanska mržnja, suzbijanjem lažnih vijesti koje potiču stvaranje straha i predrasuda prema muslimanskoj zajednici tako što će se muslimanima/kama pružiti online podrška.

Mediji mogu biti ključni partner u podizanju svijesti o antimuslimanskim predrasadama. Mediji imaju jedinstvenu poziciju sa koje mogu informirati i upoznati širu javnost o prisutnosti netolerancije prema muslimanima/kama i utjecaju koji ona ima na muslimanske zajednice. Ostvarivanje strateških partnerstava sa medijima pri vladinim nastojanjima da suzbija i osudi netoleranciju prema muslimanima/kama može donijeti značajnu korist u smislu podizanja svijesti javnosti o ovom problemu.

Nadalje, ciljane obuke i program izgradnje kapaciteta, te organizacija okruglih stolova na lokalnom, državnom i međuvladinom nivou, može doprinijeti podizanju svijesti.

Kampanje i mjere za podizanje svijesti mogu biti usmjerene ka sljedećem:

⁹⁶ Za više o projektu “Nove komšije” posjetite web stranicu projekta: <<https://newneighbours.eu/about-the-project/>>.

- Omogućavanje razumijevanja specifičnih odlika savremenih manifestacija antimuslimanskih predrasuda. Mjere za podizanje svijesti usmjerene na policiju mogu se fokusirati na specifične aspekte važne za identificiranje i adresiranje antimuslimanskih krivičnih djela, dok se one koje su usmjerene na širu javnost mogu fokusirati na široki spektar manifestacija antimuslimanskih predrasuda;
- Prenošnje ideje da se antimuslimanska krivična djela počinjena iz mržnje ne dešavaju u vakumu. Vladini zvaničnici/ce bi trebali umjesto toga prenositi poruku da političke i društvene tenzije, kao i antimuslimanski sentiment (online i offline) unutar javnog diskursa političara/ki i javnih ličnosti, na radnim mjestima, i u svakodnevnom situacijama služe kao polazna osnova za mnoge kasnije napade. Ključna bi poruka mogla biti ta da svako može dati svoj doprinos u izgradnji klime u kojoj se antimuslimanski stavovi propituju; to može biti putem na primjer kampanja koje ohrabruju svjedoke da podrže žrtve suprotstavljajući se počiniteljima (ukoliko se svjedoci osjećaju sposobnim za to, i ukoliko neće sebe dovesti u direktnu opasnost time);
- Naglašavanje toga da manifestacije antimuslimanskih predrasuda dovode u pitanje ključne vrijednosti i principe ljudskih prava koji su od esencijalnog značaja za slobodna i demokratska društva. Ključna poruka bi mogla biti ta da se društvo u širem smislu pozove da preuzme odgovornost za djelovanje u smjeru suzbijanja antimuslimanskih predrasuda, a ne da taj problem posmatra kao nešto što mogu riješiti same muslimanske zajednice. Važna stavka u tome bi bila ukazivanje na činjenicu da antimuslimanske kampanje utječu na sigurnost i bezbjednost svake osobe — ukazujući na lične priče kojima se ilustrira utjecaj antimuslimanskih predrasuda na svakodnevni život muslimanske omladine, muškaraca, žena i starijih ljudi;
- Dijeljenje manje poznatih priča iz života ljudi koji mogu poslužiti kao inspiracija o tome kako djelovati protiv antimuslimanskih incidenata; i
- Obraćanje pažnje na raznoliki kulturni, religijski i obrazovni život lokalne muslimanske zajednice te njenog pozitivnog doprinosa društvu, naglašavajući potrebu za stalnim razvojem i saradnjom.

3. PREPOZNAVANJE I EVIDENTIRANJE ANTIMUSLIMANSKIH KRIVIČNIH DJELA POČINJENIH IZ MRŽNJE

Kako je pojašnjeno u prvom dijelu ovog priručnika sva krivična djela počinjena iz mržnje motivirana su predrasudama. Prepoznavanje i evidentiranje specifične motivacije krivičnog djela počinjenog iz mržnje, uključujući antimuslimanskog krivičnog djela, osigurava da to krivično djelo bude klasificirano upravo kao krivično djelo počinjeno iz mržnje, uz to što je evidentirano kao “obično krivično djelo”. Prikupljanje tačnih podataka je od ključne važnosti za efikasno djelovanje protiv krivičnih djela počinjenih iz mržnje, čime se omogućava policijskim snagama da razumiju opseg problema, uvide obrasce, dodjeljuju resurse i istražuju slučajeve mnogo efikasnije. Donosioci/teljice odluka također mogu

koristiti te podatke kako bi donosili/le utemeljene odluke i informirali/le zajednice o prijetnjama te trendovima u odnosu na prevalencu ovih krivičnih djela.⁹⁷

Prikupljanje podataka o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje

Sve žrtve krivičnih djela počinjenih iz mržnje dijele teško emotivno iskustvo bivanja metom zbog njihovog članstva ili percipiranog članstva u nekoj konkretnoj grupi. Ipak, različite grupe će najvjerojatnije iskusiti različite obrasce krivičnih djela i imati različite nivoe samopouzdanja u odnosu na prijavljivanje tih djela. Stoga je korisno prikupljati i analizirati podatke o različitim tipovima pristrasnosti pod različitim kategorijama tako da bi se protiv svake moglo djelovati na najefikasniji način u smislu policijskog prisustva, i raspodjele resursa u odnosu na podršku žrtvama i prevenciju kriminala. Države članice OSCE-a su prepoznale da postoje brojne predrasudne motivacije koje mogu biti osnova za krivično djelo počinjeno iz mržnje, uključujući antimuslimanska krivična djela.⁹⁸

Prepoznavanje i evidentiranje krivičnih djela počinjenih na osnovu antimuslimanske motivacije je jedan od važnih načina na koje vlade mogu da prepoznaju opseg samog problema i priznaju iskustva žrtava koje bivaju targetirane zbog svog stvarnog ili percipiranog muslimanskog identiteta. Policijske snage, kao oni koji prvi reagiraju na počinjena krivična djela igraju najvažniju ulogu u procesu odlučivanja o tome da se krivična djela počinjena iz mržnje registriraju i klasificiraju upravo kao takva. Oni donose inicijalnu odluku o tome kako evidentirati određeno krivično djelo i da li će se uključiti antimuslimanska predrasuda ili pristrasnost kao potencijalni motiv.

Preporuka:

U skladu sa preuzetim obavezama pri OSCE-u vlade bi trebale prikupljati podatke o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje, uključujući ona među njima koja su antimuslimanska te učiniti ih javno dostupnim. Policijske snage, kao prvi na terenu koji reagiraju na takva krivična djela, trebaju osigurati da su antimuslimanska krivična djela i klasificirana i evidentirana kao takva.

Potrebno bi bilo razmotriti pružanje obuke za policajce/ke koja bi im pomogla da bolje razumiju kako klasificirati antimuslimanska krivična djela počinjena iz mržnje – što se može raditi u partnerstvu sa tužilaštvom ili advokatima.

Primjer dobre prakse:

97 *Prikupljanje podataka o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje i mehanizmi monitoringa: Praktični vodič*, (Varšava: OSCE/ODIHR, 2014), <<https://www.osce.org/odihr/datacollectionguide>>.

98 *Ibid.*

2017. godine u OSCE regiji 16 država je imalo mehanizme za prikupljanje podataka kroz koje je policija evidentirala antimuslimanske incidente i kao takve ih dostavila ODIHR-u: Austrija, Kanada, Republika Češka, Hrvatska, Danska, Finska, Francuska, Gruzija, Njemačka, Grčka, Island, Nizozemska, Poljska, Slovačka, Ujedinjeno Kraljevstvo i Sjedinjene Američke Države.

Od 2001. godine, Njemačka evidentira podatke o “politički motiviranim krivičnim djelima” što uključuje i krivična djela motivirana tzv. ksenofobnom predrasudom ili pristrasnošću. Godine 2017. Njemačka je uvela i podkategoriju “islamofobija” u svoj katalog za evidentiranje ovih podataka kako bi obezbijedila bolje razumijevanje nastalih krivičnih djela.⁹⁹

Informacije koje policija prikuplja i klasificira mogu biti od ključnog značaja za to da li se kasnije krivično djelo istražuje i procesuirao kao antimuslimansko krivično djelo. Način na koji policija reagira na licu mjesta počinjenog krivičnog djela može utjecati na oporavak žrtava, percepciju zajednice o posvećenosti vlasti rješavanju krivičnih djela počinjenih iz mržnje, te ishod same istrage.¹⁰⁰ Kvalitet prikupljenih informacija koje prikupi policija je također ključan za razvoj dugoročnih strateških politika i preventivno djelovanje vlasti. Izgradnja kapaciteta policijskih agencija za prepoznavanje i evidentiranje krivičnih djela počinjenih iz mržnje je stoga od ključnog značaja. ODIHR ima program podrške usmjeren ka poboljšanju sistema monitoringa i evidentiranja podataka o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje — INFACHT (The Information Against Hate Crimes Toolkit) — koji pomaže izgradnju i jačanje strateških politika i kapaciteta državnih institucija i drugih struktura u odnosu na prikupljanje podataka o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje.¹⁰¹

99 Odgovor na ODIHR-ov upit o sigurnosnim potrebama muslimanskih zajednica i primjerima dobre prakse, zaprimljen 26. septembra, 2018. od službenog policijskog lica iz Njemčke.

100 *Preveniranje i osmišljavanje odgovora na krivična djela počinjena iz mržnje*, op. cit., bilješka 19.

101 Informativni set za borbu protiv krivičnih djela počinjenih iz mržnje (INFACHT), Opis programa, <<https://www.osce.org/odihr/INFACHT>>.

Izveštavanje o antimuslimanskim krivičnim djelima na području regije OSCE-a u 2018. godini¹⁰²

2018. godine sljedeće države članice su zvanično i specifično dostavile podatke za antimuslimanska krivična djela:

Austrija	Francuska	Švedska
Kanada	Njemačka	Ukrajina
Hrvatska	Grčka	Ujedinjeno Kraljevstvo
Republika Češka	Irska	Sjedinjene Države
Danska	Nizozemska	
Finska	Poljska	

Total: 16 država

U istoj 2018. godini, antimuslimanski incidenti dostavljeni su iz sljedećih država:

Albanija	Finska	Poljska
Austrija	Francuska	Rumunija
Belgija	Njemačka	Ruska Federacija
Bosna i Hercegovina	Grčka	Slovačka
Bugarska	Mađarska	Slovenija
Kanada	Italija	Španija
Hrvatska	Moldavija	Švicarska
Republika Češka	Nizozemska	Turska
Danska	Sjeverna Makedonija	Ukrajina
Estonija	Norveška	Ujedinjeno Kraljevstvo

Total: 30 država

Slijedi nekoliko praktičnih koraka koje je moguće provesti, a kako bi se bolje evidentirala antimuslimanska krivična djela počinjena iz mržnje:

- Usvojiti i provoditi propise o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje, te osmišljavati i koristiti sisteme, rutine i obuke koji će osigurati da relevantni zvaničnici/ce prepoznaju i evidentiraju antimuslimanska krivična djela;
- Uspostaviti rubriku za prikupljanje podataka o antimuslimanskim krivičnim djelima na formularima putem kojih se evidentiraju mržilačka djela i omogućiti pregled

¹⁰² Ovaj spisak uključuje sve države članice OSCE-a koje su ODIHR-u dostavile informacije o krivičnim djelima, tokom 2018., <<https://hatecrime.osce.org/what-hate-crime/bias-against-muslims>>.

podataka po svakoj kategoriji antimuslimanskih krivičnih djela. To može zahtijevati izmjene važećih formulara za evidentiranje i IT sistema;

- Politički/e lideri/ke na najvišem nivou vlasti trebaju primjerom pokazati ovu opredijeljenost tako što će zahtijevati od policijskih snaga da prepoznaju i evidentiraju antimuslimanska krivična djela počinjena iz mržnje;
- Osigurati da policijske agencije koriste set specifičnih indikatora (poznatih kao “indikator predrasude ili pristrasnosti” (o čemu je potrebno pogledati detalje pod naslovom “Antimuslimanska krivična djela počinjena iz mržnje u OSCE regiji: Ključne karakteristike”)) putem kojih je moguće ustanoviti antimuslimansku motivaciju krivičnih djela počinjenih iz mržnje, uz napomenu da postojanje takvih indikatora samo po sebi ne dokazuje da je taj konkretni incident krivično djelo počinjeno iz mržnje, i
- Organizirati obuke i događaje za podizanje svijesti za policijske snage kako bi policajci/ke gradili/e svoj kapacitet za razumijevanje specifičnih odlika antimuslimanskih krivičnih djela radeći na relevantnim studijama slučaja i scenarijima.¹⁰³

Preporuka:

Vlasti bi trebale obezbijediti obuku za policiju kako bi povećali njihov kapacitet i razumijevanje za antimuslimanska krivična djela, za načine na koje je potrebno evidentirati krivična djela počinjena iz mržnje te kako odgovarati na njih.

Primjer dobre prakse:

ODIHR je proveo svoje obuke o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje za tužiteljstvo (PAHCT) i policiju (TAHCLE) u brojnim zemljama.¹⁰⁴

PAHCT je proveden u osam država članica: Bugarska, Republika Češka, Gruzija, Island, Malta, Sjeverna Makedonija, Poljska i Slovačka. TAHCLE je proveden u 17 država članica: Bugarska, Hrvatska, Estonija, Finska, Gruzija, Island, Italija, Latvija, Litvanija, Malta, Crna Gora, Sjeverna Makedonija, Poljska, Rumunija, Slovačka, Španija i Turska. Uz to, TAHCLE je proveden na Kosovu* i u općini Valencia, u Španiji.

103 *Prikupljanje podataka o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje i mehanizmi monitoringa, op. cit.*, bilješka 97, i *Preveniranje i osmišljavanje odgovora na krivična djela počinjena iz mržnje, op. cit.*, bilješka 19.

104 Za više vidi: Obuka za tužioce iz krivičnih djela počinjenih iz mržnje (PAHCT), opis programa: <<https://www.osce.org/odihr/pahct>>; i Obuka iz krivičnih djela počinjenih iz mržnje za policijske snage (TAHCLE), opis programa: <<https://www.osce.org/odihr/tahcle>>.

* Među državama članicama OSCE-a ne postoji konsenzus o statusu Kosova, te stoga ova organizacija nema stav o tom pitanju. Svako referiranje na Kosovo, bilo u odnosu na teritorij, institucije ili populaciju treba razumijevati potpuno onako kako je opisano u Rezoluciji Vijeća sigurnosti UN-a br. 1244.

PAHCT je osmišljen tako da poveća vještine tužilaca/teljica za prepoznavanje, istraživanje i procesuiranje cijele palete krivičnih djela počinjenih iz mržnje, uključujući i antimuslimanska. Ta obuka omogućava učesnicima i učesnicama da povećaju svoje razumijevanje koncepta, konteksta i utjecaja krivičnih djela počinjenih iz mržnje, da konsolidiraju poznavanje međunarodnih standarda i lokalnih propisa o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje, i da poboljšaju svoju sposobnost dokazivanja ovih krivičnih djela pred sudom. TAHCLE je osmišljen tako da poboljša policijske vještine u prepoznavanju, razumijevanju i istraživanju krivičnih djela počinjenih iz mržnje.

Sistem prikupljanja podataka uvijek je moguće poboljšati i unaprijediti. Kako je prethodno prikazano i dalje postoje države članice OSCE-a koje niti prikupljaju podatke niti ih dostavljaju. Slijede neki od načina kako poboljšati sisteme prikupljanja podataka:

- Organiziranje sastanaka koji se fokusiraju na prikupljanje podataka, za vladine i nevladine aktere sa ciljem poboljšanja sistema i dogovora oko zajedničkog razumijevanja i kategorizacije dostupnih podataka;
- Slanje i razmjena izvještaja koje izrađuju organizacije građanskog društva o antimuslimanskim krivičnim djelima kako bi se podigla svijest među vladinim službenicima/ca o načinima na koje se manifestira antimuslimanska pristrasnost;
- Bez prevelikog analiziranja validnosti samih podataka, koristiti ih kao osnov za sagledavanje nekih potencijalno širih pitanja i neprijavljenih krivičnih djela;
- Na osnovu prikupljenih podataka, nalogati izradu studija koje mogu obezbijediti uvid u načine na koje se antimuslimanska pristrasnost manifestira;
- Ohrabrivanje policijskih službenika/ca da uzimaju u obzir percepciju samih žrtava pri evidentiranju i istraživanju ovih krivičnih djela (npr. ako žrtva percipira da je to krivično djelo bilo antimuslimansko, policija će ga automatski evidentirati kao antimuslimansko krivično djelo);¹⁰⁵
- Olakšavanje prijave antimuslimanskih krivičnih djela kroz obezbjeđivanje pristupačnih i povjerljivih mehanizama za prijavljivanje;
- Podizanje svijesti u muslimanskoj zajednici o tome gdje i kako mogu prijaviti neki ovakav incident; i

105 Prikupljanje podataka o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje i mehanizmi monitoringa, op. cit., bilješka 97, str. 15.

Preporuka:

Kada evidentiraju krivična djela, policijski službenici/ce bi trebali uzeti percepciju žrtve u obzir te razumijeti da ako žrtva smatra da je to krivično djelo motivirano antimuslimanskom pristrasnošću ta percipirana pristrasnost bi se trebala evidentirati i biti sastavnim dijelom istrage.

- Uspostavljanje dodatnih punktova za prijavu antimuslimanskih krivičnih djela kroz saradnju sa lokalnim centrima, vjerskim institucijama i ostalim trećim stranama koje rade na registriranju ovih djela, kako bi se uspostavilo dovoljno kanala za prijavu.

ODIHR-ovi program podrške prikupljanju podataka

ODIHR je osmislio program pod nazivom Information Against Hate Crimes Toolkit (INFAHCT). To je program podrške koji ima za cilj poboljšanje sistema evidencije i prikupljanja podataka o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje. INFAHCT djeluje tako što omogućava jačanje i izgradnju strateških politika i kapaciteta državnih institucija i drugih struktura u prikupljanju podataka o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje.¹⁰⁶

4. OBEZBJEĐIVANJE DOKAZA O SIGURNOSNIM POTREBAMA MUSLIMANSKIH ZAJEDNICA PUTEM SARADNJE SA NJIMA NA PRIKUPLJANJU PODATAKA O KRIVIČNIM DJELIMA POČINJENIM IZ MRŽNJE

Pristup zasnovan na dokazima

Tačni i pouzdani podaci ključni su za efikasno djelovanje protiv krivičnih djela počinjenih iz mržnje. Dobro osmišljeni mehanizmi prikupljanja i evidentiranja podataka omogućavaju policijskim agencijama da prikupljaju informacije o obrascima činjenja lokalnih krivičnih djela počinjenih iz mržnje, pomažu kod raspodjele resursa i podržavaju efikasniju istragu nekih specifičnih tipova slučajeva. Donosioci/teljice odluka se onda mogu pouzdati u takve informacije i donositi utemeljene odluke te komunicirati sa pogođenim zajednicama i širom javnošću o obimu krivičnih djela i odgovoru na njih.¹⁰⁷

Prikupljanje podataka o antimuslimanskim krivičnim djelima je jedan od ključnih načina za vlasti da ocijene izazove vezane za netoleranciju prema muslimanima/kama

¹⁰⁶ Za više informacija o program INFAHCT vidi: <<https://www.osce.org/odihr/INFAHCT>>.

¹⁰⁷ *Prikupljanje podataka o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje i mehanizmi monitoringa, op. cit.*, bilješka 97.

i prikupe podatke o sigurnosnim potrebama muslimanskih zajednica. Neprikupljanje ovih podataka može biti posmatrano kako umanjivanje samog problema ili negiranje njegovog postojanja.

Preporuka:

Podatke o antimuslimanskim krivičnim djelima počinjenim iz mržnje potrebno je prikupljati kako bi se obezbijedilo vlastima da tačnije ocijene sigurnosne potrebe muslimanskih zajednica i da adekvatnije raspoređuju resurse. Potrebno je razmatrati razne kanale putem kojih je moguće doći do ovih informacija i podataka i potrebno je uložiti svaki mogući napor da se evidentiraju svi mogući slučajevi kako bi se ponudila adekvatna ocjena stanja te razumijevanje problema.

Primjer dobre prakse:

Federalni biro za istrage SAD-a prikuplja i objavljuje statistike krivičnih djela počinjenih iz mržnje od 1992. FBI istraži stotine slučajeva svake godine i nastoji da detektuje i osujeti druge incidente putem policijske obuke, saradnje sa javnošću i partnerstvima sa raznim zajednicama. Tipično su njihove istrage krivičnih djela počinjenih iz mržnje bile ograničene na slučajeve u kojima su počinitelji bili motivirani pristrasnošću zbog žrtvine rase, boje kože, religije ili nacionalnog porijekla. (...) Usvajanjem Propisa o preveniranju krivičnih djela počinjenih iz mržnje “Matthew Shepard i James Byrd, Jr.,” iz 2009. godine, FBI je ovlašćen da istražuje krivična djela počinjena iz mržnje i kod pristrasnosti prema stvarnoj ili percipiranoj seksualnoj orijentaciji, rodnom identitetu, invaliditetu ili rodu.¹⁰⁸

U mnogim državama članicama OSCE-a organizacije građanskog društva razvile su značajnu ekspertizu u području prikupljanja podataka o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje. Dok zvanični podaci u nekim državama na primjer daju sliku o tome da anti-muslimanska krivična djela počinjena iz mržnje nisu neki problem, podaci iz građanskog sektora ukazuju na to da antimuslimanska krivična djela predstavljaju stvarnost na terenu te da su izuzetno opasan fenomen.¹⁰⁹

U nekim državama, vlasti saraduju sa muslimanskim zajednicama na razmjeni, provjeri i prikupljanju podataka o antimuslimanskim krivičnim djelima počinjenim iz mržnje – na osnovu jasne definicije toga šta čini neko krivično djelo počinjeno iz mržnje. Ako policijske snage i organizacije razmjenjuju podatke, podaci su obično anonimizirani kako bi se osigurala zaštita ličnih podataka.

108 SAD FBI web stranica, <<https://www.fbi.gov/investigate/civil-rights/hatecrimes>>.

109 Vidi, “Nova studija otkriva prisustvo neprijavlivanja incidenata počinjenih iz mržnje u Poljskoj”, 13. maj, 2019., OSCE/ODIHR, <<http://hatecrime.osce.org/infocus/new-study-reveals-scale-underreporting-hate-incidents-poland>>.

Razmjena vladinih i nevladinih podataka ne samo da čini podatke tačnijim i omogućava kreiranje potpunije slike, već se time također smanjuje problem neprijavlivanja i neevidentiranja. Razmjena podataka je još efikasnija ako se saradnja između vladinih i nevladinih aktera formalizira putem memoranduma ili protokola. Saradnja vladinih i nevladinih eksperata/ica može maksimizirati mogućnost upotrebe prikupljenih podataka jer je moguće ustanovljavati trendove i formulirati stateške politike. Razmjena podataka također poboljšava povjerenje koje zajednice imaju u vlasti.

Preporuka:

Vladine agencije mogu saradivati sa građanskim društvom, uključujući i muslimanske organizacije, na razmjeni, provjeri i prikupljanju podataka o antimuslimanskim krivičnim djelima počinjenim iz mržnje kako bi imali preciznije statističke podatke i izbjegli neprijavlivanje i neevidentiranje.

Rad sa muslimanskim organizacijama i zajednicama na prikupljanju podataka može doprinijeti:

- Smanjenju stope neprijavlivanja jer predstavnici muslimanske zajednice mogu ohrabrivati ljude u zajednici da koriste dostupne mehanizme prijave policiji poput prijave incidenta online, putem telefona ili putem treće strane. Također mogu djelovati kao posrednici između žrtava i, agencija i vlasti kako bi se bolje razumio kontekst u kome se dešavaju krivična djela počinjena iz mržnje te utjecaj koji ona imaju na muslimanske zajednice. Direktno upoznavanje iz prve ruke sa različitim incidentima koje muslimanske zajednice evidentiraju može povećati razumijevanje vlasti o prisutnosti antimuslimanskih napada i doprinijeti poboljšanju odgovora vlasti na ovaj problem; i
- Kada zajednice anonimiziraju podatke prije nego ih podijele sa vladinim agencijama njih je i dalje moguće koristiti da se izgradi potpunija slika o ovom fenomenu i da se provode preventivne mjere kako bi se suzbila antimuslimanska krivična djela počinjena iz mržnje.

5. IZGRADNJA POVJERENJA IZMEĐU VLASTI I MUSLIMANSKIH ZAJEDNICA

Neki od koraka koji su naglašeni u prethodnim dijelovima — prepoznavanje problema antimuslimanskih predrasuda, procjenjivanje sigurnosnih rizika u saradnji sa muslimanskim zajednicama, podizanje svijesti javnosti — također su sami po sebi važni za izgradnju povjerenja između muslimanskih zajednica i vlasti. Istovremeno mnogi drugi koraci mogu doprinijeti izgradnji povjerenja. Uspotavljanje kanala za konsultacije i saradnju može biti posebno značajno. Formalna institucionalizacija takve saradnje, npr. putem memoranduma o razumijevanju, može biti jedan efikasan način izgradnje povjerenja.

Otvorenost i transparentnost uz obezbjeđivanje ključnih informacija gdje je to potrebno predstavlja važan element u izgradnji povjerenja između vlasti i muslimanskih zajednica. Vlasti imaju priliku da podijele više informacije o počiniteljima/icama i organiziranim grupama nego je to prethodno bio slučaj, i da priznaju prethodne greške i prepreke koje su postojale i postoje za saradnju.

Preporuka:

Izgradnja povjerenja putem uspostave formalnih kanala saradnje između muslimanskih zajednica i vlasti. Otvorenost i transparentnost, saradnja sa muslimanskim zajednicama u širem smislu, osiguranje učešća i žena i muškaraca, a ne samo ograničenog broja ključnih kontakata, lidera/ki ili prijatelja/ica. Saradnja sa širom zajednicom je ključna kako bi se osigurala izgradnja povjerenja sa cijelom zajednicom, ne samo sa manjim brojem odabranih ljudi.

Primjer dobre prakse:

U Berlinu, kontakti između policije i džamijskih udruženja se dešavaju putem uspostavljanja sporazuma o saradnji. Lokalna policija u distriktu Neukölln, zajedno sa lokalnim džamijskim udruženjem je započela program pod nazivom “TiK” (Transfer interkulturalnih kompetencija). Cilj programa je da poveže džamije i policijske službenike i službenice iz različitih distrikta. TiK je doprinio u izradi državnih smjernica za policiju o tome kako komunicirati sa lokalnim kontaktima, džamijama i muslimanima/kama.¹¹⁰

Jedan od najvažnijih koraka koji vlasti mogu uraditi kako bi gradile povjerenje jesu posjete muslimanskim institucijama i redovan kontakt sa predstavnicima/cama i ekspertima/cama iz muslimanskih zajednica. Takav kontakt omogućit će zvaničnicima/cama da saznaju više o izazovima vezanim za antimuslimanska krivična djela te da potvrde da su njihove strateške politike i usluge relevantne za zajednicu. Redovni kontakti grade povjerenje u spremnost vlasti da adresira najveće probleme koje zajednice imaju. Posjeta muslimanskoj zajednici nakon nasilnog antimuslimanskog napada ili nakon sknavljenja nekih islamskih objekata može biti važan znak solidarnosti, ali to ne smije biti prvi put da političar/ka ili vladin zvaničnik/ica sa državnog ili lokalnog nivoa kontaktira sa muslimanskom zajednicom.

Konsultacije, saradnja i koordinacija su izuzetno važne kada je riječ o policijskim agencijama i na državnom i na lokalnom nivou. Policijski službenici/ice, od visoko pozicioniranih lidera/ki do policajaca/ki na prvim linijama – imaju ključnu ulogu u uspostavljanju trajnih odnosa i saradnje sa muslimanskim zajednicama, uključujući njihovo liderstvo

110 *Muslimani u Evropi: Izvještaj o 11 EU gradova*, (New York, London, Budimpešta: Institut Otvoreno društvo, 2010), <https://www.opensocietyfoundations.org/sites/default/files/a-muslims-europe-20110214_o.pdf>.

i osobe zadužene za sigurnost u zajednici. Uspostavljanje tih kanala komunikacije ne samo da gradi povjerenje već može također osigurati da strategije i svakodnevno djelovanje budu efikasniji i više usklađeni sa potrebama žrtava, naročito na lokalnom nivou. Učestalost takve komunikacije je ključna u izgradnji povjerenja; sporadični kontakti neće biti dovoljni. Uzimanje svakog manjeg incidenta za ozbiljno i saradnja sa zajednicom na svakodnevnom nivou kako bi se osiguralo da će antimuslimanska krivična djela počinjena iz mržnje biti adekvatno tretirana može pomoći uspostavljanju efikasnih procedura i produbiti konekcije. Još nekoliko drugih mjera se može sprovesti kako bi se gradilo povjerenje između vladinih tijela i muslimanskih zajednica:

- Policijske agencije i agencije koje rade u polju krivičnog pravosuđa mogu imenovati oficire/ke za vezu da djeluju kao posebne tačke za kontakt sa zajednicom i mogu djelovati nakon prijave u vezi sa antimuslimanskih krivičnim djelom počinjenim iz mržnje. Takva osoba bi mogla imati cilj izgradnje povjerenja inkorporiran u svoj opis posla i biti odgovorna za osmišljavanje posebnih strategija sa tom svrhom;
- Načelnici/ce i policijski predstavnici/ce mogu posjetiti lokalnu džamiju ili islamski kulturni centar kako bi se upoznali sa članovima/cama i predstavnicima/cama zajednice, te ključnim islamskim lokalitetima;

Preporuka:

Policijski predstavnici/ce i političari/ke mogu graditi povjerenje posjetom lokalnim muslimanskim institucijama i sastajati sa članovima i članicama zajednice kako bi razgovarali o važnim temama. Organizacije koje saraduju sa muslimanskim zajednicama bi također trebalo posjećivati kako bi se proširio kontakt sa svim dijelovima zajednice.

Primjer dobre prakse:

Policijska i u Amsterdamu i u Rotterdamu, u Nizozemskoj je bila aktivna u smjeru smanjenja tenzija u sedmici prije objave filma Geerta Wildersa "Fitna." U Amsterdamu, policija je organizirala sastanke prije objave filma kao bi osigurala da muslimanske zajednice razumiju svoja prava, uključujući i pravo na pritužbu.¹¹¹

- Policijske agencije i agencije koje rade u polju krivičnog pravosuđa mogu pozvati muslimanske zajednice da prirede radionicu za policijsko osoblje;

111 *Ibid.*

Preporuka:

Policijske agencije i agencije koje rade u polju krivičnog pravosuđa mogu učestvovati u radionicama pripreme muslimanske zajednice sa fokusom na posebne sigurnosne potrebe zajednice te povećanje znanja i razumijevanja o raznolikosti i kulturi te zajednice.

Primjer dobre prakse:

Grupa islamskih mreža (ING) sa sjedištem u San Joseu, u Kaliforniji u SAD drži specijalističke seminare za policijsko osoblje, načelnike i šerife, te drugo komandno osoblje i više administracijsko osoblje. Te sesije imaju za cilj povećanje svijesti i poboljšanje vještina kulturalne kompetencije te izgradnju pozitivnih odnosa između policije i zajednica američkih muslimana/ki.¹¹²

- Policijske agencije i agencije koje rade u polju krivičnog pravosuđa mogu organizirati obuke i druge događaje na kojima će se policijsko osoblje upoznati sa zajednicama, njenom historijom i vjerskim tradicijama, kao i sa izazovima sa kojima se suočavaju u smislu antimuslimanske netolerancije;
- Vladina tijela, na primjer ministarstva unutarnjih poslova i pravde mogu tražiti nezavisni savjet i konsultacije sa muslimanskom zajednicom o vladinom odgovoru na krivična djela počinjena iz mržnje, uključujući u odnosu na državne planove i programe u oblasti krivičnih djela počinjenih iz mržnje; i
- Vlasti mogu organizirati rad jednog posebnog tima za krivična djela počinjena iz mržnje koji će uključivati predstavnike/ce građanskog društva, akademsko osoblje, policijske oficire/ke za vezu i tužioce/teljice koji će se redovno sastajati i diskutirati o incidentima počinjenim iz mržnje, u raznim zajednicama. Takav tim može uspostaviti i na lokalnom nivou.

6. PROCJENJIVANJE SIGURNOSNIH RIZIKA I PREVENIRANJE NAPADA

Muslimanske zajednice bi trebale razmotriti uspostavljanje sigurnosnih savjetodavnih grupa i/ili sastavljanje sigurnosnih planova za vlastitu zajednicu koji bi omogućili sistemsko procjenjivanje situacije. To bi se moglo raditi u okviru saradnje sa svim akterima jer to može biti najefikasniji pristup kojim se vrši procjena sigurnosnih rizika pred kojima se zajednica nalazi te preveniraju napadi. Uspostavljanje otvorenih i stabilnih kanala komunikacije ne samo da osigurava efikasnu razmjenu informacija o potencijalnim prijetnjama, već također pogoduje razvoju dugoročnih strategija.

112 ING web stranica, Program o kulturalnoj pismenosti i uzajamnom poštovanju, Pregled seminara za policijske snage, <<https://ing.org/law-enforcement-overview/>>.

Takvi kanali za komunikaciju su također od ključnog značaja tokom kriznih situacija. Putem njih je moguće prepoznati i procijeniti nivo straha i tenzije prisutne u zajednici. A te procjene mogu poslužiti kao zamajac za dalje djelovanje na političkom ili praktičnom nivou - npr. pojačanje policijskog prisustva na ključnim lokacijama u gradovima i regijama, ili obezbjeđivanje drugih mjera podrške muslimanskim zajednicama koje su već prethodno bile žrtve incidenata i krivičnih djela počinjenih iz mržnje nakon terorističkih napada.

Dobro uspostavljeni kanali komunikacije mogu biti od ključnog značaja pri odgovoru na neke krizne situacije. Transparentnost pri razmjeni informacija može pomoći u izgradnji povjerenja među zvaničnicima/cama i članovima/cama pogođenih zajednica. Informacije iz zajednice mogu pomoći državnim sigurnosnim službama da izoštre mogućnost procjene rizika i usmjere se na segmente od posebnog značaja. Istovremeno, informacije koje nude policija i obavještajne službe mogu biti od koristi zajednici u smislu poduzimanja odgovarajućih preventivnih koraka.

Preporuka:

Vlasti trebaju razmotriti uspostavljanje stalnog i kooperativnog procesa koji uključuje muslimanske zajednice a u svrhu procjene sigurnosnih potreba i formulirati načine na koje je moguće prevenirati incidente i napade počinjene iz mržnje, ali i smanjiti strah i nesigurnost koji se mogu javiti nakon krivičnih djela sa velikim javnim efektom, poput terorističkih napada.

Vlasti i policija bi trebali raditi sa muslimanskim zajednicama na uspostavljanju savjetodavnih grupa koje je moguće koristiti kada se desi napad ili kada je policiji potrebna podrška tokom neke operacije, događaja ili prijetnje po zajednicu. Savjetodavne grupe mogu podržati vlasti i policiju tako što će obezbijediti informacije iz zajednice u stvarnom vremenu i mogu biti ti koji će prenijeti poruke do zajednice.

Primjer dobre prakse:

U Slovačkoj je Nacionalna agencija za krivična djela (NAKA) organizirala neformalni sastanak sa predstavnikom Islamske fondacije u Slovačkoj gdje je izrazila interes za antimuslimanska krivična djela počinjena iz mržnje. Dala je predstavniku direktni telefonski kontakt sa službenikom zaduženim za tu zajednicu kako bi mu se mogli javiti u slučaju da se napad desi. Nažalost, nikakva dublja saradnja nije uspostavljena.¹¹³

113 Odgovor na ODIHR-ov upit o sigurnosnim potrebama muslimanskih zajednica i primjerima dobre prakse, zaprimljen 20. septembra, od Islamske fondacije u Slovačkoj.

Uspostavljanje formalnih ili neformalnih platformi kroz koje predstavnici/ce muslimanskih zajednica mogu redovno artikulirati svoje sigurnosne potrebe i brige može i povećati osjećaj zaštićenosti u samoj zajednici te biti od pomoći organima sigurnosti. To također može biti jedan od koraka ka ispunjenju vladinih obaveza u smislu zaštite ljudskih prava pojedinaca/ki i zajednica. Sarađujući, predstavnici vlasti i predstavnici muslimanske zajednice mogu bolje procijeniti sigurnosne potrebe zajednice i njenih institucija, poput škola, džamija, itd. i poduzeti potrebne korake kako bi obezbijedili adekvatnu zaštitu potencijalnim metama.

Vlasti mogu poduzeti različite korake kako bi osigurale da u vezi sa sigurnosnim pitanjima postoji protok informacija i komunikacija sa muslimanskim zajednicama:

- koristiti dostupne podatke o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje da identificiraju kriminalne obrasce i ključne učestale prostore napada, i u stvarnom životu i online;
- savjetovati muslimanske zajednice o tome kako da prate tenzije sa ciljem preveniranja antimuslimanskog nasilja — općenito, a dobra je praksa i da političari/ke i/ili državni službenici/ce pozovu ključne lidere/ke iz vjerskih zajednica, poput muslimanskih zajednica, kada se dešavaju neki veći krizni događaji na državnom nivou;
- uspostaviti poziciju oficira/ke za vezu sa zajednicama u svim relevantnim policijskim odjelima;
- informisati muslimanske zajednice kadgod se identificira neka specifična prijetnja i kada dolazi do promjene nivoa ozbiljnosti prijetnje; npr. izradom sedmičnog informatora o potencijalnim tenzijama a koji se šalje ili dijeli pouzdanim partnerima ili obezbjeđivanjem profila o nivou rizika koji sadrži različite boje za različite situacije;
- angažirati se na uspostavljanju i održavanju dijaloga sa muslimanskim zajednicama i organizacijama kako bi se osiguralo da sigurnosne mjere imaju smisla toj zajednici, te da su formulirane na osnovu njihovih uvida;
- voditi i ažurirati, po potrebi, analizu prijetnji i rizika po objekte muslimanskih zajednica, koja će se koristiti za policijsko djelovanje i postupanje;
- podržati osmišljavanje sigurnosnog plana za muslimansku zajednicu, izgradnju ekspertize, specijalista i sistema. Odgovornosti u okviru takvog sigurnosnog sistema za zajednicu uključuju: mapiranje i procjenu prijetnji i rizika, osmišljavanje sigurnosnog plan, planiranje vanrednih situacija (odgovor na incidente), planiranje upravljanja kriznim situacijama, povezivanje i koordinacija sa vanjskim partnerima, uključujući policiju. Najmanje što je neophodno jeste imenovanje osobe zadužene za sigurnost u zajednici; i
- uspostaviti savjetodavne grupe pri muslimanskim zajednicama koje mogu savjetovati policiju tokom neke stvarne operacije ili problema koji utječe na samu zajednicu.

Policijske agencije, i na centralnom i na lokalnim nivoima trebaju saradivati sa muslimanskim zajednicama i njihovim osobljem zaduženim za sigurnost, i gdje je to potrebno preporučivati, procjenjivati i pomagati primjenu preventivnih sigurnosnih mjera adekvatnih za procijenjeni nivo prijetnje, poput osiguravanja da:

- se objekti koji pripadaju zajednici (poput džamija, islamskih škola, ili kancelarijskih prostora) pretraže prije upotrebe; to uključuje unutra, te širi perimetar u okviru i oko džamije i islamskih institucija, objekata i zgrada;
- islamske vjerske škole i islamske institucije imaju vanjsko i vidljivo obezbjeđenje kad su u upotrebi;
- osoblje zaduženo za sigurnost u zajednici i policija budu na oprezu i prate prisustvo sumnjivih pojedinaca, predmeta i aktivnosti u blizini objekata koji pripadaju zajednici;
- pristup parkingu bude pod kontrolom i da je dostupan samo poznatim vozilima, a da je svaki parking zaključan kada nije u upotrebi;
- sva ulazna vrata budu zatvorena i da je svaki neovlašten pristup zabranjen, a da istovremeno postoji osiguran jednostavan put za evakuaciju u slučaju hitnog izlaska;
- unutarnja vrata su zatvorena i osigurana kada se ne koriste, a da istovremeno postoji osiguran jednostavan put za evakuaciju u slučaju hitnog izlaska;
- osoblju i posjetiocima se preporučuje da se ne zadržavaju u grupama ispred objekata;
- procedure zaključavanja uključuju i to da su svi prozori i vrata potpuno zaključani;
- sigurnosna oprema — alarmi, vanjsko osvjetljenje, i kamere (CCTV) — prolaze redovnu provjeru, da se leće na kamerama čiste i da video oprema adekvatno snima;
- rad kamera se prati kada je objekat u upotrebi;
- pošta i druga dostava se pažljivo pregleda prije otvaranja, uključujući i rendgensku kontrolu i druge naprave za detekciju metala; i
- pruža se podrška tokom vjerskih događaja ili tokom vremena povećane aktivnosti.

Takve aktivnosti bi trebale postati rutina u okviru dnevnog i sedmičnog života osoblja u džamijama i islamskim institucijama. Potrebno je ispravno balansirati odnos između obezbjeđenja sigurnosti onih koji dolaze u ove objekte na molitvu i osiguranja njihovog kvalitetnog vjerskog života, te stalne otvorenosti i dobrodošlice za sve ostale. 2015. godine, u Sjedinjenim Američkim Državama urađeno je istraživanje koje je obuhvatilo vjerske grupe diljem cijele zemlje i njihova iskustva u odnosu na krivična djela. To

istraživanje je ustanovilo da sinagoge i džamije mnogo više od ostalih imaju sigurnosne kamere, ograničena mjesta za ulaz, zaštitare i druge sigurnosne mjere. Istraživanje je također vjerno pokazalo da uprave ovih mjesta za molitvu smatraju da su ovakve sigurnosne mjere potencijalna prijetnja njihovoj misiji stvaranja svetog prostora koji će biti dostupan njihovoj zajednici.¹¹⁴

Osnovne sigurnosne procedure osiguravaju sigurnost i blagostanje svih koji ih koriste i koji ulaze u džamije i islamske institucije, ali zatvorene i prezaštićene institucije nisu korisno niti dobro rješenje.

Jedan primjer općeg okvira unutar koje se može promišljati o sigurnosti institucija prilagođenog prema resursnom priručniku “Najbolje prakse za sigurnost džamija i zajednice” Vijeća za američko-islamske odnose:

Budite upućeni: Jedan od načina da povećate upućenost u vezi sa sigurnošću vaše džamije jeste da osmislite, kao dio vašeg sigurnosnog plana, program za podizanje svijesti o sigurnosti koji će pohađati ili proći svi ljudi koji dolaze u džamiju kako bi mogli pomoći nadležnima i prijaviti sumnjive ili neobične aktivnosti, ljude ili predmete koje uoče oko džamije ili drugog objekta.

Procijenite svoju ranjivost: Upućenost u problem se konkretizuje putem sigurnosnog plana za objekat – čak i ako je riječ o malom objektu i taj plan se nalazi na samo jednoj ili dvije stranice (npr., ko zaključava navečer, ko pali alarm). Važno je da nadležni provedu procjenu ranjivosti na rizik prije nego što započnu sa izradom sigurnosnog plana i programa

Radite na prevenciji: Kako bi se borili protiv krivičnih djela napada na džamije, najvažnije je uraditi sve da se oni ne dogode. Stoga, preveniranje i odvracanje putem političkih, kulturnih i društvenih metoda je jednako važno kao i sigurnosne metode.

Odgovorite i suzbijte: Procijenite svoj trenutni sigurnosni plan: Da li vaš centar ili objekat ikako ima plan? Većina objekata nemaju neki zapisan plan. Ako imate, ko sve zna za njega? Idealno bi bilo da je sigurnosni plan za džamiju ili neku drugu instituciju napisan, da definira osnovne procedure koje su razumne i sprovodive. Ozbiljno se preporučuje da se odredi jedna osoba koja, sve u svemu, nosi glavnu lidersku odgovornost za sigurnost.

¹¹⁴ Christopher P. Scheitle, “Vjerske kongregacije: Iskustvo straha, i pripreme za krivično djelo: Rezultati istraživanja u državi”, Pregled religijskih istraživanja, mart, 2018, Tom 60, Broj 1, str. 95–113, <<https://doi.org/10.1007/s13644-017-0316-3>>.

Planirajte oporavak: Nada da neće biti potrebe za bilo kakvim oporavkom nakon krizne situacije je naravno prisutna prije svega drugog. Ipak, faktori koje osmislite i pripremite za rad na oporavku zajednice mogu biti od koristi u mnogim situacijama, od sitnih incidenata do velikih kriza.¹¹⁵

7. PRUŽANJE PODRŠKE MUSLIMANSKIM ZAJEDNICAMA I ISLAMSKIM OBJEKTIMA, UKLJUČUJUĆI I TOKOM POSEBNIH DOGAĐAJA

Države članice mogu poduzeti nekoliko praktičnih koraka kako bi zaštitile džamije, islamske kulturne centre, islamske škole i druge lokacije koje su pod potencijalnim rizikom antimuslimanskih napada:

- Policijska zaštita se treba obezbijediti lokacijama koje bi mogle biti meta antimuslimanskih napada, uključujući džamije i islamske škole ali i obrte i firme u vlasništvu muslimana/ki, poput halal supermarketa ili restorana;
- Dostupni podaci o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje bi se trebali koristiti da se ustanove ključni lokaliteti na kojima se ponavljaju antimuslimanski incidenti. To može uključivati posebna područja ili ulice, ali također posebne vrste javnih prostora, poput sistema javnog prijevoza ili prodajne centre. Takva područja bi trebala predstavljati prioritet za policijske patrole ili druge preventivne aktivnosti, poput kampanja i postavljanja postera ili plakata, ili specijalne obuke za osoblje;
- Porast u broju prijavljenih krivičnih djela počinjenih iz mržnje se može desiti nakon nekih specifičnih događaja, poput terorističkih napada ili agresivnih nacionalističkih skupova. Uz prisustvo na lokacijama gdje je navjerovatnije da će se antimuslimanski incidenti desiti, također je važno povećati nivo sigurnosti i policijskog prisustva tokom vremena kada se smatra da je mogućnost antimuslimanskih napada veća, na primjer nakon terorističkih napada ili tokom prominentnih političkih ili medijskih događaja u vezi sa nekim javnim debatama gdje se javlja antimuslimanska retorika. Posebnu pažnju treba posvetiti tokom takvih događaja i policija bi trebala dobiti naređenje da redovno patrolira na takvim lokacijama;
- Također može biti od koristi da se obezbijede finansijski resursi koji mogu pomoći u rješavanju nekih od sigurnosnih potreba muslimanskih zajednica, na primjer, za angažman zaštitara ili instaliranje sigurnosne opreme u džamijama;
- Dodatna zaštita i druge adekvatne sigurnosne i bezbjednosne mjere (npr. upravljanje saobraćajem i velikim grupama ljudi) mogu se obezbijediti u nekim ključnim vremenima, poput islamskih praznika. Na primjer, članovi/ce muslimanske zajednice

115 Prilagođeno od "Najbolje prakse za sigurnost džamija i zajednice", <https://cairwa.org/images/main/CommunitySafetyManual/CAIR_Mosque_Safety_Guide.pdf>.

su možda pod većim rizikom tokom mjeseca ramazana zbog povećane posjećenosti džamija, zbog molitivi, od koji su neke predvečer; i

- Izrada sigurnosne procjene kako bi se pomoglo institucijama da se bolje zaštite može pomoći ne samo u preveniranju napada već također i osigurati da se dokazi sačuvaju i da budu dostupni ukoliko se napad desi.

Preporuka:

Vlasti bi trebale razmotriti da aktiviraju povećane sigurnosne i bezbjednosne mjere u svrhu zaštite islamskih institucija u ključnim trenucima kada su zajednice više izložene riziku, poput islamskih praznika, i nakon nekih visokoprofiliranih događaja, bilo u državi ili u inostranstvu.

Primjer dobre prakse:

Naoružana policija je raspoređena da štiti džamije u Škotskoj a nakon povećanog sigurnosnog rizika od napada zbog terorističkog napada na vjernike u Londonu. Jedan muškarac uhapšen je pod sumnjom za ubistvo i pokušaj ubistva nakon što je kombijem nasrnuo na pješake u blizini džamije u Finsbury Parku, rano ujutro jednog ponedjeljka. Policija u Škotskoj je objavila da će obezbijediti pojačano policijsko prisustvo za sve 84 džamije kako bi umirili lokalne zajednice.¹¹⁶

8. SARADNJA SA MUSLIMANSKIM ZAJEDNICAMA NA USPOSTAVLJANJU SISTEMA ZA UPRAVLJANJE KRIZNIM SITUACIJAMA

Muslimanske zajednice u regiji OSCE-a uglavnom nemaju osobu imenovanu za rad na sigurnosnim pitanjima, niti neki uspostavljen protokol za sigurnosnu strategiju i/ili plan za upravljanje kriznim situacijama. Uspostavljanje takvih sigurnosnih struktura treba ohrabrivati i podržavati. Osobe zadužene za sigurnost mogu biti volonteri/ke, plaćeni/e profesionalci/ke ili neko od predstavnika/ca zajednice može preuzeti odgovornost za pitanja sigurnosti. Njihove odgovornosti zavisit će od dostupnih resursa, ali trebale bi uključivati makar procjenu nivoa prijetnje i rizika te planiranje potrebno za obezbjeđenje sigurnosti, kao i koordiniranje i uvezivanje sa vlastima.

Specijalizirane strukture u muslimanskim zajednicama bi mogle na sebe preuzeti također aktivnosti u pogledu podizanja svijesti među njihovim članovima/cama o sigurnosnim pitanjima, uključujući putem edukacija, publikacija i pokaznih obuka o tome kako reagirati u slučaju napada. Takve mjere ne trebaju da dupliciraju rad koji već rade vlasti, niti trebaju umanjivati ili preuzimati odgovornost koju imaju vlasti, niti ih se treba

¹¹⁶ "Policija u Škotskoj pojačala sigurnost u džamijama, nakon terorističkog napada", The Scotsman, 19. juni, 2017, <<https://www.scotsman.com/news/police-scotland-steps-up-security-at-mosques-after-terror-attack-1-4480308>>.

posmatrati kao znak nepovjerenja. Radije, takve mjere trebaju da budu komplementarne sa naporima koje poduzimaju vlasti, i uključuju blisku saradnju između svih partnera.

Kako bi se adresirale sigurnosne potrebe i uradila adekvatna priprema za krizne scenarije, muslimanskim zajednicama trebaju snažni partneri, posebno na lokalnom nivou. Mjere koje provode zajednice i mjere koje provode vlasti morale bi biti komplementarne, a ne usmjerene jedne protiv drugih, ili usmjerene u suprotnim smjerovima. Također, muslimanske zajednice bi trebale saradivati sa drugim zajednicama koje se suočavaju sa sličnim izazovima i koje su možda već uspostavile mehanizme odgovora na ovakve situacije, na primjer neke jevrejske zajednice.

Vladine agencije bi trebale podržavati muslimanske zajednice u uspostavljanju strategija i mehanizama odgovora na napade, razvijanju planova za hitno djelovanje i sistema za upravljanje kriznim situacijama:

- Vladine agencije mogu obezbijediti podršku muslimanskim zajednicama pri planiranju za djelovanje u sigurnosno izazovnim i urgentnim situacijama tako što će uraditi procjenu stanja i sigurnosti i pomoći pri osmišljavanju ili komentiranju postojećih sigurnosnih planova koje zajednica ima;
- Predstavnici/ce vlasti mogu aktivno učestvovati u radionicama kojima se podiže svijest o ovim problemima u muslimanskoj zajednici te njihov kapacitet da odgovore na napade;
- Vladine agencije mogu razmjenjivati iskustva i uvide u odnosu na procedure i rutine; i
- Vladine agencije mogu organizirati zajedničke vježbe za osobe zadužene za sigurnost u muslimanskim zajednicama i one osobe koje su obično prve na mjestu napada, da bi se osigurao najbolji mogući odgovor na različite hitne scenarije.

Kratki savjeti za sigurnost i bezbjednost džamija, islamskih objekata i škola¹¹⁷

9. UMIRIVANJE ZAJEDNICE U SLUČAJU NAPADA

Vladini zvaničnici/ce i organizacije građanskog društva trebaju prepoznati i osuditi svaki antimuslimanski napad, bez obzira na njegovu prirodu ili težinu. Čak i napadi ili prekšaji koji naizgled ne djeluju toliko ozbiljni, mogu veoma brzo eskalirati u nešto ozbiljnije ako ih se ignorira. Iznošenje antimuslimanske mržnje u javnom diskursu također može stvoriti anksioznost u muslimanskim zajednicama ukoliko ista ne bude adekvatno prozvana, osuđena ili adresirana.

Efekat antimuslimanskog napada je dodatno gori ukoliko je odgovor od strane vlasti neadekvatan. Suprotno tome, izjave javnih zvaničnika/ca mogu imati snažan efekat na povjerenje koje zajednica ima prema njima. Kako bi se osiguralo da je u dugoročnom smislu odgovor adekvatan, vladini zvaničnici/ce bi morali/le taj odgovor koordinirati uz konsultacije sa liderima/kama zajednica.

Da bi se muslimanska zajednica umirila nakon napada, vladini zvaničnici/ce i politički predstavnici/ce mogu:

117 Reproducirano uz dozvolu organizacije "Faith Associates", <<http://www.faithassociates.co.uk/2013/06/28/mosque-security-safety-tips/>>.

- Osuditi antimuslimanski napad putem izjave u konvencionalnim medijima ili na društvenim medijima;
- Učestvovati na komemorativnom skupu ili žalovanju zajedno sa muslimanskom zajednicom;
- Naložiti povećanu policijsku zaštitu i slanje patrola kako bi se poslala poruka da je zajednica pod zaštitom;
- Konsultovati se sa muslimanskim zajednicama, što uključuje i članove/ice zajednice, i jednako prisustvo i žena i mladih, o tome kakve inicijative bi se mogle provoditi u svrhu preveniranja budućih napada; i
- Osuditi napade kako bi se pokazalo razumijevanje i iskazala podrška liderima/kama zajednice, što naročito trebaju činiti više pozicionirani lideri/ke u vlasti i/ili policijski službenici/ce.

Građansko društvo također igra ulogu u smanjenju efekta koji veliki incidenti imaju na zajednicu, a to uključuje saradnju sa parlamentarcima/kama i vladinim zvaničnicima/cama. U nekoliko zemalja kao efikasne strategije u tom smislu pokazale su se sljedeće: javno i otvoreno iskazivati solidarnost sa muslimanskim zajednicama, priznavati efekat koji antimuslimanski napadi imaju na muslimanske zajednice i slati poruku o tome da je adekvatna politika ona koja neće na bilo koji način tolerisati nikakve manifestacije antimuslimanskih predrasuda.

Preporuka:

Sektor građanskog društva može igrati značajnu ulogu u umirivanju muslimanske zajednice nakon napada, uključujući kroz saradnju sa parlamentarcima/kama i vladinim zvaničnicima/cama te drugim zajednicama, javnim iskazivanjem solidarnosti i slanjem poruke o tome da je adekvatna politika ona koja neće na bilo koji način tolerisati nikakve manifestacije antimuslimanskih predrasuda.

Primjer dobre prakse:

Godine 2011., prije džuma namaza u Bugarskoj, otprilike nekih 150 pristalica jedne političke stranke organizirali su proteste protiv lokalne džamije. Izvikivali su uvredljive slogane vjernicima i bacali jaja, kamenje i druge predmete. Neki od njih pokušali su da preskoče ogradu džamije i da ostave svoje zvučnike u džamijskom dvorištu. To je dovelo do tuče između protestanata i vjernika. Pet vjernika je ozbiljno povrijeđeno, a jedan od njih pretrpio je ozbiljan udarac u glavu. Lider stranke je od ranije poznat kao neko ko raspiruje vjersku i etničku mržnju. Neki od vodećih medija snimili su cijeli događaj. Mnoge institucije, predstavnici/ce građanskog društva i nevladine

organizacije, vjerske zajednice i denominacije osudili su napad. Na Facebooku je organizirana kampanja pod nazivom “Cvijet za oslobođenje Bugarske” koja je dobila hiljade pratilaca. Dan nakon ovog krvavog napada, građani su počeli ostavljati cvijeće ispred džamije kao znak solidarnosti i podrške. Glavni muftija je zvanično izrazio svoju zahvalnost svim građanima Bugarske koji su podržali ovu inicijativu i iskazali empatiju.¹¹⁸

Šira javnost također može pomoći u smirivanju muslimanske zajednice nakon napada tako što će prepoznati da je priroda tog napada bila antimuslimanska i poslati jak signal kojim se podržava vjerska i kulturna raznolikost. Pojedinačne osobe mogu javno iskazati svoju posvećenost ka stvaranju društva u kome se muslimani osjećaju sigurno da javno iskazuju svoju vjeru i identitet.

10. OBEZBJEĐENJE PODRŠKE ZA ŽRTVE NAKON ANTIMUSLIMANSKOG NAPADA

Minimalni standardi Evropske Unije u odnosu na prava, podršku i zaštitu žrtava krivičnog djela

“Žrtve krivičnog djela trebaju biti prepoznate i tretirane sa poštovanjem, osjetljivošću i profesionalizmom bez diskriminacije bilo koje vrste zasnovane na bilo kom od osnova poput rase, boje, etničkog ili socijalnog porijekla, genetskih karakteristika, jezika, religije ili uvjerenja, političkog ili bilo kog drugog mišljenja, pripadnosti nekoj nacionalnoj manjini, vlasništva ili imovine, rođenja, invaliditeta, dobi, roda, rodnog izražavanja, rodnog identiteta, seksualne orijentacije, boravišnog statusa ili zdravlja. U svim kontaktima sa nadležnim vlastima koje djeluju u okviru konteksta krivičnog postupka, i bilo koje službe koja dolazi u kontakt sa žrtvama, poput službe za podršku žrtvama ili službe za restorativnu pravdu, lična situacije i trenutne urgentne potrebe kao i dob, rod, mogući invaliditet i zrelost žrtava krivičnog djela moraju se uzeti u obzir uz puno poštovanje njihovog fizičkog, mentalnog i moralnog integriteta. Žrtve krivičnih djela trebaju biti zaštićene od sekundarne i ponovljene viktimizacije, zastraživanja i osvete, trebaju dobiti odgovarajuću podršku koja će im pomoći da se oporave i treba im se obezbijediti adekvatan pristup pravdi”¹¹⁹

Da bi osnažila sprovedbu ove Direktive, Evropska Komisija je 2017. godine izdala i Uputstvo za bolje razumijevanje Direktive.¹²⁰

118 Odgovor na ODIHR-ov upit o sigurnosnim potrebama muslimanskih zajednica i primjerima dobre prakse, zaprimljen 9. oktobra, 2019. iz Ureda Glavnog muftije muslimanske zajednice.

119 Direktiva 2012/29/eu Evropskog parlamenta i Vijeća, <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32012L0029&from=EN>>.

120 Zaključni dokumenti sa Zvanične grupe visokog nivoa Evropske komisije o borbi protiv rasizma, ksenofobije i drugih oblika netolerancije “Osiguravanje pravde, zaštite i podrške za žrtve krivičnih djela počinjenih iz mržnje i govora mržnje: “10 ključnih, vodećih principa”, <http://ec.europa.eu/newsroom/just/document.cfm?doc_id=48874>. Informacije o specifičnim resursima dostupnim za žrtve krivičnih djela počinjenih iz mržnje

Vladine agencije mogu obezbijediti važnu pomoć muslimanskim zajednicama kako bi umanjili štetu i bol nastalu traumatičnim događajem te pomoći zajednicama da se vrate svojim svakodnevnim životima, nakon što se napad desio.

Kako bi poboljšali svoju podršku žrtvama antimuslimanskih napada, vlade mogu:

- Saradivati sa državnim institucijama za ljudska prava, akademskom zajednicom, nevladinim organizacijama i međunarodnim organizacijama kako bi se sprovela istraživanja koja će utvrditi koje su to potrebe žrtava antimuslimanskih napada;
- Se konsultirati sa muslimanskim zajednicama i relevantnim organizacijama za pružanje podrške žrtvama kako bi zajedno razvili efikasne strategije podrške žrtvama;
- Osigurati da su policijske agencije obučene za to da razumiju strukturu muslimanskih zajednica i odgovornosti članova/ica;
- Usvojiti jedan izbalansiran pristup koji primjenjuju nakon svakog incidenta, a na osnovu individualizirane procjene potreba svake žrtve (nekada je možda dovoljno ponuditi samo psihološku pomoć i policijska podrška nije ni potrebna);
- Osigurati da su one osobe koje pružaju podršku žrtvama obučene o specifičnim karakteristikama muslimanske zajednice;
- Poštovati vjersku praksu žrtava i njihove potrebe, ali prije svega poštovati njihovo dostojanstvo. Razumijevati i poštovati muslimanske vjerske i kulturne prakse, praznike i tradicije može biti dosta važno pri intervjuiranju žrtava ili svjedoka, prikupljanju dokaza i provođenju nekih drugih policijskih dužnosti;
- Održavati čest kontakt i pružati podršku tokom istrage kako bi umirili zajednicu i poduzimali korake kao uspostavljanju jasnih pravila o saradnji sa žrtvom; i
- Ponuditi podršku široj muslimanskoj zajednici na koju je napad možda ostavio efekat i potruditi se da se zajednica umiri i da ima na raspolaganju mehanizme podrške.

moguće je pronaći ovdje: <https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/combating-discrimination/racism-and-xenophobia/combating-hate-speech-and-hate-crime_en#additional-resources>.

Aneksi

Aneks 1: Studije slučaja

Sljedeće studije slučaja se mogu koristiti u kontekstu aktivnosti na poboljšanju kapaciteta i vježbanju prepoznavanje indikatora predrasude.

Pitanja koja je potrebno postavljati pri razmatranju ovih slučajeva:

- Koja biste vi pitanja postavljali da ste vi zaduženi za istragu ovog slučaja?
- Šta biste sve istražili?

Studija slučaja 1: Ubistvo

Muškarac sjevernoafričkog porijekla je automobilom napustio svoj dom u 6:40 ujutro. Dok se vozio počeo ga je pratiti drugi automobil, koji ga je stigao i udario. U tom drugom automobilu bio je muškarac, star 31 godinu, policajac koji nije bio na dužnosti nego na bolovanju radi bolova u leđima, a koji je u automobilu imao službeno oružje i mačetu dugačku 46 cm. On je prvi pucao kroz prozor i pogodio automobil od imigranta čime ga je natjerao da se zaustavi. Po zaustavljanju policajac je izašao iz auta noseći oružje. Udarao je vozača koji je pokušao da pobjegne i upucao ga je 11 puta u leđa, noge i stopala. Na kraju, dok je ležao na podu, policajac je pucao vozaču u glavu. Prema svom priznanju, policajac je tvrdio da je pucao u njega jer je vjerovao da je on krenuo da počinji teroristički napad. Bio je opsjednut idejom da će se teroristički napad desiti u njegovoj zemlji i mislio je da će biti nagrađen za ovakvo postupanje. "Izgledao mi je kao neko ko ima muslimanske crte lica i nisam mogao prestati razmišljati o tome." Osuđen je na 14 godina zatvora. Presuđena kazna nije uzela u obzir otežavajuću okolnost koja bi označila ovo krivično djelo kao krivično djelo počinjeno iz mržnje. U presudi se navodi da je počinitelj dobio "iznenadno mentalno oboljenje".

Studija slučaja 2: Podmetanje požara

U jednoj od država članica OSCE-a kancelarije afganistanske zajednice u glavnom gradu su napadnute i spaljene u požaru. Jedna nacionalistička grupa preuzela je odgovornost za napad. Nakon napada ova muslimanska zajednica je navela da su oni obavijestili policiju o prijetećem pozivu koji su prethodno dobili i kako se ne čini da je policija poduzela ozbiljne mjere kako bi istražila ili privela ovu grupu. 2017. godine ista ta grupa je preuzela odgovornost za napad na kuću jednog afganistanskog dječaka koji je prethodno bio na vijestima jer mu nije bilo dopušteno da nosi zastavu tokom proslave nekog državnog praznika.

Studija slučaja 3: Poruke i grafiti

Grafiti su ispisani za zgradi univerziteta i na nekoliko džamija u gradu. Pisalo je “U [našem naselju] neće biti džamija” i “Smrt Glavnom muftiji”.

Studija slučaja 4: Ulazak na posjed

Nakon izjave jednog političara koji poziva na zabranu izgradnje novih džamija, članovi jedne nacionalističke grupe ušli su na teritoriju džamije i na njoj postavili billboard na kome je pisao “Islamizacija ubija”. Taj snimak su postavili na YouTube i policija je tako bila obaviještena o tome, međutim niko nije optužen za to djelo iako su im se lica mogla vidjeti i nisu bila prikrivena na snimku.

Studija slučaja 5: Fizički napad

Jednog sikha je napao izbacivač zajedno sa svojim kolegama, ispred jednog noćnog kluba u jednom turističkom gradu zbog toga što im je izgledao kao “terorista”. Policija mu je rekla “pa šta si očekivao nakon onih napada u Parizu” i da su “bijelci drugačiji ljudi od crnaca”. To su bili komentari policajaca koji su došli na lice mjesta nakon što su ga napali agresivni izbacivači i onemogućili mu da uđe u klub, te su pljuvali na njega bez izbora što im je on ponudio da se rukuju i da ode odatle. “Izbacivači su me okružili i udarali su me u lice toliko jako da mi je turban spao na tlo” dodao je. “Bio sam šokiran, ali stvarno šokiran takvim stavovima policajaca” rekao je, dodajući da su policajci vidjeli kada je izbacivač pljuvao na njega i pokušavao je da ga ponovo udari, nakon što mu je policija prišla da ga identificira i nakon što im je dao svoja dokumenta. Dodao je i to da je policija odbila da uhapsi njegovog napadača te da je umjesto toga njega upozorila da bi mogao da se nada osveti od strane izbacivačevih prijatelja. U izjavi o incidentu glasnogovornik regionalne policije je negirao da je bilo ikakvih problema u odnosu na ponašanje policajaca. Menadžer noćnog kluba rekao je da on osuđuje svaku vrstu rasističkog ponašanja i da je taj izbacivač suspendovan do završetka istrage, ali je porekao da se bilo kakav napad desio, te da je tom muškarcu sikhu, ulaz zabranjen jer u klubu više nije bilo mjesta.

Aneks 2: Koraci koje mogu poduzimati ključni akteri

Osnovni koraci

Ako sam	Šta mogu uraditi u svrhu djelovanja u smjeru rješavanja ovog problema?	S kime mogu saradivati na tome?	Kako sve mogu koristiti ovu publikaciju?
Član/ica parlamenta	<p>Usvojiti specifične, prilagođene propise za adekvatno adresiranje krivičnih djela počinjenih iz mržnje, osigurati da postoje efikasne kazne koje uzimaju u obzir težinu krivičnih djela počinjenih iz mržnje.</p> <p>Tražiti da ODIHR uradi pravnu evaluaciju tih propisa ili zakona vezanih za krivična djela počinjena iz mržnje.</p> <p>Inicirati parlamentarnu istragu i analizu o tome da li je potrebno uraditi više od onoga što se već radi kako bi se adresirale sigurnosne potrebe muslimanskih zajednica.</p> <p>Kontaktirati muslimanske zajednice u Vašoj izbornoj jedinici kako biste se bolje upoznali sa njihovim zabrinutostima.</p> <p>Osigurajte da Vaša politička stranka ima usvojene mjere ili mehanizam putem koga je moguće prijaviti ili suzbijati rasizam i netoleranciju.</p> <p>Koristite svaku priliku da osudite i odbijete svako izražavanje antimuslimanskih predrasuda: online i u stvarnom životu, nasilno ili nenasilno, i tražite ekspertske savjet u vezi sa identifikacijom kodiranih izraza kojima se iskazuju antimuslimanske predrasude.</p>	<p>Udružiti snage sa drugim parlamentarcima iz svoje ili drugih stranaka.</p> <p>Saznati više o radu međunarodnih parlamentarnih tijela u odnosu na antimuslimanske predrasude.</p> <p>Usko saradivati sa aktivistima u građanskom društvu i vjerskim liderima u svojoj zajednici kako biste zajedno gradili koalicije protiv antimuslimanskih predrasuda.</p>	<p>Upoznati se sa aktuelnim međunarodnim obavezama koje se odnose na rješavanje ovog problema.</p> <p>Provjeriti načine na koje je moguće inicirati, podržati i uključiti se u neke od konkretnih praktičnih inicijativa koje su predložene.</p> <p>Naučiti više o specifičnim karakteristikama antimuslimanske mržnje kako bi poboljšali Vaš vlastiti odgovor na antimuslimanske predrasude.</p>

Ako sam	Šta mogu uraditi u svrhu djelovanja u smjeru rješavanja ovog problema?	S kime mogu saradivati na tome?	Kako sve mogu koristiti ovu publikaciju?
<p>Državni/a službenik/ica</p>	<p>Inicirajte osmišljavanje obuke o antimuslimanskim krivičnim djelima počinjenim iz mržnje za državne službenike/ice, naročito one koji nadgledaju i oblikuju obuku za osoblje unutar sistema krivičnog pravosuđa.</p> <p>Osigurajte da postojeća pravila protiv uznemiravanja i bullyinga na radnom mjestu uključuju i zabranu i suzbijanje netolerancije prema muslimanima/kama.</p> <p>U zavisnosti od Vaše uloge i mandata, inicirajte kampanje podizanja svijesti javnosti o potrebi da se bori protiv antimuslimanskih predrasuda.</p> <p>Ministarstvo unutrašnjih poslova/pravde: informirajte se o tome kakvo je stanje u Vašoj zemlji u odnosu na prikupljanje podataka o antimuslimanskim krivičnim djelima počinjenim iz mržnje, radite na poboljšanju nedostataka u podacima, tamo gdje postoje.</p> <p>Ministarstvo unutrašnjih poslova/pravde: procijenite i sagledajte da li postoje i implementiraju se mehanizmi, politike i mjere za adresiranje sigurnosnih potreba muslimanskih zajednica i obezbijedite zaštitu za muslimanske objekte ili lokaliteta .</p>	<p>Istražite koji su to akademski radnici, ili istraživački instituti, te organizacije građanskog društva iskusni u organiziranju ovakvih obuka.</p> <p>Saradujte sa lokalnim vlastima, organizacijama građanskog društva i medijima.</p> <p>Stupite u kontakt sa muslimanskim zajednicama i organizacijama građanskog društva kako bi ste saznali više o njihovim podacima i izvještavanju u odnosu na antimuslimanska krivična djela.</p> <p>Stupite u kontakt sa muslimanskim zajednicama i povežite se sa njihovim predstavnicima/cama ili koordinatorima/cama zaduženim za sigurnost.</p>	<p>Upoznajte se sa obimom antimuslimanskih napada u regiji OSCE-a te sa ključnim kontekstima u kojima se ti napadi dešavaju.</p> <p>Informirajte se zašto je podizanje svijesti o ovom pitanju važno.</p> <p>Obezbijedite sebi relevantne resurse i informacije u odnosu na značaj prikupljanja podataka o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje.</p> <p>Naučite koji su to praktični savjeti o tome kako vladini službenici/ce mogu saradivati sa muslimanskim zajednicama na pitanjima sigurnosti.</p>

Ako sam	Šta mogu uraditi u svrhu djelovanja u smjeru rješavanja ovog problema?	S kime mogu saradivati na tome?	Kako sve mogu koristiti ovu publikaciju?
Policajac/ka	<p>Kada registrujete i istražujete neko krivično djelo uvijek procjenjujte da li je možda motivirano predrasudama i pristrasnošću.</p> <p>Najavite se na sastanak sa lokalnom muslimanskom zajednicom, upoznajete se sa njihovim sigurnosnim problemima i naučite na koji način funkcioniše ta zajednica.</p> <p>Izgradite svoj kapacitet za bolje razumijevanje i pružanje odgovora na antimuslimanska krivična djela.</p> <p>Ocijenite kako najbolje možete saradivati sa muslimanskim zajednicama na prikupljanju podataka o antimuslimanskim krivičnim djelima te kako je moguće rješavati problem neprijavlivanja djela kada se dese.</p> <p>Osigurajte da postojeća pravila protiv uznemiravanja i bullyinga na radnom mjestu uključuju i zabranu i suzbijanje netolerancije prema muslimanima.</p> <p>Pomozite uspostavu procedura za komunikaciju u kriznim situacijama sa muslimanskom zajednicom.</p>	<p>Uvijek pitajte žrtvu i svjedoke o tome kakva je njihova percepcija postojanja antimuslimanske pristrasnosti u nekom incidentu ili djelu.</p> <p>Udružite se sa nekim od kolega/ica kako biste se skupa najavili.</p> <p>Tražite od svog supervizora/ke da učestvujete u programima za obuku poput TAHCLE-a i PAHCT-a.</p> <p>Provjerite sa svojim supervizorom/kom da li bi se takvi programi mogli organizirati na državnom nivou.</p> <p>Tražite da se direktno povežete sa osobom u službi za sigurnost u muslimanskoj zajednici.</p>	<p>Provjerite koji su indikatori predrasuda navedeni pod "2. Antimuslimanska krivična djela počinjena iz mržnje u OSCE regiji: Kontekst" i provjerite da li Vam mogu biti od pomoći pri ustanovljavanju postojanja predrasuda i pristrasnosti.</p> <p>Naučite više o tome kako agencije za provođenje zakona mogu saradivati sa muslimanskim zajednicama na sigurnosnim pitanjima.</p> <p>Pogledajte spisak resursa i obuka koje nudi ODIHR-ov program TAHCLE, kao i Priručnike za prikupljanje podataka.</p> <p>Sagledajte koje su to dobre prakse koje postoje u raznim državnim članicama OSCE-a.</p>
Predstavnik/ca muslimanske vjerske zajednice	<p>Počnite sa praćenjem antimuslimanskih krivičnih djela počinjenih iz mržnje i ohrabriranjem članova/ica zajednice da prijavljuju incidente i krivična djela. Važno je da osigurate da je metodologija koju koristite za bilježenje i interpretaciju podataka jasna i transparentna.</p> <p>Formirajte široko postavljene koalicije sa organizacijama koje rade na ljudskim pravima kako biste adresirali antimuslimansku i drugu netoleranciju i diskriminaciju.</p> <p>Organizirajte dan otvorenih vrata u svojoj zajednici i pozovite relevantne predstavnike vlasti te aktiviste iz građanskog društva da bolje upoznaju zajednicu.</p> <p>Tražite od svoje vlade da se upozna sa svojim međunarodnim obavezama i da ih primjenjuje.</p>	<p>Povežite se sa relevantnim međunarodnim mrežama građanskog društva.</p> <p>Kontaktirajte druge vjerske zajednice, kulturne organizacije i organizacije građanskog društva kako biste osigurali njihovu potporu za široko postavljenu koaliciju.</p> <p>Udružite se sa organizacijama građanskog društva kako biste organizirali dan otvorenih vrata.</p> <p>Budite u kontaktu sa članovima svoje zajednice, te organizacijama građanskog društva koje imaju iskustva u ovoj temi.</p> <p>Razgovarajte sa lokalnim policijskim agencijama o prilikama za moguću saradnju i događajima koji promoviraju sigurnost zajednice i izvještavanje o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje, u vašoj lokalnoj zajednici.</p>	<p>Upoznajete se bolje sa obukama i programima te resursima koje nude organizacije građanskog društva i međuvladine organizacije poput</p> <p>ODIHR-ove obuke za organizacije o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje i priručnicima za organizacije građanskog društva.</p> <p>Naučite više o međunarodnim standardima koji se odnose na Vašu zemlju i koji su relevantni za vas.</p>

Ako sam	Šta mogu uraditi u svrhu djelovanja u smjeru rješavanja ovog problema?	S kime mogu saradivati na tome?	Kako sve mogu koristiti ovu publikaciju?
<p>Predstavnik/ca muslimanske organizacije za ljudska prava</p>	<p>Počnite sa praćenjem antimuslimanskih krivičnih djela počinjenih iz mržnje i ohrabivanjem članova zajednice da prijavljuju incidente i krivična djela.</p> <p>Formirajte široko postavljene koalicije sa organizacijama koje rade na ljudskih pravima kako biste adresirali antimuslimansku i drugu netoleranciju i diskriminaciju.</p> <p>Organizirajte događaje sa muslimanskim zajednicama, relevantnim predstavnicima/cama vlasti, policije i aktivistima/cama kako biste podigli svijest o problemima u vezi sa antimuslimanskim napadima i promovirali zajedničku saradnju sa svrhom borbe protiv ovog problema.</p> <p>Tražite od svoje vlade da primjenjuje svoje međunarodne obaveze.</p> <p>Obratite se kulturnim i obrazovnim institucijama, te medijima kako biste sa njima podijelili svoje izvještaje i probleme vezane za antimuslimanske predrasude.</p>	<p>Povežite se sa relevantnim međunarodnim mrežama građanskog društva.</p> <p>Kontaktirajte druge vjerske zajednice, kulturne organizacije i organizacije građanskog društva kako biste osigurali njihovu potporu za široko postavljenu koaliciju.</p> <p>Udružite se sa drugim organizacijama građanskog društva i organizirajte dan otvorenih vrata.</p> <p>Budite u kontaktu sa relevantnim članovima/icama zajednice, te organizacijama građanskog društva koje imaju iskustva u ovoj temi.</p>	<p>Upoznajte se bolje sa obukama i programima te resursima koje nude organizacije građanskog društva i međuvladine organizacije poput</p> <p>ODIHR-ove obuke za organizacije o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje i priručnicima za organizacije građanskog društva.</p>
<p>Aktivista/ica građanskog društva iz organizacije koja nije muslimanska</p>	<p>Provjerite da li postoji nešto što Vaša organizacija može uraditi kako bi iskazala solidarnost sa muslimanskom zajednicu u slučaju napada na njih.</p> <p>Planirajte organizaciju događaja zajedno sa muslimanskom zajednicom kako biste gradili toleranciju i gradili koalicije protiv antimuslimanskih predrasuda.</p> <p>Identificirajte koji su to Vaši zajednički ciljevi koje dijelite sa muslimanskim zajednicama kako biste zajedno zagovarali za poboljšanje sistema za prikupljanje podataka i stoga, gradili koalicije.</p> <p>Organizirajte obuku o antimuslimanskim predrasudama, u okviru Vaše organizacije.</p>	<p>Obratite se muslimanskoj zajednici ili muslimanskoj organizaciji kako biste saznali više o njihovim problemima.</p> <p>Ostvarite kontakt sa muslimanskom zajednicom i drugim organizacijama građanskog društva koje rade na krivičnim djelima počinjenim iz mržnje.</p> <p>Istražite koji su to akademski radnici/ce, ili istraživački instituti, te organizacije građanskog društva iskusni u organiziranju ovakvih obuka.</p>	<p>Naučite više o tome kakav utjecaj imaju antimuslimanski napadi na svakodnevni život muslimana/ki.</p> <p>Naučite više o međunarodnim standardima koji se odnose na Vašu zemlju i koji su relevantni za vas.</p> <p>Upoznajte se sa obimom antimuslimanskih napada u regiji OSCE-a te sa ključnim kontekstima u kojima se ti napadi dešavaju.</p>

Ako sam	Šta mogu uraditi u svrhu djelovanja u smjeru rješavanja ovog problema?	S kime mogu saradivati na tome?	Kako sve mogu koristiti ovu publikaciju?
Nemuslimanski vjerski lider/ica	<p>Uspostavite međuvjersku inicijativu koja okuplja članove različitih zajedica, uključujući muslimansku.</p> <p>Organizirajte događaj kojim ćete podići svijest javnosti o antimuslimanskim incidentima i krivičnim djelima počinjenim iz mržnje u Vašoj zajednici i pozovite u goste nekoga da prestavi neki inspirativan projekt o izgradnji koalicije u okviru građanskog društva.</p> <p>Počnite prikupljati podatke o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje protiv Vaše zajednice.</p>	<p>Tražite savjet i podršku od onih organizacija koje imaju iskustva sa međureligijskim radom i pozovite neke druge članove iz Vaše zajednice da se pridruže.</p> <p>Kontaktirajte osobe koje su zadužene za sigurnost u muslimanskoj zajednici i istražite da li postoji neki način na koji biste mogli saradivati u polju prikupljanja podataka o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje.</p>	<p>Informišite se o međureligijskim inicijativama koje postoje u drugim zemljama OSCE-a kao odgovor na antimuslimanske napade.</p> <p>Upoznajte se sa savremenim oblicima antimuslimanskih incidenata i krivičnih djela počinjenih iz mržnje te zašto je važno boriti se protiv njih zajedno i primjenom pristupa zasnovanog na ljudskim pravima.</p> <p>Informišite se više o postojećim dobrim praksama.</p>
Institucija ombudsmena/Tijelo za jednakopravnost	<p>Uraditi istraživanje o viktimizaciji kako biste saznali više o sigurnosnim potrebama muslimanskih zajednicama i njihovom iskustvu sa antimuslimanskim krivičnim djelima.</p>	<p>Popričajte sa organizacijama koje nude podršku žrtvama, muslimanskom zajednicom i međunarodnim tijelima.</p>	<p>Upoznajte se sa savremenim oblicima antimuslimanskih predrasuda te na koji način one utječu na muslimanske zajednice.</p>
Nastavno osoblje	<p>Provjerite da li su učenici koji su muslimani u Vašoj školi iskusili bilo kakav oblik uznemiravanja, prijetnji ili nasilja na putu do i od škole, te u samoj školi.</p> <p>Stvorite prilike za učenike da uče o islamu i posebno netoleranciji prema muslimanima, rasizmu i ksenofobiji.</p> <p>Osigurajte da su nastavni plan i program, te nastavni materijali inkluzivni te da nisu pristrasni.</p> <p>Podržite i uključite se u obuku o savremenim oblicima antimuslimanskih predrasuda.</p>	<p>Dogovorite sa svojim kolegama/icama da se obratite muslimanskoj zajednici i povežete sa omladinskim muslimanskim organizacijama.</p> <p>Tražite podršku uprave škole.</p>	<p>Upoznajte se sa savremenim oblicima antimuslimanskih predrasuda te na koji način one utječu na muslimanske zajednice.</p>

Aneks 3: Islam i muslimani: Šta sve policajci/ke trebaju znati

Ovaj aneks predstavlja prilagođenu i skraćenu verziju publikacije Udruženja islamske socijalne službe u Kanadi “*Islam i muslimani: Šta sve policajci/ke trebaju znati*“, koju je ODIHR pripremio za ovaj Priručnik.

Ovaj aneks je osmišljen kako bi pomogao policajcima/kama da bolje razumiju muslimanske zajednice, njihovu vjeru i kulturu. Nije mu namjera da objasni sva ponašanja koja se javljaju među muslimanima, a na koja bi policajci/ke mogli naići.¹²¹

Ko je musliman/ka?

Musliman/ka je osoba koja slijedi vjeru islam. Muslimani/ke vjeruju da postoji samo jedan Bog (Allah) i da je poslanik Muhamed posljednji Allahov poslanik. Muslimani suniti i šiiti dvije su glavne grupe u islamskoj tradiciji. Te dvije grupe predstavljaju dvije strane koje su se razišle poslije smrti poslanika Muhameda a u odnosu na njegovog nasljednika. Velika većina svjetske muslimanske populacije su suniti. Procjenjuje se da je to negdje između 85% i 90%.¹²²

Šta je islam?

Islam nije samo religija, nego način života. U prijevodu *islam* znači spokojno predavanje volji jednog Boga (Allaha na arapskom). Muslimani vjeruju u sve proroke/poslanike uključujući Isusa (Isaa) i Mojsija (Musaa). Muslimanima je naloženo da slijede primjer poslanika Muhameda koji je bio poznat po svojoj iskrenosti i milosti.

Stubovi islama

Kao i u drugim religijama, postoji set ključnih uvjerenja i praksi koji definiraju islam. To su neke zajedničke odrednice koje definiraju i određuju islamsko vjerovanje. Taj minimalni set uvjerenja naziva se stubovima islama. Pet je stubova islama:

1. Svjedočenje vjere (šehadet): Vjerovati i tvrditi da nema boga, osim Boga i da je Muhamed Božiji poslanik

Svjedočenje vjere najosnovniji je i ključni dio stubova islama. Muslimanski teolozi/ginje se slažu da je vjerovanje u i izgovaranje ovakvog svjedočenja vjere određujuće uvjerenje

121 *Islam i muslimani: Šta policajci/ke trebaju znati*, Udruženje islamske socijalne službe, Kanada, <<http://www.issacanada.com/islam-and-muslims-what-police-officers-need-to-know/>>.

122 Suniti i Šiiti: drevni raskol u islamu: <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-16047709>

i čin koji nekoga čini muslimanom/kom. Suprotno se također smatra da ona osoba koja negira ovakvo svjedočenje vjere nije musliman/ka. Na najosnovnijem nivou svjedočenje vjere znači da osoba snažno i nepokolebljivo vjeruje da je Bog jedan, da nema sudruga/ricu, ili nekoga Sebi ravnog, da niti je rođen, niti rađa. Ovakvo svjedočenje također uključuje uvjerenje da je Muhamed Božiji poslanik i vjerovjesnik koji je vjerno prenio ono šta mu je Bog objavio. Vjerovanje u to da je Muhamed bio samo čovjek koji nije posjedovao nikakve Božanske moći niti atribute predstavlja ključni dio islamskog vjerovanja. Muhamedova uloga bila je ograničena na to da dostavi doslovnu Božiju objavu, riječ za riječ, i da dosljedno djeluje u skladu sa Božijim naredbama.

Bog u koga muslimani vjeruju naziva se Allahom na arapskom jeziku. Muslimani vjeruju da je to isti Bog u koga vjeruju jevreji i kršćani/hrišćani. U Kur'anском jeziku sintagma "Narodi knjige" odnosi se na sljedbenike Abrahamovske/Avramске vjere, uglavnom krišćane/hrišćane i jevreje (razlog zbog koga stoji "uglavnom" jeste taj da Kur'an također spominje i sabijce, a muslimanski pravници/ce proširuju taj status "Naroda knjige" na zoroastrijance, hinduse i sikhe, dok su neki od njih dodali i konfučijance). Obračajući se Narodima knjige Kuran podsjeća sljedbenike ove sve tri monoteističke religije da svi obožavaju jednog Boga.

2. Molitva (namaz, salat): Od muslimana/ki se traži da obavljaju pet formalnih ritualnih molitvi tokom dana. Muslimani obavljaju (klanjaju) pet odvojenih dnevnih molitvi u određenim vremenima (sunitska tradicija) u odnosu na poziciju sunca, šiiti spajaju podnevnu i predvečernu molitvu tako se mole tri puta dnevno. Muslimani također imaju obavezu zajedničke molitve sa drugima jednom sedmično. To je džuma namaz petkom. Inače se smatra da je potrebno obavljati molitvu (klanjati) u džamiji što je više moguće. Džuma petkom je osmišljena da okupi zajednicu kako bi se poslušala propovijed (hutba) prije nego se pristupi zajedničkom obavljanju namaza u kongregaciji (džematu).

3. Post tokom mjeseca ramazana (sijam): Tokom islamskog mjeseca ramazana, od zore do zalaska sunca, svaki dan tokom 30 dana, muslimani se ustežu od jela i pića, ukoliko su fizički u stanju, te od intimnih, seksualnih odnosa. Ovo je mjesec u kome se muslimani/ke fokusiraju na sve oblike samodiscipline i rade na uklanjanju loših navika. Tokom mjeseca ramazana muslimani/ke bi trebali/le da pojačaju svoja nastojanja u vlastitoj borbi protiv niskih požuda i slabosti. To se u islamskim izvorima naziva *jihad al-nafs* ili borba sa samim sobom.

4. Novčano izdvajanje (zekat): Zekat je određeni procenat (od 2.5 posto do 20 posto, u zavisnosti od škole mišljenja) novčanog izdvajanja iz vlastitog novca i imovine, a u svrhe podrške siromašnima. Uz ovo, muslimani su pozvani da daju milostinju (sadaqu), onoliko koliko su u mogućnosti.

Davanje milostinje jedna je od najčešće ponavljanih obaveza u Kur'anu. Kur'an navodi grupe osoba kojima je potrebno davati milostinju: siromašni, siročad, rodbina u potrebi, putnici, prosjaci i stranci, prolaznici kroz zemlju, ratni zarobljenici ili drugi ljudi koji

su pod nekom opresijom. Važno je naglasiti da muslimanski učenjaci ne prave razliku između davanja milostinje muslimanima i nemuslimanima.

5. Hodočašće (hadž): Hodočašće u Meku jedan put u životu za one muslimane/ke koji sebi to mogu priuštiti i kojima zdravlje to dozvoljava.

Hodočašće je simbol muslimanskog jedinstva i temeljne jednakosti svi muslimana/ki. Svi muslimani/ke idu na hodočašće odjeveni u istu odjeću kako ne bi bilo razlike između bogatih i siromašnih; svi stoje jedni pored drugih pred Bogom. Muškarci odjeveni u bijele ogrtače, a sve žene u jednostavnu odjeću.

“Ovih pet stubova predstavljaju glavnu osnovu islamske vjere i prema islamskoj tradiciji i islamskom pravu svi muslimani/ke bi morali makar nastojati da ispune ovih pet obaveza zdušno i iskreno. Negiranje jednog od ovih pet stubova izvodi osobu iz islama, što znači da je za muslimana/ku prihvatanje ovih pet stubova obavezno. Druga je stvar da li osoba doista praktikuje ove navedene stubove. Sve dok osoba priznaje da ovih pet stubova predstavljaju suštinu islama i iskazuje svjedočenje vjere (prvi stub), osoba se smatra muslimanom/kom. Ključni cilj ovih pet stubova jeste da poduči ljude da trebaju dosljedno raditi na razvijanju svoje veze sa Bogom; da nauče šta su to pobožnost, samodisciplina i poniznost; da prepoznaju zajedničku povezanost sa drugim muslimanima/kama; i da spoznaju da je služenje drugima put ka služenju Bogu. Ovih pet stubova opisuju se kao temelji na kojima se zaniva islam jer oni otvaraju mogućnost za duboku spoznaju — prepoznavanje Božanskog u nama kroz prepuštanje sebe Bogu”.¹²³

Da li muslimani/ke imaju svetu knjigu?

Kur'an je sveta knjiga muslimana/ki. Muslimani/ke vjeruju da je objavljen prije 14 stoljeća poslaniku Muhamedu, da je objavljivanje trajalo 23 godine, te da su tekst i jezik sačuvani u svom originalu do današnjeg dana. Kur'an se uzima i čuva sa velikim poštovanjem i pažnjom.

Šta su sunet i hadis?

Sunet je praksa poslanika Muhameda i ono što je on odobrio da drugi rade. Hadis su izreke poslanika Muhameda.

Muslimanski praznici

Postoje dva godišnja praznika. **Ramazanski bajram** (praznik nakon mjeseca posta) se slavi odmah nakon završetka mjeseca posta, ramazana. **Kurban ili Hadži bajram** (praznik prinošenja žrtve) se slavi tokom održavanja godišnjeg hodočašća hadža. Konkretni datum za ove praznike određuju se praćenjem lunarnog kalendara. Svaki od ovih praznika

123 Ovaj dio o pet stubova islama prilagođen je prema knjizi Khaleda Abou El Fadla, *Velika krađa: Kako otrgnuti islam od ekstremista*, <<https://www.searchforbeauty.org/islam-101/what-muslims-believe/>>.

počinje posebnom bajramskom molitvom, bajram namazom, na koji dolazi veliki broj muslimana i često je to jedno od većih okupljanja muslimana u zemlji.

Hadž je godišnje hodočašće u Meku, putovanje koje je obaveza svakog/e muslimana/ke barem jednom u životu ukoliko je finansijski i fizički u stanju.

Islamska nova godina počinje prvog dana mjeseca muharema. To je prvi mjesec u islamskom lunarnom kalendaru. Islamski kalendar se računa od preseljenja poslanika Muhameda i njegovih sljedbenika/ca iz Meke u Medinu.

Mevlud je ceremonija kojom se obilježava rođenje poslanika Muhameda.

Dan ašure pada istog dana mjeseca muharema. Sunitski muslimani obično ga obilježavaju tako što poste dobrovoljni post koji je postio i poslanik Muhamed. Za muslimane šiite ovaj dan se obilježava godišnjica tragične smrti poslanikovog unuka Husejna. Najčešće se obilježava komemorativnim događajima te ponekad simulacijom tog tragičnog događaja.

Ograničenja u ishrani

Islam zabranjuje konzumiranje svinjetine i svih proizvoda od nje dobijenih. Alkohol i svaki drugi opijat također su zabranjeni u islamu. Hrana koja zadovoljava muslimanske vjerske potrebe zove se „halal“ hrana.

Ostale opće preporuke

Muslimanima i muslimankama se preporučuje da se u javnosti oblače pristojno.

- To znači da će neki muškarci slijediti preporuku da pokrivaju tijelo od pupka do koljenja, širom, nepravidnom odjećom. Neki muškarci pokrivaju glavu okruglom kapićom, bijele ili neke druge boje, koja se naziva bjelica, kufi, itd... Muškarcima je preporučeno da prate primjer poslanika Muhameda i puštaju bradu. Takav čin je za njih važan vjerski čin i trebalo bi ga poštovati. Ne bi ih trebalo tjerati da se briju osim ukoliko to nije iz nekih bezbjednosnih ili zdravstvenih razloga.
- Neke muslimanke slijede preporuke o pokrivanju cijelog tijela, osim lica i ruku, širom, neprovidnom odjećom. Neke muslimanke pokrivaju kosu, vrat i grudi maramom što se često naziva „hidžabom“. Neke muslimanke također pokrivaju i lice tankim velom koji se naziva „nikab“.

Važno je naglasiti da se ne odijevaju svi muslimani i muslimanke na ove opisane načine. To ni u kom slučaju ne ukazuje na njihovu smanjenu predanost njihovoj vjeri.

Česti arapski izrazi u upotrebi među muslimanima

Elhamdulillah

Zahvala Bogu/Slavljen neka je Bog, često se izgovara kao odgovor na pitanje „Kako ste?“

Esselamu alejkum

Ovo je izraz koji muslimani/ke koriste kad se sreću. To je pozdrav koji znači „Mir neka je s tobom/na tebe.“

Džezakum Allahu hajren

Da te Allah nagradi za tvoje dobročinstvo. To bi se moglo smatrati jednim muslimanskim načinom da se kaže „hvala“.

Subhan'Allah

Allah je jedini dostojan slave i hvale. Izgovara se u trenutku uspjeha i blagoslova.

Inša'Allah

Ako Bog da. Izgovara se kada se obećava ili namjerava uraditi nešto.

Allahu Ekber

Bog je velik. Dio je poziva na molitvu, fraza koja se često koristi kada se želi slaviti Bog.

Neki često korišteni i diskutirani termini

Džihad

Ovaj termin se na engleski jezik često prevodi kao „sveti rat“. To nije adekvatan prijevod obzirom da „džihad“ doslovno znači „napor“, „trud“ i „nastojanje“. Izraz „sveti rat“ nema utemeljenje u islamskoj terminologiji. Najvažniji trud ili napor u islamu je onaj uložen na putu čišćenja vlastitog srca kako bi čovjek išao putem Allahovih naredbi i vršenja dobrih djela. U islamu je rat odobren samo pod strogim uslovima kada je riječ ili o samoodbrani ili borbi protiv progona. Kada se u islamskoj tradiciji govori o džihadu u kontekstu ratovanja, takva borba je dozvoljena samo ukoliko je proglašena zvanična vjerska i politička vlast, pod jasnim uslovima i pravilima ratovanja.

Imam

Imam je osoba koja predvodi, predvodi molitvu u džamiji i govori hutbu (propovijed) petkom. U nekim društvima, gdje džamije predstavljaju centre za okupljanje muslimanske zajednice, imam nekada ima i dodatne uloge u smislu da daje duhovne savjete ili iznosi zahtjeve zajednice u javnost. Mnoge džamije ili mesdžidi imaju osobu koja je stalno zaposlena kao imam, dok neke imaju samo dobrovoljno angažirane osobe koje predvode molitve. Važno je ne pomiješati njihov rad sa svećenicima, jer u islamu nema svećenstva (u šiizmu je uloga imama nešto drugačija i na nju se polaže veći značaj).

Šerijat

Šerijat predstavlja sveobuhvatno pravno naslijeđe/zbirku stavova i pravosudnih mišljenja koji obuhvataju sve sfere života: društvenu, političku, ekonomsku i duhovnu. Muslimani/ke u svom svakodnevnom životu, na ličnom nivou, slijede šerijat, poput primjene stavova o zabrani pijenja alkohola ili kockanja. Sam termin šerijat dolazi iz Ku'rana (prvog, i vjeruje se od Boga objavljenog, izvora vjere) i hadisa (drugog izvora vjere) odnosno poslanikovih izreka. Cilj šerijata jeste uspostava pravde i mira u društvu. Kaznene mjere navedene u Ku'ranu predstavljaju tek jedan manji dio ovog korpusa.

Fetva

Fetva je vjersko neobvezujuće mišljenje ili stav koje jedino mogu ponuditi kvalificirani i priznati stručnjaci/kinje u islamu, u odnosu na bilo koje pitanje. Svaki musliman ili muslimanka mogu tražiti odgovor na neko pitanje u vidu fetve ili stručnjaci/kinje mogu na vlastitu inicijativu iznijeti svoje šerijatske stavove u u odnosu na pitanja od važnosti za društveni, politički, ekonomski ili duhovni život muslimana.

Bonton ili društveni odnosi¹²⁴

Privatnost i rukovanje

Kod bliske saradnje i ispitivanja preporučuje se da službenici/ice istog spola komuniciraju sa muslimanima i muslimankama. Ukoliko to nije moguće, preporučuje se da se to njima iznese i objasni. Neki muslimani/ke biraju da se ne rukuju ili uspostavljaju fizički kontakt sa osobama suprotnog spola, osim ako im nisu roditelji, braća, sestre ili supružnici. Jednostavni blagi naklon glavom smatrat će se prihvatljivim. Navedeno treba razumijevati u smislu jednog od načina uspostave ličnih granica.

Pregled tijela

Ukoliko je potrebno uraditi pregled tijela, preporučuje se da to uradi policajac ili policajka istog spola. Preporučuje se da se to uradi u privatnosti. U ovu kategoriju spada i zahtjev upućen muslimanki da skine maramu, hidžab ili neki drugi dio odjeće.

Skidanje cipela prije ulaska u kuću

Osim ukoliko nije riječ o kriznoj situaciji, bilo bi uvidavno skinuti cipele prije ulaska u muslimanski dom. Ovo također vrijedi pri posjeti muslimanskim bogomoljama.

¹²⁴ U ovom dijelu se ne pretenduje da se definira šta se to smatra ispravnim ponašanjem među svim muslimanima/kama bilo gdje u svijetu. Ovim se nudi jedan kratki kompendij praksi koje se poštuju i cijene u većini muslimanskih zajednica.

Aneks 4:

Definiranje terminologije

Ministarsko vijeće OSCE-a u svojim odlukama i obavezama koje se odnose na države članice govori o „netoleranciji prema muslimanima“ stoga je to terminologija koja se koristi u ovom Priručniku. OSCE-ove zvanične obaveze za države članice niti drugi dokumenti ne nude definiciju niti detaljnije pojašnjenje te terminologije koja je u upotrebi.

ECRI (Evropska komisija za borbu protiv rasizma) Vijeća Evrope u svojoj Preporuci za opću politiku br. 7 definira rasizam kao „uvjerenje da osnov poput rase, boje, jezika, religije, nacionalnog ili etničkog porijekla, opravdava nepoštovanje ili prijezir prema osobi ili grupi osoba, ili osjećaj superiornosti osobe ili grupe osoba.”¹²⁵

Nadalje u svojoj Općoj preporuci za politiku br. 8 o borbi protiv rasizma u toku borbe protiv terorizma, ova Komisija navodi: “Kao rezultat borbe protiv terorizma započete nakon dešavanja od 11. septembra 2001, određene grupe ljudi, poput Arapa, Jevreja, muslimana, određenih tražitelja azila, izbjeglica, migranata, određenih vidljivih manjina te osoba koje se percipiraju kao osobe koje pripadaju tim grupama, postale su posebno ranjive kao potencijalne žrtve rasizma i/ili rasne diskriminacije u brojnim segmentima društvenog života uključujući obrazovanje, zapošljavanje, stanovanje, pristup robama i uslugama, pristup javnim prostorima te slobodu kretanja.”¹²⁶

Evropski izvještaj o islamofobiji, koji je izdavala Fondacija za politička, ekonomska i društvena istraživanja (SETA), neprofitna istraživačka institucija, pokrivaio je 34 države za 2018. godinu, i koristio je sljedeći opis i objašnjenje: „Kada govorimo o islamofobiji, mi pod tim mislimo na anti-muslimanski rasizam. Kako smo prethodno vidjeli iz studija antisemitizma etimološke komponente nekog koncepta ne moraju neophodno ukazivati ne sve ono što se tačno podrazumijeva pod njim, niti kako se sve koristi. Isti je slučaj i u studijama islamofobije. Islamofobija je kao termin postao široko rasprostranjen i poznat termin koji se koristi i u akademskoj zajednici, i u javnoj sferi. Sama kritika muslimana/ki ili islama nije neophodno islamofobična. Kod islamofobije je riječ o tome da jedna dominantna grupa ljudi uzme za svoj cilj da preuzima, osigurava i proširuje svoju moć tako što definira jednu grupu kao žrtveno janje na koju se svaljuje krivnja – stvarno ili izmišljeno – i djeluje ka isključivanju takve grupe iz resursa/prava/definicije konstruiranog „mi“. Islamofobija stoga funkcioniра tako što se konstruira jedan statični

125 Preporuka za opću politiku ECRI-ja br. 7 o Državnim propisima za borbu protiv rasizma i rasne diskriminacije: <<https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-7-revised-on-national-legislatio/16808b5aae>>.

126 Preporuka za opću politiku ECRI-ja br. 8 o Borbi protiv rasizma u toku borbe protiv terorizma: <<https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-8-on-combating-racism-while-figh/16808b5abc>>.

„muslimanski“ identitet, koji je negativan, i koji se pripisuje svim muslimanima/kama i poopćuje na sve njih. Istovremeno, islamofobne konstrukcije su fluidne i variraju u zavisnosti od konteksta, zato što na islamofobija zapravo govori više o islamofobima, nego što nam govori o muslimanima/kama ili islamu.”¹²⁷

127 Evropski izvještaj o islamofobiji; ur. Bayrakli, Enes i Hafez, Farid; SETA fondacija i Institut Leopold Weiss Institute, finansiran of EU, 2019; <<http://www.islamophobiaeurope.com/2018-reports/>>.

osce

ODIHR